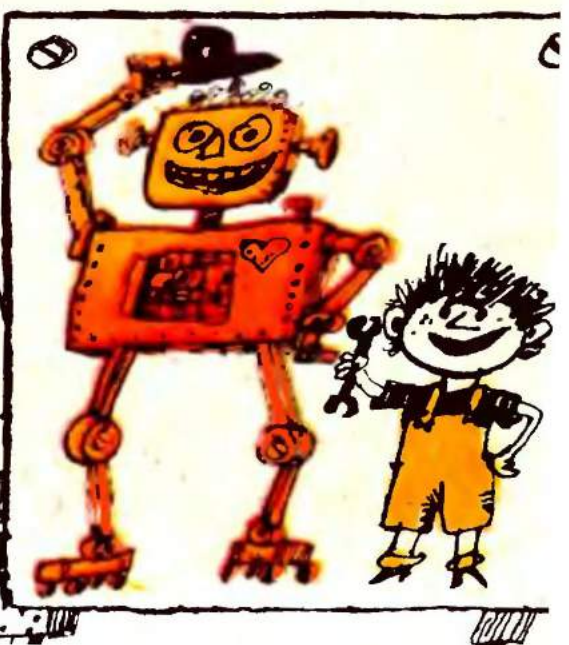

Марчелло Арджілі

ДЕСЯТЬ МІСТ

Марчелло Арджілі

**ДЕСЯТЬ
МІСТ**

ОПОВІДАННЯ

*Для середнього
та старшого шкільного віку*

КИЇВ «ВЕСЕЛКА» 1980

И (Итал)
А79

Десять рассказов прогрессивного итальянского писателя о вымышленных городах, олицетворяющих главные пороки капиталистического мира.

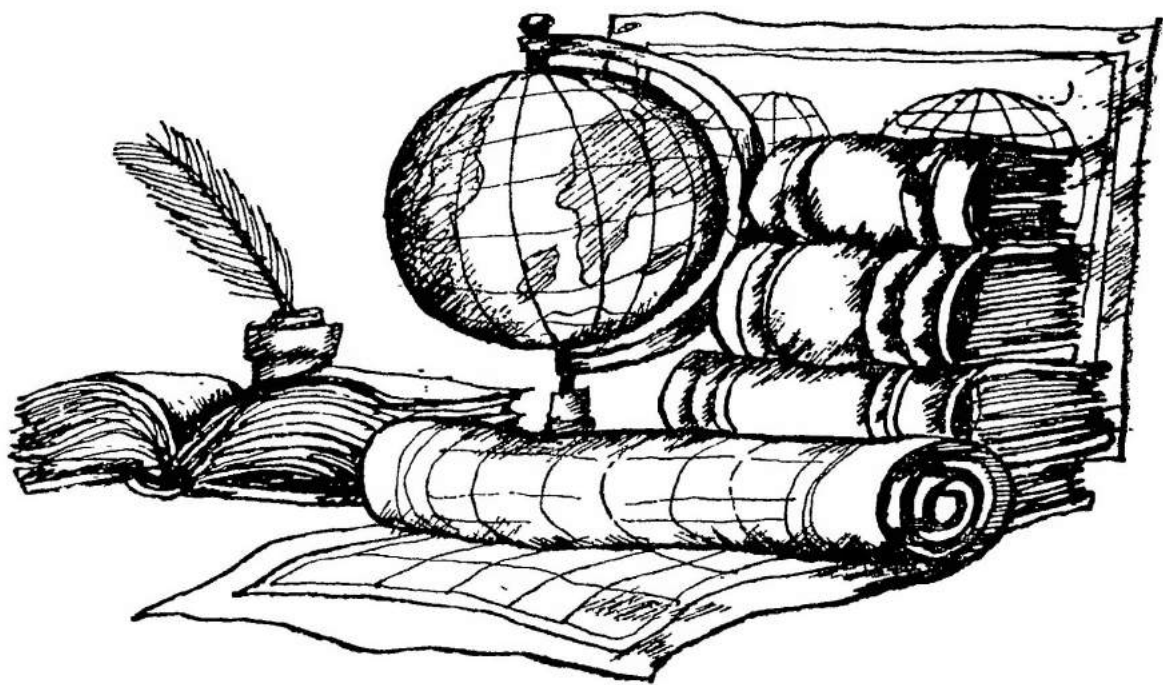
Переклад з італійської
ВАДИМА ХАЗІНА ТА ЛЮДМИЛИ ШАРІНОВОЇ

Малюнки
РАДНИ САХАЛТУЄВА

Перекладено за виданням:
Marcello Argilli
Le dieci città
Milano, 1970

А $\frac{70803-102}{M206(04)-80}$ 149—80 4803020000

© Видавництво «Веселка», 1980.
переклад українською мовою,
ілюстрації

*Місто омріяне, знаю,
Кожен в житті обирає,*

*Щоб вирувало, цвіло,
Щоб і до серця було.*

*Серцю ж не кожен догодить,
В нім що посій, те й уродить.*

*Мовби серця — ті великі міста,
Безліч у світі їх вироста.*

*Хочеш до них у дорогу?
Досить фантазії трохи.*

БІЛЛОГРАФ

Страйк у місті поетів

Усі працівники Віршоградської друкарні разом покинули роботу й колоною вирушили до муніципалітету, несучи нашвидкуруч написані плакати:

«Хто зневажив нашу честь?
Заявляємо протест!»

«Так нечемно і зухвало
Нашу гідність потоптали!»

«На захист надбань,
Місто, повстань!»¹

Там, де проходила колона демонстрантів, зачинялися установи й крамниці, а їхні працівники приєднувалися до друкарів.

Невдовзі страйкувало вже все місто Віршоград.

Великий натовп вирував під муніципалітетом, представники страйкарів вимагали зустрічі з мером. Глибоко обурені, вони говорили про кривду, завдану робітникам друкарні (подумати тільки — саме тим, хто друкує поетичні книжки, словники рим,

¹ Переклад віршів Дмитра Чередниченка.

підручники з віршування!), пригрозили страшенною карою, якщо негайно не буде відновлено справедливість. Тоді вже, мовляв, нехай влада нарікає на себе.

Неабияк перелякавшись, мер одразу ж скликав міську раду.

— Хочуть більшої зарплати?
Починають страйкувати? —
спитав один з радників.

— Де там! Гірше, гірше,—
Лихо щонайбільше,—
зітхнув мер.

— Так розгнівалась громада,
Що піде й на барикади?
— Де там! Гірше, гірше —
Лихо щонайбільше.

— Наступає чорний день —
Революція гряде?

— Де там! Гірше, гірше —
Лихо щонайбільше! —
знай відповідав на все мер...

І нарешті зібрався на силі сказати про те, чим погрожували демонстранти:

— Виступ сьогодні зухвалий,
Страйк назріва небувалий:

Всі виступають з погрозою,
Що розмовлятимуть прозою!

Радники зблідли, дехто знепритомнів. Загроза справді жахлива. Хиталися підвалини міста: споконвіку у Віршограді розмовляли тільки віршами, навіть коли замовляли чашечку кави або просили сто грамів ліверної ковбаси.

Відтепер принада цього міста, де кожен був поетом, міста витонченої віршованої мови, ліричних почуттів і поетичних фантазій — відтепер ця принада зникне назавжди і всюди зазвучить брутальна проза!

Але якої ж кривди завдали людям, що вони зважилися на такий відчайдушний крок? Мер і радники провели бурхливе поетич-

не засідання, на якому всебічно розглянули питання і одностайно ухвалили рішення. Мер висунувся з вікна оголосити це рішення народів:

— Обурення ваше правдиве.
Я поновлю справедливість.

Вусом клянуся мого кота,
Що винним накрутим хвоста!

Натовп тріумфував: таки перемогли, добилися справедливості. І справді,— на цьому погодилися всі радники,— адже йшлося про смертельну образу, могло статися кровопролиття. Подумати тільки, у міській друкарні вивісили таке оголошення:

«Повідомляється, що з травня цього року заробітну плату буде підвищено на 20%».

Яка образа! Їх не мають за людей!

— Не треба милості
Без щирості! —
кричали вони обурено.

— Образили слово!
Хіба це мова?

Вони могли витерпіти все, тільки не таке: звернутися до них прозою! Ні, краще страйк і боротьба до кінця! Вони боротимуться з ворогом його ж власною зброєю, навіть такою самою мовою: «Ви говорите з нами прозою? Яке хамство! Ми відповімо на нього поетичним страйком!»

На щастя, мер та радники (найвишуканіші поети міста) відразу перейшли на бік страйкуючих, і робітники почали працювати лише тоді, коли біля входу в друкарню з'явилося нове, прикрашене квітковими візерунками оголошення:

«Надихає трояндами травень до справи,
Пелюстками виводить весняну об'яву:

«На двадцять відсотків надбавим зарплату,
Щоб жили всі заможнo, щасливо, багато.

Відзнаки грошима такої дзвінкої ми
Кожного з вас, дорогі, удостоїмо!»

Поетичну законність відновлено, і громадяни Віршограда, як завжди витончені й люб'язні, продовжували розмовляти віршами.

А трохи згодом трапився цікавий випадок, цього разу з дівчинкою на ім'я Катеріна.

Уже змалечку, здається, ще від перших вимовлених слів, з Катеріною почали коїтися якісь дива.

Матуся, схилившись над її колискою, казала:

— Доню, я твоя мама.
Ось повтори так само,
Доню: ма-ма...

А Катеріна лепече:

— Я-ма... яма!
— Не яма, а мама!
Ну, повтори так само!

А вона каже:

— Дама... дама!

Батькові ще пощастило — донечка називала його дядьком. Але коли сідали до столу, замість тарілки вимагала горілки.

Батьки хвилювалися не на жарт: така маленька, а така зухвала, і вже в такому віці виявляє схильність до п'ятики. Як і всі у Віршограді, розмовляли вони віршами і, ясна річ, у віршах виливали свої почуття:

— Що за дівчина нечемна!
В неї вдача неприємна.

— Будем важити на те,
Може, ще переросте.

Але Катеріна не переростала, вдача її не кращала. Коли від окремих слів вона перейшла до перших речень, тобто до фраз у віршах, то в неї виходило щось на зразок:

— Не дивись, татуню, скоса,
Поцілуй мені ти коси...
Мамонько-перепеличко,
Поцілуй мені спідничку...

Ач, яка самозакоханість та бундючність! Та хто ж вона така, що такої думки про себе? З якої речі цілувати їй коси й спідничку, ніби вона якась принцеса!

Та Катеріна зовсім і не бундючна, і не пихата, і не мала вона ніяких схильностей до пиятики. Просто народилася з вадою. Є такі, що народжуються косоокими, і такі, що народжуються клишоногими; а Катеріна плутала рими. Вона чітко уявляла все, що хотіла сказати. Треба було, приміром, сказати «тарілка», та ледве вона згадувала це слово, як з губ злітало друге, яке римується з «тарілкою», — «горілка». Ось і виходило, що батько, котрий для неї, звісно, був таки батьком, перетворювався на дядька, а на маму вона говорила «яма» і «дама». І зовсім вона не хотіла, щоб їй цілували коси й спідничку, а тільки носа й щічки.

Але ніхто навіть не здогадувався про цю вроджену ваду, тому Катеріну вважали зіпсованою, розбещеною, зарозумілою. Бо в Віршограді навіть повітря було пронизане поезією.

З роками Катеріна завдавала батькам дедалі більше клопоту.

Ще зовсім маленькою вона віршами привітала батьків з Новим роком і поклала листівку татусеві під серветку на столі.

Що ж прочитав тато в поздоровленні?

«В Новім році, мамо й тату,
Буду вас я зневажати».

Римуючи, Катеріна, як завжди, помилилась і, замість «поважати», написала «зневажати».

Звичайно, батьки дуже розгнівались:

— Отаке нам побажати?

— Що це в тебе за манера?

Зіпсувала наше свято!

Геть до ліжка без вечері!

Отож через ці нещасні переплутані рими її завжди карали. Бідолашна, вона сама не здогадувалася про свою ваду і впадала в розпач: адже вона так любила своїх батьків, а вони їй без кінця дорікали. Донечка шукала найніжніших слів, які б умістили всю її любов до них. Одного разу Катеріна склала два рядки, що, як їй здавалося, дуже точно передавали її почуття до батьків. І, ставши перед батьком та матір'ю, вона прочитала:

— Щоб знали, яка моя воля:

Завдати найбільше вам болю!

Вона хотіла сказати «щастя і долі». Але ж уявіть собі стан батьків, коли вони почули таке побажання. Цілий місяць дівчинка просиділа вдома, бо їй заборонили виходити на розваги та прогулянки.

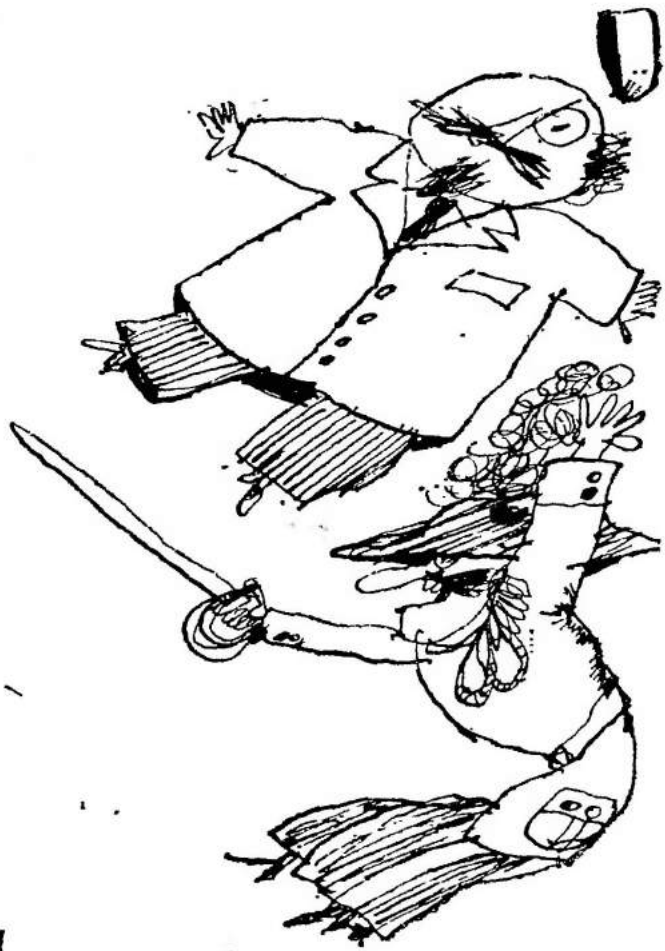
Але такі прикрощі підстерігали її не лише вдома. У школі теж непорозуміння на кожному кроці: Катеріна завжди відповідала неправильно, бо, римуючи, переплутувала слова.

На іспитах у неї спитали ім'я великого поета стародавньої Греції, вона швиденько відповіла: «Гулівер». На питання, яка протока носить ім'я видатного португальського мореплавця, сказала: «Могіканова». До того ж, вона розповіла, що Італія має форму хобота, а не чобота, а Лондон стоїть на річці Пемзі, а не Темзі.

Звичайно, її залишили на другий рік. Вдома батьки, дізнавшись про це, вилили на неї лавину гнівних віршів, де римувалися «негідниця», «тупиця», «ледащо» і «зовсім пропаща».

Катеріна нарешті здогадалася, від чого її нещастя, і спробувала пояснити, що готувалася до іспитів ретельно, що винна в усьому тільки вроджена вада, яка щоразу заважає їй знаходити потрібні рими.

Як завжди, вона робила помилки, тож і цього разу закінчила своє пояснення так:

— Бере мене великий гнів,
Що не знайду я точних брів.

Батьки нічого не зрозуміли, натомість розгнівалися ще дужче. Вона кепкує з них? До чого тут брови? І вони знову сипнули на неї віршованими докорами, де цього разу римувалося: «бридко», «видко», «гидко», «стидко».

З подругами і приятелями теж поспіль неприємності. Подруги, приміром, люб'язно запрошують її:

— Катеріно, годі сумувати,
Вийди з нами танцювати.

А вона вдячно відповідає:

— Зараз буду у саду,
Зараз, зараз підведу!

Подруги, певна річ, знизували плечима, відверталися й не хотіли більше знатися з нею, бо не розуміли, що вона замість «підведу» хотіла сказати «підійду».

Зустрівши подругу в новій сукні, Катеріна поспішала зробити їй приємність, сказати, що в своєму чепурному вбранні вона просто чарівна; але натомість у неї виходило:

— О-о, вбрання яке цікаве!
Ти у ньому — наче гава.

Поступово всі стали уникати її, сердешна дівчина дуже страждала від цього. Нарешті батькам увірвався терпець. Одного дня мати, почувши, як розмовляє Катеріна, не витримала:

— Що ти мелеш? Я вжахнулась.
Чи ти, доню, не схибнула?

Катеріна зайшлася плачем і приголомшена вибігла на вулицю. Це слово «схибнула» болісно різнуло її. Адже вона нормальна, розумна, добра, серце її сповнене любові до батьків, друзів, до кожного з людей. Чому ж ніхто її не розуміє?

Якась жінка, побачивши, що дівчинка гірко плаче, зупинила її й запитала:

— Скажи, яка лиха година
Гнітить тебе, моя дитино?

Катеріна, схлипуючи, відповіла:

— Ой, рима печалить єдина.
Всі кажуть, що я перчина.
Але ж це не так, присягаюсь,—
Чи ж винна, що я нахиляюсь.

Вона збиралася сказати замість «перчина» «причинна», а замість «нахиляюсь» «помиляюсь».

Але жінка, звісно, цього не знала й, подумавши, що в дівчини не всі вдома, відвела її до лікаря.

Лікар оглянув хвору й попросив, щоб вона сказала: «тридцять три». Катеріна відповіла одразу, правда, на свій лад: «Носа ри!»

Звичайно, лікар подумав, що вона кепкує з нього, але ж їй аке й на думку не спало. Дівчинка сподівалася, що цей чудовий лікар її нарешті вилікує, і тому сказала:

— Язык мій дуже неслухняний,
Хоч рими в мене полум'яні.
Один дефект — мов чорна хмара.
Вилікуй мене, ветеринаре.

Лікар скипів: це вже занадто — назвати ветеринаром такого славетного лікаря, як він. Крім того, що рими не полум'яні, а, навпаки, препогані, вони ще й глузливі, знущальні. У Віршограді, батьківщині гречної й чемної розмови, це був такий величезний злочин, якого навіть не можна досягнути розумом. Тому лікар попросив поліцейського доставити Катеріну додому й передати б тькам, що її слід влаштувати в виправний будинок, на поетичне перевиховання.

Катеріна пручалася дорогою й намагалася пояснити поліцейському, що ж, власне, скоїлося:

— Я сказала лікарю секрет:
В мене є малесенький мушкет.
Бо хтось же мусить навчити,
Як мені слід з нього бити.

Поліцейський аж підскочив. Звідки ж йому було знати, що «мушкет» — просто «дефект», а кажучи «з нього бити», Катеріна

мала на думці «говорити». Впевнений, що має справу із злочинницею, він надів їй наручники і замість того, щоб відвести дівчинку додому, привів її у в'язницю.

Двері камери зачинилися, і Катеріна, залишившись сама, довго плакала. Ніхто її не розумів, ніхто не любив, а тепер ще й замкнули в цих холодних стінах; під тягарем великого відчаю серце її стислося і зробилося маленьке-маленьке. Як тільки їй дозволили написати батькам, вона передала їм таку записку:

«Я вас мушу насмішити —
Мене хочуть ув'язнити.
А звільнить мене з-за ґрат.
Може тільки автомат».

Прочитавши ці рядки, батьки жахнулися, бо в доньки прокинулися ще й людиноненависницькі інстинкти, тож, звісно, автомата вона не отримала (так само, до речі, як і адвоката, якого насправді просила). А потім у них з'явилася надія, може, хоч у в'язниці Катеріна набересться розуму; в усякому разі, нема чого хвилюватися, адже сама пише, що мусить насмішити їх (а не засмутити), отже, не вбачає нічого серйозного в своєму становищі. І вони навіть не знали, що Катеріну віддали до суду.

Суддя, відомий поет, — у нього чудові блакитні очі, — спитав підсудну:

— Ви сказати нам повинні,
Чи ви винні, чи невинні?

Катеріна, приклавши руку до серця, урочисто поклялась:

— Ні. Я просто у біді —
Присягаю світлому балді!

У залі всі почервоніли. Прокурор зірвався на рівні ноги:

— Ганьба! Так суд ображати!
Смертю її покарати!

Але хто ж образив суд? Катеріна лише звернулася до пана судді. Вона хотіла тільки справедливості й тому крикнула:

— Нема в моєму серці зла —
Лише добру моя хула.

І, як велить мені мораль,
Я поважаю кримінал.

Катеріна хотіла сказати «хвала» і «трибунал», а натомість ще більше розлютила прокурора. Його промова була безжальна й немилосердна:

— Звик я всім завжди прощати,
Але цій — нема пощади.
Засудити слід цю дівку
За жахливу поведінку
І розпущення моральне,
Неподобство кримінальне.
І (той злочин є найгірший) —
За її нестерпні вірші.
Бо підсудна ця фактично
Розмовля не поетично.
Тож прошу, щоб суд високий
Дав тюрми їй сотню років.

Бідолашна Катеріна скам'яніла. Сто років ув'язнення! За що, чим же вона завинила? І дівчинка заволала, а рима й цього разу її підвела:

— Є вина й моя,
Синьйоре суддя!
Але вже доволі!
Лише в неволю
Хочу по праву
За свою неславу.

Що це вона верзе? Тепер Катеріна вже нарешті зрозуміла, як її підводять рими: «в неволю» замість — «на волю».

— Чого це в неволю?
Я хочу додому.
Хай вам при тому
Буде судома.

Помилки доводили її до розпачу, вона ще дужче розгублювалася й робила дедалі більше помилок, усі дивилися на неї з неприхованим обуренням. Прокурора аж розпирало од зловтіхи: не запекла злочинниця, до того ж цілком позбавлена поетичного чуття, що вважалося чи не найбільшою провиною в Віршограді.

І тільки суддя все пильніше прислухався до слів Катеріни.

Цей чудовий поет мав надзвичайне чуття до віршування та рим; він обмірковував і зважував кожне слово цієї дивної підсудної, котра, хлипаючи та заїкуючись, верзла вже справжнісіньку нісенітницю:

— Яка плутаниця!
Нічого не можна добитися.
Я хочу звільнитися.
Ще й паляниці,
І смажениці...
Я не перчина,
Бідна рибина,
Ще й без хустини...
Брова невловима...
Хочу я диму...
Ні... гриму...
Та що це! Риму,
Так, риму,
Чітку і зриму...

Пильно глянувши на Катеріну великими блакитними очима, суддя досить різко урвав її:

— Годі вже тобі молоти,
Ти закрой, підсудна, ротик.

Катеріна припишкла; крізь сльози побачила, як підвівся суддя, щоб оголосити вирок. «Сто років крамниці!» Але якої крамниці? В'язниці, їй загрожує сто років в'язниці, а може, й справжньої каторги!

Серед тиші, яка запала в залі, урочисто пролунав голос судді:

— Злочин тут є, безперечно.
Наскільки він небезпечний,
Що треба робити практично?
Порадьмося з Кодексом Поетичним...

«Ой лишенько,— подумала Катеріна,— які ще докази її провини треба шукати цьому балді, тобто цьому судді?» А суддя, знайшовши статтю в Кодексі поетичних законів, продовжував:

— В поезії — ось тут про це ідеться —
Фантазія (і тільки!) визнається.

А судові закони і промови,
Як бачте, не беруться за основу.
Я дуже вірю у мистецтво,
Тому суджу не вухом — серцем.
Такий поганий злочин цей прилюдний?
Та ні; лиш рими зрадили підсудну.
У неї серце чисте, несудиме,
Хоча на язиці бездумні рими.
Тому, синьйори, вирок безумовний,
Бо суть — поезія, не красномовність:
Зважаючи на те, що ця причина
Усе-таки применшує провину,
На цей раз ухвалити: пробачить Катеріні
Теперішні, майбутні і минулі рими.
І вирок цей стосується усіх:
Батьків, учителів і всіх близьких.
Катеріна — дивна рима — вільна! Знай одне:
В кого є фантазія — той тебе збагне.

Тільки великий поет міг здогадатися про вроджену ваду Катеріни і про те страхіття, в якому вона постійно перебувала. Всі присутні, і прокурор теж, почервоніли: вони ледь не припустилися жахливої юридичної помилки, і тільки тому, що їм забракло поетичного чуття!

Катеріна неначе на світ народилася: яка велика людина цей суддя, який великий поет! Зворушена, розчулена, вона послала йому поцілунок рукою: адже стає так легко, коли тебе нарешті зрозуміли. Від щирої душі вона виголосила:

— Сповнює душу мені насолода.
Правильно говорити? — не буду зроду!
Тепер — присягаю не марно —
Буду я дівчина карна.

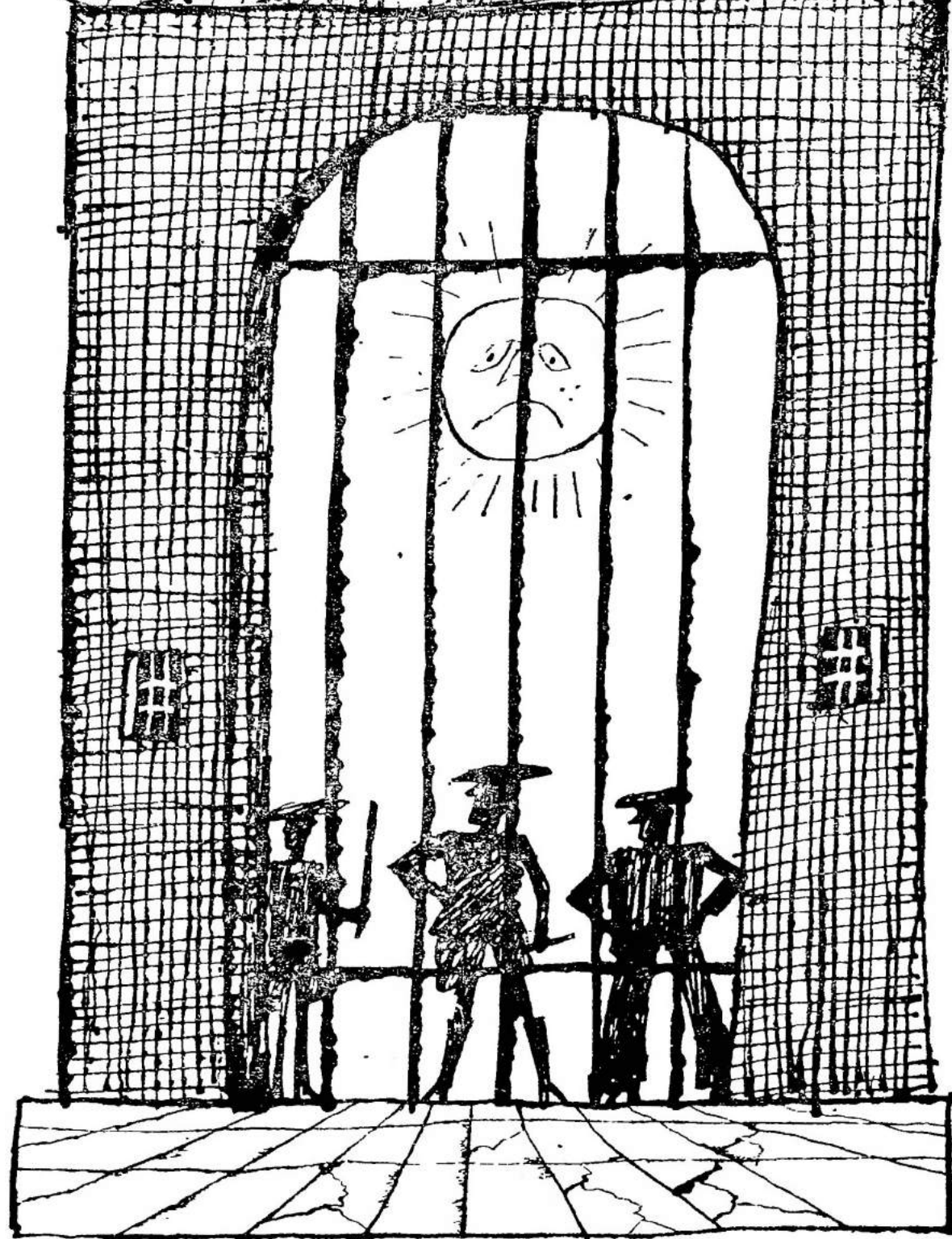
Але цього разу ніхто не обурився і навіть не засміявся: всі зрозуміли, що вона насправді хотіла сказати — вона завжди тепер буде гарною.

Від цього дня всім нещастям Катеріни настав край. Батьки зрозуміли, як вона їх любить, і самі полюбили її ще ніжніше, адже їхній донечці довелося зазнати багато лиха. У Катеріни — дивної Рими, як її стали називати, з'явилося багато друзів: усім дуже подобались її поетичні вільності, її запрошували

гратися, танцювати, звали на прогулянку, а вона радо приймала запрошення. Усі дуже її любили, а це підтверджувало старе, хоч уже трохи забуте поетичне правило Віршограда: краще мати поезію в серці, ніж на язиці.

ГВАРДИЯ

Місто поліцейських

У «Підручнику зразкового поліцая» записано: «Всі жителі міста поділяються на:

- 1) в'язнів (тобто обвинувачених і засуджених);
- 2) тих, хто ховається від правосуддя (обвинувачуваних, але ще не заарештованих);
- 3) тих, хто притягався до судової відповідальності (обвинувачених, засуджених і тимчасово звільнених — до наступного арешту);
- 4) підозрюваних (усі без винятку, хто ще перебуває на волі).

Щоб житель Свавільська перейшов з тимчасового становища «підозрюваного» на певне й остаточне становище «в'язня», слід якомога швидше ухвалити йому вирок. Збираючи проти нього потрібні докази, зразковий поліцейський повинен:

- підслуховувати його телефонні розмови;
- перевіряти листування;
- не спускати його з очей;
- контролювати з допомогою вірних та проникливих шпиків, що той читає, говорить, думає, бачить уві сні.

Якщо завдяки зазначеним заходам, — а вони продиктовані виключно інтересами безпеки, — не вдається звинуватити підозрюваного, це свідчить лише про надзвичайну спритність злочинця. В такому разі вагання зайві: його треба арештувати, висунувши проти нього брехливі звинувачення. Підданий інтенсивному допитові третього ступеня, заарештований сам щиросердо скаже все, що ми хочемо від нього почути.

Особливо треба пильнувати за дітьми, бо давно встановлено, що злочинні нахили є вже в немовлят. Тож слід негайно арештувати кожну дитину, яка:

гасає по газонах міських парків (завдання покладається на спецпідрозділи дитоблави);

занадто кмітлива: це завжди підозріло й небезпечно (для виявлення таких слід засилати в школи-під виглядом учнів надійних таємних агентів);

одягається не так, як усі, і рідко стрижеється (волосся завдовжки 5 см і більше беззаперечно викриває злочинця і служить достатньою підставою для арешту);

відмовляється співробітничати з поліцією, а це рівнозначно відмові виконувати свій громадянський обов'язок;

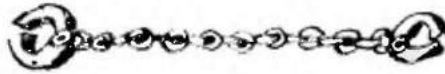
надто часто повторює слова, які свідчать про вільнодумство («свобода», «справедливість», «тьху ти» тощо);

під час гри у поліцаїв та злодіїв бере собі роль злодія (наочний вияв злочинного складу характеру).

ПРИМІТКА: тут викладено загальні вказівки. Кожен поліцай, звичайно, має право заарештувати будь-кого вищезгаданого на свій розсуд».

Як агент Ікс-3 полював на вищезгадану Особу?

«Підручник зразкового поліцая» повсякчас нагадує: «Твій обов'язок підозрювати всіх, навіть рідного батька й матір». І агент Ікс-3 (насправді Гаetano Лойяконо) тільки те й робив, що підглядав, перевіряв, винюхував. Він стежив за всіма: за сусідами, знайомими, знайомими сусідів, сусідами знайомих, перехожими, за дітьми, що повертаються зі школи, за жінками, які купують продукти на обід, за собаками без нашийника. Завдяки своїй старанності та невтомності йому навіть пощастило викрити й віддати до рук правосуддя хлопчика, який написав на сходах свого будинку: «Осел той, хто це читає».

«Твій обов'язок підозрювати всіх. Всіх!» І Гаetano Лойяконо, агент Ікс-3, невсипуце підглядав, перевіряв, винюхував. Однак душа в нього була не на місці. І вдень і вночі надстаранного агента мучили сумніви. Усі без винятку жителі Свавільська занесені до картотеки, за кожним потрібне пильне око, кожного слід перевіряти. А коли хтось із підозрюваних випав з-під уважного поліцейського ока, візьме вчинить злочин і залишиться непокараним? І саме тому, що він, Ікс-3, занедбав свої обов'язки! Ця настирлива думка цвяшком сиділа в мозку.

Та одного чудового ранку, коли агент голився, йому сяйнув здогад.

— Нарешті! Я ж бо відчував, що не встежив за кимось!
За ким же?

— Ну, звичайно ж, за ним! — гордо показав він на власне

і доображення в дзеркалі. Хіба це не житель Свавільська? А тим часом ні сам Ікс-3, ні хтось інший ніколи по-справжньому не цікавилися таким собі Гаetano Лойяконо.

Високодосвідчений агент, яким був Ікс-3, з'ясував без найменших зусиль, що підозрюваний у минулому вчинив не один тяжкий злочин. Ікс-3 чудово пам'ятав, як у дитинстві Гаetano Лойяконо був нечистий на руку і щонайменше разів шість крав цукерки з буфета в їдальні. Бувало й гірше — одного разу він поцупив у свого шкільного товариша три картинки та дві кульки.

Ікс-3 тріумфував! Адже вищезгаданий Гаetano Лойяконо вже дитинства мав цілком певний нахил до злочинства.

Від цієї хвилини агент Ікс-3 почав стежити за собою. Записував на магнітофон усі свої телефонні розмови, піддавав цензурі кожного одержаного листа, занотовував, з ким бачився й розмовляв протягом дня. Він буквально йшов по слідах вищезгаданого (на щастя агента, ця робота не відвертала його від значних обов'язків — адже вони обидва завжди були разом).

— Цікаво, куди він збирається сьогодні? — запитував себе агент Ікс-3. — Закладаюся — в кіно, до кінотеатру «Рояль».

І Гаetano Лойяконо справді йшов до «Роялю».

Увечері агент занотовував до службового записника:

«Сьогодні вищезгаданий Гаetano Лойяконо вийшов з дому о 18.05, привітався з воротаркою і попрямував до кінотеатру «Рояль». У перерві між першою та другою серіями їв морозиво. Домому повернувся пішки. По дорозі зустрів поліцейя, якого я теж знаю, і кілька хвилин розмовляв з ним. До речі, слід негайно перевірити особу поліцейя: а може, він веде подвійну гру й перебуває у змові з вищезгаданим?»

Щоб знати якомога більше про Гаetano Лойяконо, агент Ікс-3 найшов у центральному поліцейському архіві досє вищезгаданого і зробив сенсаційне відкриття: на відміну від інших картки, на цій не було вгорі позначки «ПІД ПІДОЗРОЮ».

— Диявол, а не людина, — пробурмотів собі під ніс Ікс-3. — З мів навіть цього уникнути. Та мене не обдуриш: саме тому він підозрілий!

Агент ознайомився з відбитками пальців вищезгаданого, з особливими прикметами («невеличка плоскостопість») і стислою характеристикою («вкрай неосвічений, слабкі розумові здібності»).

— Нема сумніву, я натрапив на правильний слід, — мовив до

себе агент Ікс-3.— Як нам пояснювали в поліцейському училищі, неосвіченість тільки сприяє злочинам.

Тим часом особа Гаetano Лойяконо вимальовувалася дедалі в підозріливішому світлі. Вечорами, замкнувши двері на всі засуви, Ікс-3 вивчав помітки в записнику і прослуховував магнітофонні записи власних телефонних розмов. Одначе вищезгаданий поведився бездоганно: жодного хибного кроку, жодного сумнівного вчинку.

— Бач, хитрюга,— казав собі агент Ікс-3,— та старого горобця на полові не зловиш. Тільки справжній злочинець може прикидатися таким чесним. Ясна річ: ти не був би таким надміру обережним, якби не замишляв щось лихе. Хто крав цукерки? Отож! Перший необережний крок — і ти в мене миттю опинишся за ґратами...

Прочитавши останнє поліцейське повідомлення, Ікс-3 аж здригнувся: в ньому спрацювало шосте чуття — внутрішній сигнал тривоги для кожного поліцейця Свавільська.

Повідомлення, як і кожне, що починалося словами: «Цілком таємно», було вкрай стисле:

«Зухвале пограбування ювелірного магазину «Перлина». Сьогодні вночі, між 23.30 і 01.30, невідомий злочинець викрав коштовності на суму шість мільйонів. Відбитків пальців та інших слідів злочинця не виявлено».

Гарячково гортаючи свій записник, Ікс-3 раптом переможно зойкнув: шосте чуття не зрадило його. Під датою 3 березня записано:

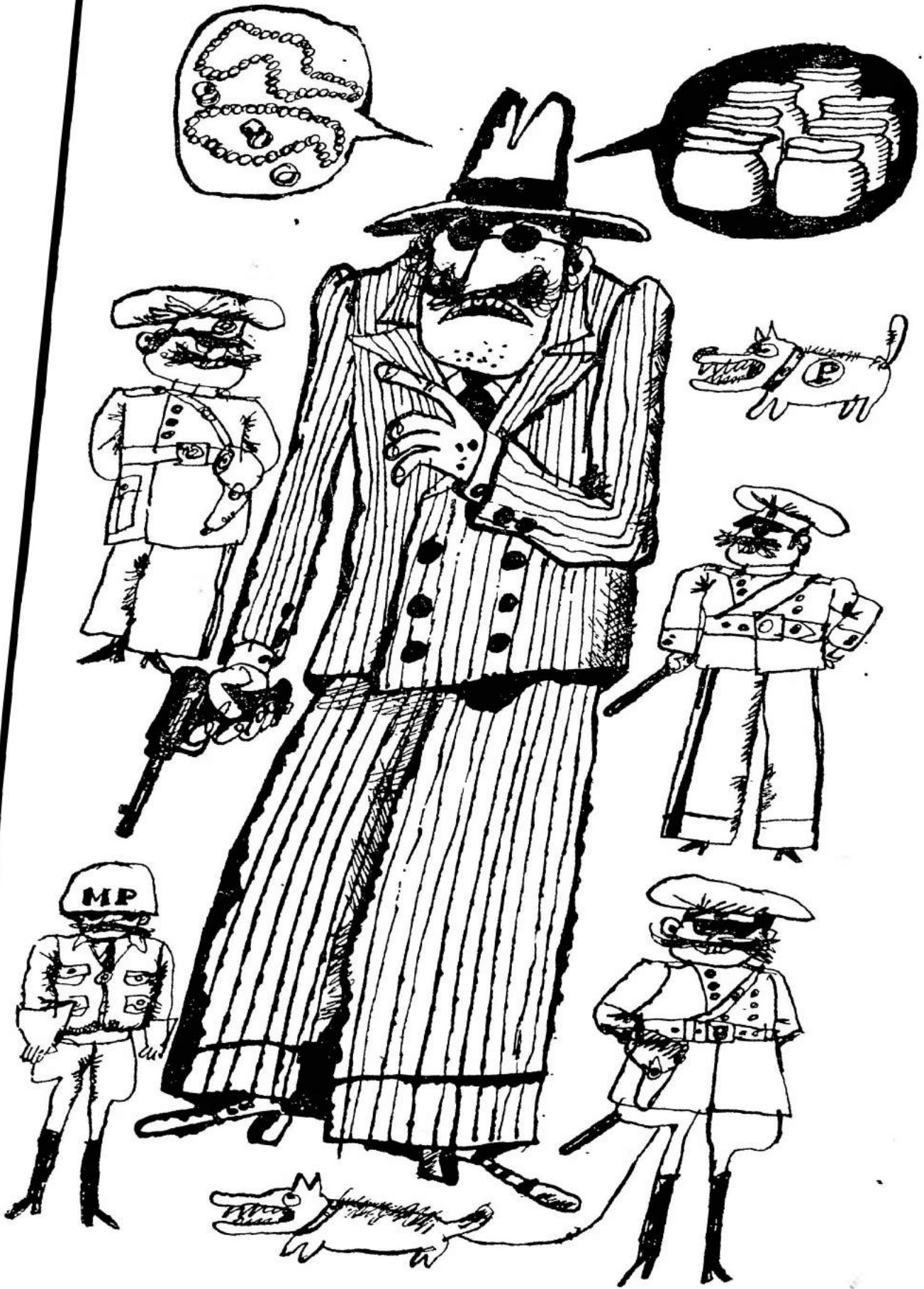
«Сьогодні вищезгаданий Гаetano Лойяконо спинився перед вітриною ювелірного магазину «Перлина» і, розглядаючи виставлені коштовності, подумав: «Яка розкіш! Ось мені б такі!» Потім удавано байдуже пішов далі, насвистуючи».

Третього березня, всього лиш місяць тому, вищезгаданий був на місці злочину! А навіщо? Хай дідько мене забере, коли він не виношував план грабунку. Адже навіть зізнався подумки в своїх злочинних намірах: «Ось мені б такі!»

— Ні, невикритим йому недовго бути, цьому злодюзі!— вирішив Ікс-3.— Але не слід і поспішати: щоб нарешті запроторити його до в'язниці, потрібні докази. Передусім перевіримо, що робив Гаetano Лойяконо в ті години, коли сталася крадіжка.

Він перегорнув блокнот.

«Сьогодні ввечері вищезгаданий повернувся додому о 22.20,

випив склянку теплого молока і о 22.30 ліг спати. Прокинувся о сьомій ранку...»

Агент Ікс-3 розгубився: якщо вищезгаданий спав, то обчислити ювелірний магазин не міг! Отже, всі підозри ішли прахом. Невже шосте чуття зрадило його?

— Ну й дурний же я!—схаменувся за хвилину агент.— Це ж його алібі! Та чи доведе він, що вночі справді не виходив з дому?

На жаль, цієї нещасливої ночі Ікс-3 залишив свого підопічного без догляду, бо сам проспав з 22.30 до 07. 00.

— Не будемо квапитися,—заспокоював себе Ікс-3.— Це дуже спритний злочинець. Цікаво, чи має він свідків, які не тільки підтвердять його версію, але й заслуговують довір'я?

Ікс-3 знову звернувся до свого вірного записника, напружив пам'ять. Коли о 22. 20 Гаetano Лойяконо повернувся додому, воротарки вже не було. Як відомо, вищезгаданий жив сам. Отже, ніхто не може засвідчити, що, скориставшись непростимим недбальством агента Ікс-3, він не міг нишком вийти з будинку і вчинити крадіжку.

Таким чином, алібі не витримує критики. Підозра, як і раніше, падає на нього, більше того — вона зросла. Лишалось розставити тенета й загнати туди злочинця.

Ікс-3 напружив увагу, стежачи за кожним кроком, кожним словом, кожним порухом думки Гаetano Лойяконо. І дуже швидко виявив, що вищезгаданий надто часто повертається думкою до недавнього нічного пограбування «Перлини» та підозріло здригається при слові «магазин», немов злодій, спійманий на гарячому. Отже, сумління в нього нечисте!

Так, але де вкрадене? Агент Ікс-3 ретельно обшукав квартиру Гаetano Лойяконо, проте нічого не знайшов. Цікаво, де ж він сховав коштовності? Ні, що не кажи, а дурнем його не назвеш.

І все-таки той зробив промашку: з уваги Ікса-3 не випало, як одного разу вищезгаданий здаля позирав на знаменитий ювелірний магазин.

— Ось воно що!—зрадів доблесний агент.— Як учили нас у поліцейському училищі, злочинець завжди повертається на місце злочину. Тепер усе ясно! Лишається дрібна формальність — допит. Сьогодні вночі цей тип у мене заспіває!

І ось вищезгаданий перед ним — у центрі дзеркала. Спіймався, давній знайомий! Ну й пика — тупішої не знайдеш. Хвали-

ся, звичайно, не личить, але злочинця від чесної людини Ікс-3 спомилково відрізняв за виразом обличчя. Та годі, час почити допит.

— Гаetano Лойяконо, — попередив він допитуваного, — агент Ікс-3 все знає, тому раджу признатися. Що ти робив тої ночі, коли пограбували ювелірний магазин «Перлина»?

— Я? Спав, — миттю відповів вищезгаданий.

Яке невинне личко! Явно прикидається дурником.

— Бідолашний, спав... Брехун! У тебе є свідки, які це підтвердять? Знаю, що нема...

— Присягаюсь вам, я кажу правду. Я ліг о двадцять другій тридцять і прокинувся...

— О сьомій! — глумливо закінчив за нього Ікс-3. — О сьомій ти справді був у ліжку, і саме з цього часу я знову почав стежити за тобою. Але чим ти доведеш, що між двадцять другою тридцять і сьомою не виходив з метою обчистити ювелірний магазин?

— Нащо ж вам докази, коли ви з мене очей не зводите?..

Ось тобі й маеш!

— Звідки ти знаєш? — обурился Ікс-3. — Ще не народився той, хто помітив би, як я за ним наглядаю, стежу, підслуховую того. Коли тобі відомо, що я з тебе очей не зводив, виходить, ти там за мною стежив. Сподівався розвіяти підозри?.. Чи, може, брався мене вбити, коли я доскіпаюсь до істини?

Тип у дзеркалі збентежився. Тим краще! Головне — не дати йому отямитись.

— Зізнавайся! — закричав Ікс-3. — Ти завжди мріяв про коштовності з «Перлини». Може, заперечиш, що третього березня побивчив перед вітриною з коштовностями й думав: «Ось мені б такі!»?

Гаetano Лойяконо зблід.

— Ну, подумав... — пробелькотів він, але тут-таки опанував себе. — Мало хто думав про це... Кожен, хто зупиняється перед вітриною, я певен...

— Твоя правда, інакше в Свавільську не було б ста відсотків підозрюваних. Але ж проти тебе не тільки ця законна підозра, а досить серйозні другорядні докази. Перший: ти крав ще дитиною. Пам'ятаєш, цукерки з буфета? А три картинки та дві кульки, вкрадені в другому класі? Другий доказ: відсутність алібі. Третій: після крадіжки ти весь час думаєш про

цей ювелірний магазин. Четвертий: ти стежив за мною... Ну що, тепер зізнаєшся?

— В чому? Присягаюсь, я не винний. Тієї ночі я спав!

Цей облудник явно затявся. Що ж, тим гірше для нього! Як учили в поліцейському училищі, зізнання не примушує себе чекати на допиті третього ступеня.

Ікс-3 спрямував яскраве світло лампи у ненависну пику, що дивилася з дзеркала. Це була типова фізіономія закоренілого злочинця — тупа, з мертвотно-блідими щоками.

— Питаю востаннє: зізнаєшся? Ні? Тоді нарікай сам на себе. — Лясь!.. Ікс-3 підкріпив останні слова дзвінким ляпасом.

— Ой, боляче! — Щока в дзеркалі почервоніла, як помідор.

— Кажі, де сховав украдене! — І знову — лясь!.. Тепер почервоніла друга щока. — Зізнавайся!

— Не бийте мене, я нічого не знаю, присягаюсь, я невинний!

Агент Ікс-3 оскаженів. То йому ще мало? Ну що ж — на тобі!.. І на вищезгаданого градом сипнули зуботичини та запотилнички (а він добре знав, як дошкулити найболючіше). Обличчя в дзеркалі вже побуряковіло й роздулося.

— Кажі! — Ікс-3 лупцював так, що годі було терпіти. — Зізнавайся!

Нарешті допитуваний почав благати:

— Досить, я вже не можу, я все розповім!..

Він більше не відмагався: крадіжка в ювелірному — його робота.

Охоплений радістю переможця, Ікс-3 стрімголов кинувся до поліцейського комісаріату.

— Синьйоре Комісар, — закричав він, — я з'ясував: ювелірний магазин обібрав Гаetano Лойяконо!

Чому ж Комісар, замість поздоровити заповзятого агента, так підозріло дивиться на нього? Либонь, недочув, а то не відказав би:

— Ювелірний магазин обікрвав ти? Ніколи б не подумав.

Що це? Чи він несповна розуму?

— Та не я ж, синьйоре Комісар. Я ж бо у вас працюю, я агент Ікс-3. Кажу вам ще раз: я викрив злодія — вищезгаданого Гаetano Лойяконо. На допиті третього ступеня він зізнався. Ось протокол з його підписом. Бачите, жодного сумніву.

Та Комісар все одно не сказав агентові: «Молодець» — навпа-

і викликав двох поліцаїв, і ті, замість арештовувати вищезгаданого, взяли самого агента.

Отямився Ікс-3 в камері. Він постукав у двері, але у відповідь почув глумливі смішки. В його натренованому на підозрах мозку блискавкою майнув здогад, що ці двоє поліцаїв — спільники грабіжника. Так, так, тут не могло бути ніяких сумнівів: рятуючи вищезгаданого, вони підступно заарештували того, хто його викрив...

На щастя, в Ікса-3 виявились папір і ручка, і він поквапився поділитися своїми припущеннями з Комісаром.

«Через непростиму легковажність, — написав, зокрема, він, — я ніколи не підозрював цих двох поліцаїв, але тепер мені все розуміло. Синьйоре Комісар, накажіть звільнити мене і негайно заарештувати Гаetano Лойяконо разом з обома його спільниками, які тримають мене у в'язниці. З повагою, агент Ікс-3».

Хоч як дивно, Комісар на цей лист навіть не відповів. Справа ускладнювалась, робилася дедалі підозрілішою. Пояснення могло бути тільки одне: змова значно ширша, ніж думалося раніше.

Ікс-3 знову взявся за перо. Цього разу він написав Квесторові, найвищому представникові влади в Свавільську:

«Ваше превосходительство, в «Підручнику зразкового поліція» зазначено, що наш священний обов'язок — підозрювати всіх. Тому я не без підстав підозрюю, що злочинцям пощастило пролізти до поліції, причому не лише рядовими агентами. Мої підозри ґрунтуються на фактах. Після того, як я встановив, що який собі Гаetano Лойяконо вчинив крадіжку в ювелірному магазині «Перлина», його спільники (а ними виявились — аж неймовірно! — двоє поліцейських агентів!) запроторили мене за грати, щоб врятувати таким чином вищезгаданого від арешту. Підозривши змову, я звернувся до синьйора Комісара, хоч, мусу визнати, вже тоді в глибині душі відчував непевну, але виправдану підозру щодо нього. І не помилився: тепер маю докази, що сам синьйор Комісар уплутаний у цю брудну справу. Він не лише й далі тримає мене у в'язниці, а й не арештовує вищезгаданого Гаetano Лойяконо та обох його спільників-«агентів». Ваше превосходительство, накажіть розібратися й дайте мені відповідь. А то я подумаю, що в Свавільську всі, буквально всі — непевні особи. Звичайно, особисто Вас я не дозволю собі підозрити ніколи. Відданий Вам агент Ікс-3».

Але й цього разу відповіді не було. Ікс-3 здригнувся від най-

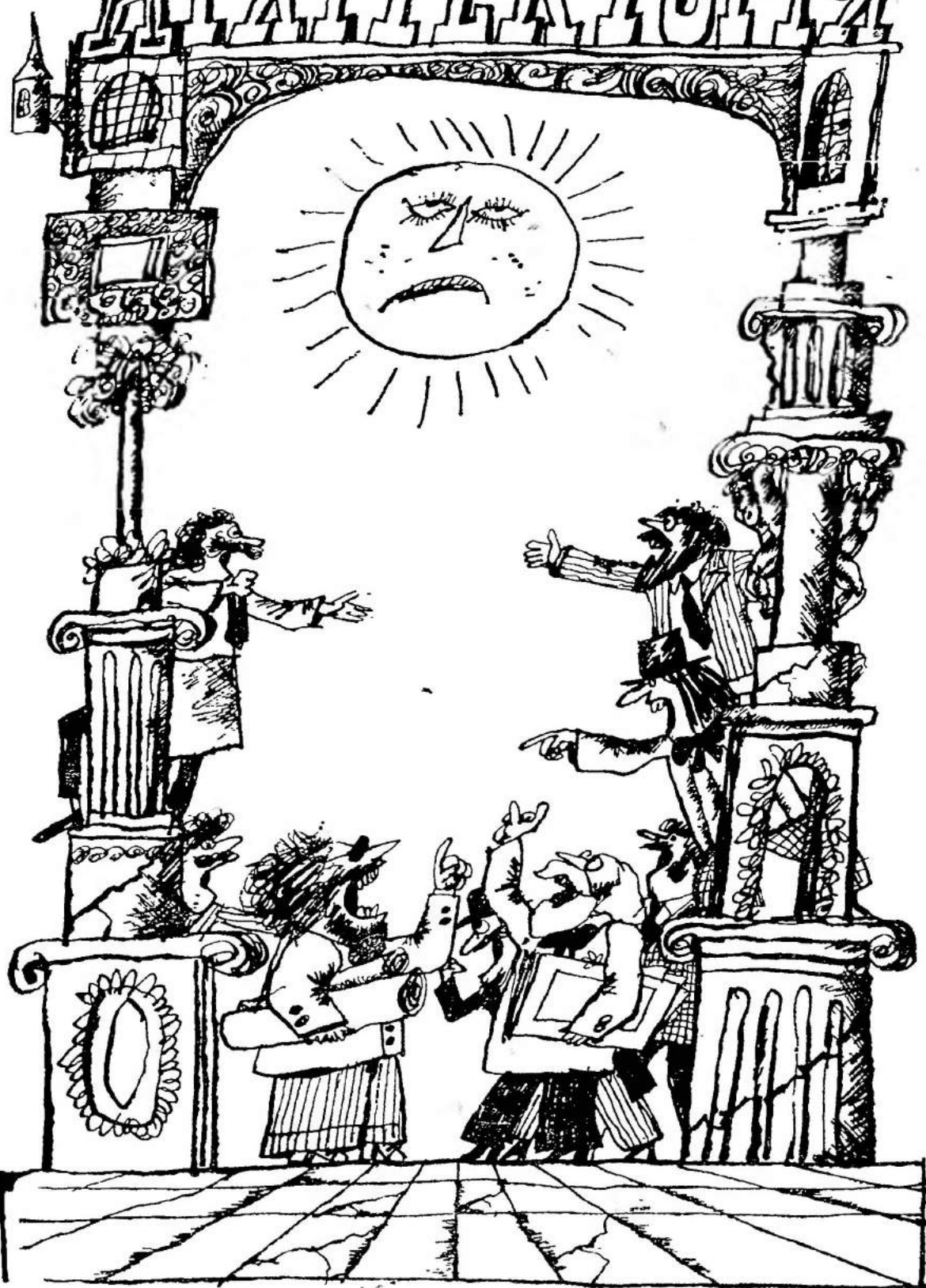
жахливішої підозри, яку ніколи не наважувався висловити жоден агент у Свавільську: невже навіть сам Квестор?..

Що ж сталося насправді? А ось що: Квестор, прочитавши листа, сказав:

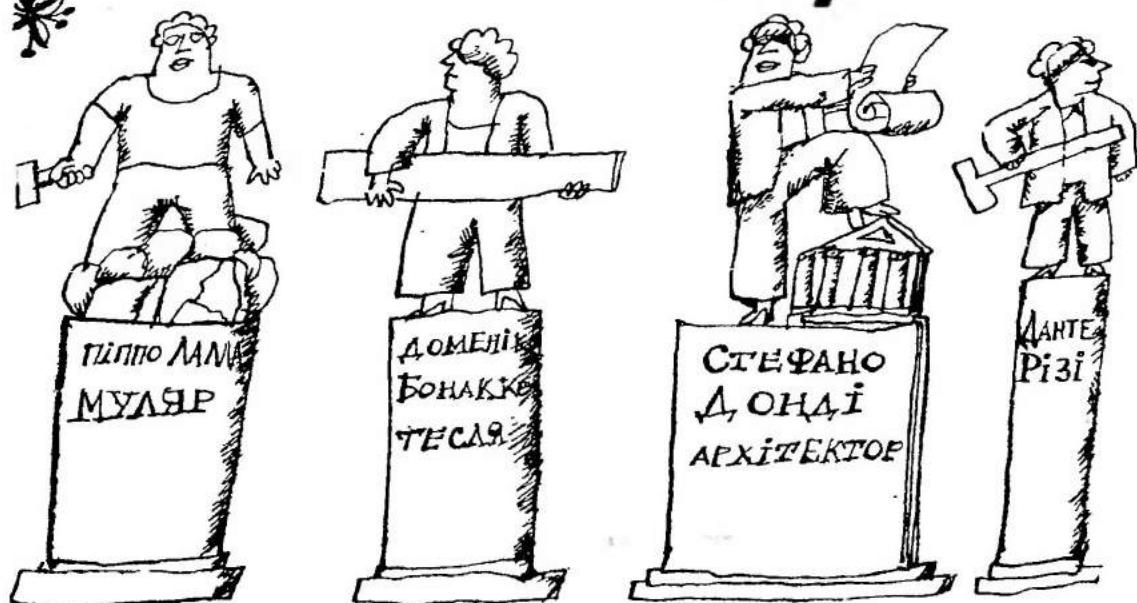
— Ой, не подобається мені ця підозріла історія. Заарештувати всіх вищезгаданих!

АРХІТЕКТОРІЯ

Пам'ятник героям

Якщо ви спитаєте першого-ліпшого хлопчиська в Архітекторії, ким він буде, коли виросте, то той підніме вас на глум. Дивна ви людина! Звичайно ж, архітектором! У цьому місті кожна людина мріє будувати щось чудове, може, навіть подарувати своїм землякам таку величну споруду, як отой пам'ятник, що ним захоплюється все місто.

Цей пам'ятник на центральній площі оздоблений керамічними плитками, і на кожній плитці — така головна ідея споруди — портрет одного з героїв Архітекторії. А хто ж вони, ці герої? Воїни? Кавалери високих бойових орденів? Генерали? Аж ніяк. Досить прочитати написи під портретами: «Піппо Лалла муляр», «Доменіко Бонаккорсі, тесля», «Стефано Донді, архітектор», «Клара де Стефані, склярка», «Данте Різі, кранівник», «Адела їде Нетті, інженер» і так далі. Герої Архітекторії — люди, котрі збудували місто: муляри, архітектори, інженери, креслярі, теслі, бетонувальники, художники по інтер'єрах... Це вони, увічнінені зараз у пам'ятнику герої-будівничі, перетворили кожную споруду в місті на справжній шедевр. Житлові й громадські будинки, мости, заводські та фабричні корпуси, монументи, навіть собачі халабуди та клітки в зоопарку стали коштовними перлинами архітектури.

В Архітекторії модне тільки те, що прекрасне, хай йому дві або й три тисячі років. Тому тут можна помилуватися зразками всіх стилів, бо є в місті архітектура і Стародавнього Єгипту, і Стародавньої Греції, і готика, і Відродження, і барокко... Тут можна побачити все прекрасне, що створила людина, і різноманітність архітектури не сприймається як несмак, бо прекрасне + прекрасне завжди = прекрасному.

Коли довкола бачиш тільки красиве, то ця краса чарує серце, тож не дивно, що жителі Архітекторії відзначаються витонченим і вимогливим смаком. Їх з дитячих літ учать розуміти й відчувати красу. В школі, де в ультрасучасних класах дуже зручні парти, вони вивчають шедеври мистецтв і самі вчаться створювати проекти стадіонів, палаців, монументів, а влітку, на канікулах, закріплюють пройдене, споруджують на березі моря фортеці з піску,— такі красиві, що деякі з них навіть охороняються як пам'ятки архітектури.

Це була ідея головного редактора:

— Поїдеш в Архітекторію на нараду архітекторів. Буде щось путяще, зробиш матеріал на кілька номерів.

Про Архітекторію, тим більше про нараду, я й уявлення не мав. Одне не викликало сумніву: це «щось» дуже нудне,— адже все нудне завше спихали мені, наймолодшому в редакції.

До Архітекторії приїхав я зовсім не в гуморі, та ледь ступив на перон, як був приголомшений. Скільки мені вже довелося мандрувати білим світом з блокнотом журналіста, але таку сучасну й вишукану споруду, як цей вокзал, побачив уперше.

Та справжній подив охопив мене трохи згодом. Я вийшов на привокзальну площу й очам своїм не повірив. «Міраж,— одразу подумав я.— Невже в мене галюцинації?» Переді мною було не просто місто, а місто-мрія. Мрія, втілена в будинки, палаци, пам'ятники. Це казка «Тисячі й однієї ночі», фантастичне сновидіння.

Але ж ноги мої ступали по справжній землі, навколо височіли реальні будинки. А я побоювався чогось безмежно нудного! Та звідси можна вступити такий репортаж, що тільки ойкнеш!

Я прямував вулицями Архітекторії, з насолодою милуючись її незвичайною красою, а в голові вже склалися рядки майбутньої кореспонденції:

«Місто мрії. Триумф довершеності, царство гармонії!»

«Чудо Архітекторії. Єдине місце на землі, де пишність класичної архітектури зливається з геніальністю сучасних рішень».

«Коли споглядаєш це неповторне місто, серце вбирає в себе історію, мистецтво, красу і стрибає в грудях, наче м'яч по вулиці, не тямлячись від радощів».

Я був певен, що напишу сенсаційний репортаж. Адже мені пощастило першим із журналістів з'явитися в Архітекторії. Газета з моїм матеріалом розійдеться за лічені хвилини, і вже тепер-то головний редактор просто змушений буде підвищити мені зарплату.

Мов зачарований, блукав я містом, аж доки не згадав про нараду головних архітекторів, що, мабуть, уже розпочалася. Спинивши одного з перехожих, я спитав, де Палац нарад. Той сказав мені і, в свою чергу, поцікавився:

— Даруйте, ви, певно, приїжджий?

— Так, я вперше в Архітекторії. Казкове місто! Я об'їздив півсвіту, але ніколи й не думав, що існує подібне диво.

Він підозріло глянув на мене, ніби я хотів зробити з нього дурня.

— Я кажу щиро: чудове місто!

— А як на мене, то нікудишне містечко, — скривився чоловік.

На п'яного він не скидався. Невже це божевільний? Втім, з'ясовувати, що й до чого, часу не було, бо я поспішав на нараду.

Я остовпів, побачивши залу засідань: вона мала форму голови, а учасники наради в ній не інакше як мозок. Геніальне архітектурне рішення мало сприяти підвищенню в кожного з делегатів почуття обов'язку й відповідальності за успішну роботу наради!

Засідання вже почалося. В залі зібралися найславетніші будівничі міста — молоді й літні, чоловіки й жінки. Коли я зайшов, на трибуні була саме жінка.

— Як ви знаєте, — говорила вона, — архітектурне обличчя міста певною мірою визначає гармонійне поєднання споруд з навколишньою місцевістю. Так-от, шановні колеги, на мою думку, гори, що оточують Архітекторію, досить непривабливі. Я пропоную надати їм іншого вигляду, щоб вони гармоніювали з містом.

Я негайно занотував у блокноті: «Сенсація! Жінка-архітектор закликає змінити краєвиди довкола Архітекторії, щоб досконале місто оточувала така ж досконала природа».

Однак, на мій подив, її пропозиція не викликала жодного оплеску. Голова, який байдуже куняв, не без зусиль подолав дрімоту і промовив:

— Дякую колезі за запропоновану ідейку. —

Ідейку? Та це ж грандіозна ідея! Голова, мабуть, чогось не второпав або недочув.

Присутні так само байдуже зустріли виступ молодого архітектора, який запропонував налагодити виробництво «архітектурних окулярів», що дозволили б сприймати споруди лише певного стилю.

— Почепивши червоні окуляри,— говорив він,— можна буде всю Архітекторію бачити лише в стилі епохи Відродження; в синіх окулярах—сучасні споруди тощо. Отже, кожен житель нашого міста милуватиметься лише тим, що йому більше до вподоби.

Ще одна геніальна ідея! Але голова лише буркнув:

— Поміркуємо... Правда, щиро кажучи, пропозиція здається досить банальною.

Я все більше дивувався. Що за нарада! Як журналістові мені довелося побувати на численних форумах, де люди плескали, відбиваючи долоні, коли з трибуни верзли справжнісінькі нісенітниці; тут же висловлювались ідеї одна геніальніша за іншу, та всі мовчали, ніхто не аплодував, а дехто відверто позіхав. Що вони, поглухли? Чи їм бракує уяви? Я згадав недавнього перехожого і його слова про «нікудишне містечко». Невже всіх їх тут уразив сонячний удар?

Переїнятий нудьгою, сонний голова пробубонів прізвище чергового промовця:

— Професор Палладі.

На трибуну вийшов головний архітектор міста, отже—найкращий будівничий Архітекторії. Людина, судячи з усього, сором'язлива й скромна, він говорив тихим тоненьким голосом.

— Шановні колеги,— почав він.— Я розчарований роботою нашої наради. Критика, яку ми тут чули, поверхова й не нова...

Нарешті знайшлася людина, для котрої здоровий глузд понад усе. І що за людина—головний архітектор міста! Ось зараз він з висоти свого авторитету дасть чосу колегам, які дозволили

соби зневажливо поставитись до таких цікавих пропозицій. Чі стиснув у руці олівець і приготувався записувати.

— Мушу визнати, поклавши руку на серце («...скажу вам щиро й відверто» — саме таких слів чекав я, і він матиме цілковиту рацію), що під час спорудження Архітекторії ми припустилися непростимих помилок, — сказав професор Палладі. — Нікчемні дилетанти — ось хто ми!

Як, і він теж з глузду з'їхав? Мій олівець завмер у повітрі. Я був приголомшений. Учасники наради втомлено кивали, наче йшлося про загальновідомі істини, що набили оскому.

— Мені не тільки соромно за наше з вами місто, я холону від жаху, тільки-но згадаю, що цю потворність побачать туристи...

Е, ні, це вже явна маячня.

— Яка, до біса, потворність!.. — не витримавши, вигукнув я.

— Що ви сказали? — спитав голова, сонливість з нього на якусь мить мов рукою зняло. — Якщо ви просите слово, будь ласка, виступайте.

Я рішуче підвівся і зразу опинився в центрі уваги.

— Те, що я чую тут, не вкладається в голову, — заявив я. — Архітекторія — чудове місто! Я тут вперше і просто приголомшений...

— Вельмишановний добродію, — по-батьківському перепинив мене голова. — Даруйте, але я мушу нагадати вам, що здатні дивуватися лише невігласи. Люди освідчені не дивуються ніколи. Ми ж дуже добре знаємо, що краса й Архітекторія не мають між собою нічого спільного.

Що я міг одповісти? Всі дивилися на мене явно співчутливо. Я збентежено опустився в крісло.

— Продовжуйте, будь ласка, професоре Палладі, — зітхнув голова. — Тільки постарайтеся уникнути всім відомих істин, які давно надокучили нам: ми й без вас знаємо, що Архітекторію споруджено зовсім неправильно.

Вкрай ображений цим докором, професор знову заговорив, уп'явшись очима в свої папери, немов соромився дивитися на аудиторію.

— З перших класів початкової школи нас учили, що архітектура — це мистецтво проектування і будівництва споруд. Але хто нам казав, що ці споруди мають бути нерухомі? У жодного з нас, і насамперед у мене, немає й крихти уяви. Хіба книги прикуті до столів? Хіба картини не можна перевішувати, а скульпту-

ри переставляти? Хіба оркестри не кочують по всьому світу? То чому ж тоді витвори архітектури мають лишатися навіки нерухомими, особливо нині, в епоху небаченого технічного прогресу?

— Цікаво, яка ще дурниця спаде вам на думку,— пробурмотів сонний голова.— Втім, продовжуйте, нам же не первина слухати таке.

Цього разу мені вперше здалося, що він має рацію, бо з чудернацької теорії професора Палладі я анічогісінько не второпав.

— Даруйте мені, що обтяжую вас своїми недорікуватими міркуваннями,— самопринизливо вів далі промовець.— А щоб ви впевнилися в моїх жалюгідних уявленнях про архітектуру, я наведу вам один приклад. Ми проектуємо будинок вікнами до сонця або в інший бік, щоб максимально використати природне світло. Це свідчить, що ми недалеко відійшли від епохи перших хатин, збудованих людиною.

Зашарівшись, він ще нижче похнюпив голову в папери й голосом, що, здавалося, благав про полегшення, продовжував:

— Менш примітивною видається думка про спорудження будинків на міцній осі, що дозволило б їм обертатися й завжди стояти вікнами до сонця, або, іншими словами,— як буде зручніше мешканцям. Звісно, мої ідейки потребують ще доробки. Та постає ще одне питання: чому будинок і люди, які в ньому перебувають, мусять весь час залишатися на одному місці? Адже житлові будинки, якщо їх поставити на колеса, могли б переміщатися залізницею до моря або за місто, залежно від пори року. Я свідомий того, що ця пропозиція банальна, як і інша — про будинки-амфібії, мешканці яких здійснювали б захоплюючі морські подорожі, залишаючись в своїх квартирах з усіма вигодами. Я вже і проекти таких будинків розробив: одні — схожі на кораблів, інші — на риб. Щодо літаючих будинків, то цей проект я все ще розробляю...

Ось тобі й недоумкуватий! Тепер я дивився на нього іншими очима. Палладі пропонував одну з найбільших революцій, які будь-коли знала архітектура. Він пропонував рухомий стиль.

— Маю ще одну не дуже путящу думку (хай дарують мені колеги, але не можу запропонувати нічого кращого): самохідна школа з уроками на природі. Оскільки я геть-чисто позбавлений уяви, то обмежився проектом школи на величезних гусеницях.

Урок ботаніки? Школа переїздить у ліс. Зоологія? Школа їде до парку. Географія? Чудово: школа мандрує по горах та по берегах рік. Як ви, напевне, вже здогадалися (це ж бо так просто!), класи в моїй школі будуть збудовані в формі амфітеатру, щоб учням було зручніше стежити за поясненнями вчителя.

Голова розплющив одне око.

— А вам таки дійсно бракує винахідливості,— зітхнув він.— Та що поробиш? Бачу, ви й далі маєте намір зловживати наданим вам словом, тож продовжуйте, а ми, з вашого дозволу, понудьгуємо.

Мене аж трусило від обурення. Як він сміє так розмовляти! І хто дав право іншим так самовдоволено кивати головами? Слухаючи професора Палладі, я збагнув нарешті, що переді мною найгеніальніший архітектор у світі. Та чому ж він виступає, мов нерішучий учень, який погано підготувався до іспиту?

— Візьмемо наш стадіон,— вів далі професор.

Стадіон я бачив — дивної краси бетонна чаша щонайменше на двісті тисяч глядачів.

— Потворна споруда, та й раціональним і зручним його не назвеш. Кожний з вас, гадаю, на власному досвіді знає, як там важко встежити, аж шию викручуєш, за розгортанням подій на футбольному полі, особливо на протилежному від вас боці. Так-от, я пропоную знести старий стадіон і натомість збудувати за моїм проектом новий, хоч, не приховую від вас, проект ще слабкий. Це буде звичайний стадіон з рухомими трибунами, настрояними на м'яч. М'яч перелітає від одних воріт до інших? Дуже добре: слідом за ним рухається трибуна, і глядач постійно бачить усі деталі. Щоб не зловживати вашою увагою, я не зупинятимусь докладно на інших проектах, котрі мав нескромність підготувати: це будинки, що змінюють свою форму і колір; шляхи, які згортаються в рулон і можуть бути викладені в будь-якому напрямі...

Багато делегатів невдоволено позіхали, а голова, замість загликати їх до порядку, сам, здавалось, ледь витерплює доповідача.

Я був обурений до глибини душі й не витримав:

— Професоре Палладі, не зважайте на них! Ви геній, ви найвидатніший архітектор у всьому світі!

Професор повернувся в мій бік.

— Навіщо ви мене ображаєте? — сумно спитав він.— Хоч ви

й гість наш, прошу вас, поставтесь прихильніше до старого. Я ж бо добре знаю, який у мене кумедний вигляд, тому облиште, будь ласка, ваші глумливі похвали.

Невже навіть він не розуміє мене? Він же мудрець, геній! Я й не думав глузувати з нього, мої слова цілком щирі.

А професор, наче принижений моїми похвалами, ще нижче схилився до своїх нотаток, майже вткнувся в них носом. Його сумирний голосок ледь було чути:

— На закінчення я дозволю собі торкнутись питання про пам'ятники — наше справді дошкульне місце. В Архітекторії вони стоять повсюди: пам'ятники матері, великим митцям, весні тощо. Це ганьба так обурливо розтринькувати будівельні матеріали, і мені соромно, що можу запропонувати вам лише нікчемний проект монопам'ятника-календаря. Згадаймо «живі» години на декотрих вежах: коли вони починають бити, там з'являються фігурки й пересуваються по колу. Так-от, я не знайшов нічого кращого, як скористатися з цієї дуже давно відомої всім ідеї. Я остаточно втратив свій хист, відколи почав працювати над проектом єдиного монумента. Уявіть собі п'єдестал, де кожен день з'являється нова статуя або архітектурна композиція, нагадуючи про знаменитість, котра в цей день народилася чи померла, або про зв'язану з цим днем пам'ятну подію. Наприклад, у День материнського свята п'єдестал прикрасить жіноча фігура, у день народження Леонардо да Вінчі — бюст великого митця, а в останній день навчання — скульптурна група «Канікули». — Збираючи свої папірці, професор востаннє звернувся до голови й до всіх присутніх: — Синьйоре голово, шановні колеги, даруйте мені, що я стомив вас своїми недолюбленими міркуваннями.

Це вже геть не зрозуміло: найгеніальніший зодчий просив вибачення за блискучу доповідь, і ніхто навіть не заплодував йому!

— Не маючи кращого, — понад силу промурмотів голова, — пропозиції професора Палладі приймаємо. Але ми просимо його і всіх присутніх підготувати до наступної нашої наради щось розумніше.

Пригнічений, низько понуривши голову, професор залишив зал засідань.

Яка несправедливість — так принижувати його гідність! Я поквапився слідом.

Професоре, не зважайте на них. Ваші проекти не дурниці, най, я це кажу цілком щиро,—я хотів утішити зодчого, підчивши, що хоч одна людина належно оцінила його.—
Вхоплений вами, ви най...

Вельмишановний добродію,—перебив він мене,— в Архітекторії не існує нічого «най». Я надто добре знаю межу своїх можливостей, і голова правильно зробив, нагадавши мені про це. В нашому ділі не можна зупинятись на досягнутому. Ми, архітектори, працюємо на добро людині. Ми прагнемо, щоб люди жили краще, щоб їх оточувала тільки краса. А тому нічого не можна вважати неперевершено гарним і зручним.

Але ж ви збудували чудове місто!

Пусте,— промовив він, хитаючи головою.— Ви звідки приїхали?

З Рима.

Ну от, тепер розумію, чому ви так дивно висловлюєтесь: відже ви приїхали з такого ж сірого містечка, як Париж, Флоренція, Венеція, Лондон... В усякому разі, матимете час, ласкаво прошу, завітайте до мене, і ми спокійно побалакаємо, а зараз мене чекає робота.

І він повернувся до мене спиною.

Наближався вечір, і я попрямував до готелю, обмірковуючи слова професора Палладі. Ліфта там не було: коли ви заходите до холу, вам подають номер на першій поверх. Потім ви натискуєте кнопку, і ваш номер піднімається на той поверх, де ви хотіли б перебути ніч. Я вибрав останній поверх хмарочоса. Повернувши ручку дверей-вікна, вийшов на величезний балкон— не балкон, а справжню терасу. Далеко внизу мерехтіли вогні Архітекторії. Це було не місто, а, правду кажучи, восьме чудо світу.

«Як на мене, то нікудишне містечко»,— кинув мені переложий.

«Ідейка»,— казав голова.

«Не існує нічого «най»... Нічого не можна вважати неперевершено гарним і зручним»,— це слово професора.

У моїй голові все перемішалось. Хто такий професор Палладі—божевільний чи мудрець з мудреців?

«У нашому ділі не можна зупинятись на досягнутому». Хто має рацію—люди, такі як я, ладні вихваляти все, що видається їм бодай трохи пристойним, чи ті, хто все піддає осуду, нама-

гаючись зробити його ще кращим, щоб людину оточували дедалі прекрасніші речі?

Тепер я вже не вагався: правда на боці професора Паллади. Його слова розгорялися в моїй свідомості чимдалі яскравіше затьмарюючи вогні Архітекторії.

Я розірвав усі начерки свого задуманого репортажу й з одним заходом написав зовсім іншу статтю:

«Архітекторія, травень.

Отже, я в Архітекторії — непоганому місті, яке лише разів у сто красивіше за Рим, Флоренцію, Венецію та Ленінград, разом узяті. Це ансамбль досить пристойних хатинок. Звичайно, дещо тут явно виходить за межі...»

Описавши основні споруди Архітекторії, я продовжив:

«Вважаю своїм обов'язком попередити читачів, що даний опис може ввести їх в оману, і вони подумають, ніби Архітекторія — не місто, а якесь диво. Насправді це зовсім не так, хоч місцеві архітектори в міру своїх скромних можливостей і докладають усіх зусиль, аби створити щось більш-менш пристойне для своїх земляків. А втім, попри всі добрі наміри, з високої трибуни наради головних архітекторів прозвучало чимало дурниць. Зважаючи на те, що не було жодної путящої пропозиції, затверджені досить посередні проекти професора Паллади...»

Розповівши про ідеї професора щодо «рухомої» архітектури, я закінчив репортаж так:

«Звичайно, у того, хто приїде сюди з Рима, Парижа або Нью-Йорка, виникне почуття, ніби він потрапив з печери в комфортабельний будинок; проте, щоб в Архітекторії можна було по-справжньому жити, слід перебудувати все місто.»

Поставивши крапку, я тут-таки подзвонив до редакції і продиктував статтю, з якої мій головний редактор, колеги-журналісти й читачі мали зрозуміти, що таке справжня архітектура.

Що саме зрозумів головний редактор, я дізнався вже наступного ранку, коли одержав телеграму:

НЕ ЗНАЮ КОМА ЗДУРІВ ТИ ЧИ ЗБОЖЕВОЛІВ крпк
ВСЯКОМУ РАЗІ+ТИ ЗВІЛЬНЕНИЙ БЕЗ ПОПЕРЕДЖЕННЯ
крпк ГОЛОВРЕД крпк

А мені й байдуже! Я був збуджений, голова йшла обертом,

мозок гарячково працював, не встигаючи осмислити все нові й нові ідеї. Я гасав по місту, жадібно вбираючи в себе його архітектуру, і кожна стіна викликала величезне захоплення. Слова професора Палладі, особливо його теорія рухомої архітектури, дедалі більше надихали мене.

Я згадав про запрошення й завітав до нього. Професор прийняв мене у майстерні, яка формою нагадувала знак питання, ще, за його словами, стимулює політ фантазії і породжує сумніви, дуже корисні для творчої діяльності.

Професор спитав, що я написав для газети, і я признався, що саме за це мене звільнено.

— Дуже шкодую, — поспівчував він.

А я навіть радий. Відколи я в Архітекторії, то багато чого зрозумів. І вирішив залишитися тут, стати архітектором. На мене справила величезне враження ваша теорія рухомої архітектури, ваші проекти будов, що пересуваються в просторі, самохідних шкіл. Мені здається, цю ідею не тільки можна, а й треба значно розвинути. І от у мене виникла думка: якщо можуть рухатись будинки, то чому б не рухатися цілому ансамблю, тобто всьому місту?

Професор Палладі зовсім байдуже зирнув на мене сумними очима.

— Невже ви не збагнули, професоре! Це ж був би грандіозний проект — рухоме місто, що, скажімо, взимку переїжджає до теплих країв, влітку — до моря, а, може, їде слідом за своєю футбольною командою! Що ви на це скажете?

— Не вбачаю в цьому нічого особливого, — почув я у відповідь.

Невже мені не здалося? Я запропонував йому побудувати перше в світі рухоме місто, а він і вусом не повів!

— Втім, такий проектик можна було б обмізкувати, — мляво обізвався професор. — Даруйте за нескромність, але цим питанням я займаюся вже не перший рік, і, якщо ви не проти, ми могли б об'єднати зусилля...

Я почувався невимовно щасливим:

— Працювати з таким генієм, як ви! Професоре, я в захопленні! Адже ви най...

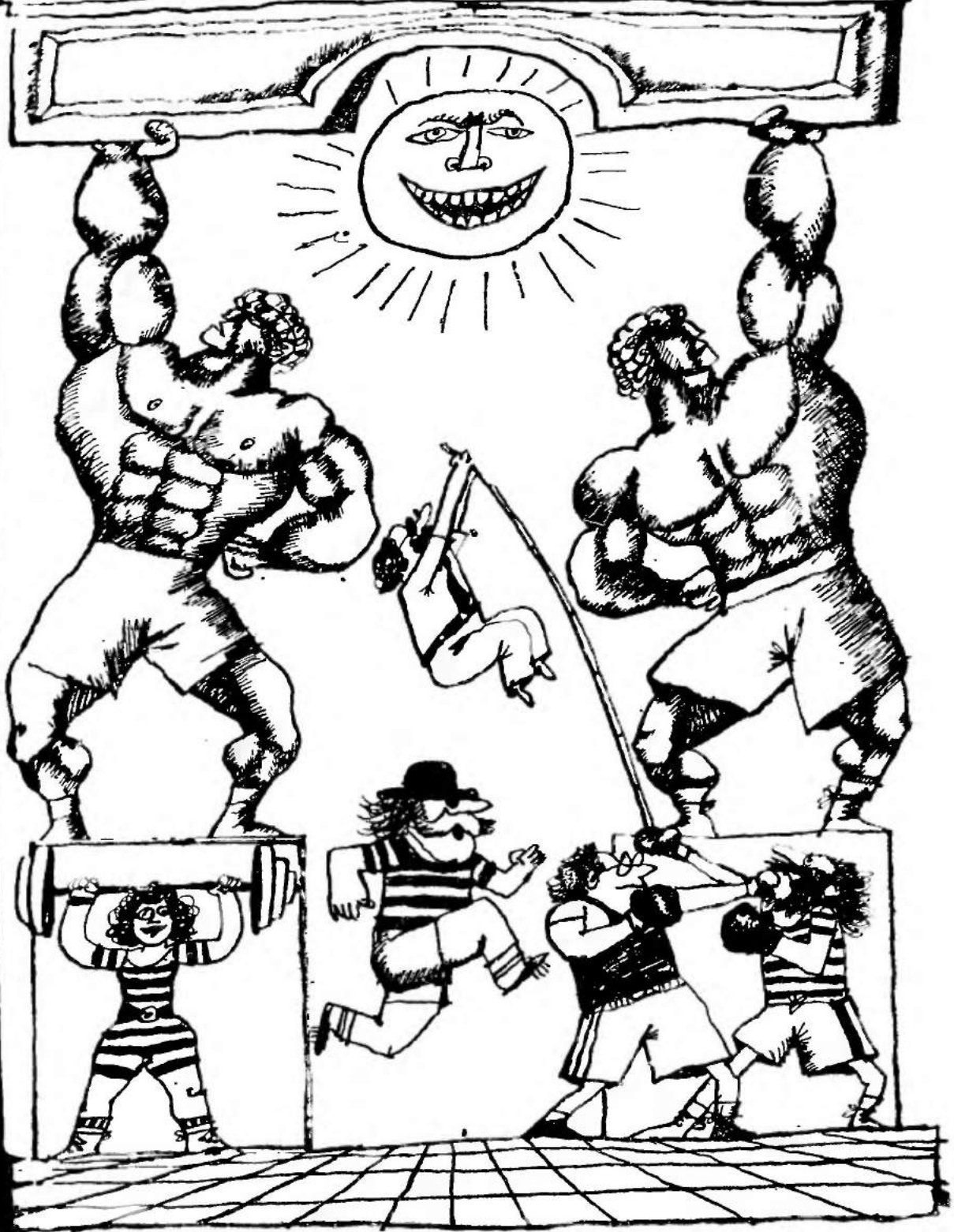
Благаю вас, забудьте цей грубий вислів. Немає нічого «най». І мушу попередити, я дивлюсь на вас як на досить посереднього помічника, не більше, тому вам доведеться насамперед

багато вчитися, дуже багато. Адже архітектура — справа серйозна...

Відтоді я живу в цьому місті. Колишній журналіст став архітектором і працює під керівництвом професора Паллади. Я ні в чому не розкаююсь, запевняю вас. Архітекторія — чудове місто, і люди в ньому чудові! Вірніше сказати, не дуже погане містечко. І люди тут досить тямущі. Я б навіть сказав, що це найменш некрасиве в світі місто, де живуть найменш дурні і самовпевнені люди...

CINOPTOTHEATRA

На старт! Увага! Марш!

— На старт! Увага! Марш!

Ледве загоряється зелений сигнал світлофора, як люди прожогом кидаються через перехід. Регулювальник у футболці та чорних шортах стежить за дотриманням правил бігу, а коли хтось, випередивши суперників, грудьми розриває фінішну стрічку на протилежному тротуарі, свистить у свисток.

— Молодець! Перемога за вами!

До героя забігу підходить переможниця останнього конкурсу краси і вручає йому медаль та букет запашних квітів. А тим часом регулювальник-суддя дістає квитанційну книжку й записує ім'я та прізвище людини, що прибігла останньою: штраф.

Так у Спортограді переходять вулиці. Коли ж для пішоходів горить червоне світло, вулицями мчать на велосипедах школярі, на мотоциклах робітники, на червоних швидкісних автомобілях місцеві багатії та бундючні чиновники. Певна річ, кожен транспорт рухається в своєму ряду. Фінішують воїни на площі Пеле, на вулиці Боксерів і на Гоночному проспекті; судді-регулювальники пильно стежать за неухильним дотриманням спортивних правил руху.

Це місто стартів, царство секундоміра, батьківщина рекордів. Кожного ранку в школах вручається кубок учневі, який ра-

ше за інших переступив шкільний поріг, а на заводах і в нових — робітникові й службовцеві, що першими прийшли і роботу.

Якщо в інших містах люди хочуть просунути по службі, мріють про керівну посаду, то тут найзаповітніше прагнення і бажання — завоювати рожеву майку найкращого робітника року, жовту майку того, хто найраніше просинається, приз країни до стрибун на площадку трамвая, почесний значок члена найспортивнішої родини, медаль найпрудкішого пішохода або найкращий прапорець найпалкішого вболівальника.

У Спортограді ніколи даремно не гають часу: прогулюючись, жителі по-баскетбольному перекидаються м'ячем, а глядачі, які з вікон спостерігають за ними, аплодують найкращим кидкам; з мість того, щоб підніматися ліфтом або сходами, тут стрибають з жердиною у вікно; в міських парках панують спортивні гри та вправи — біг, стрибки, футбол (уздовж клумб стоять судді-помічники, і коли м'яч потрапляє на клумбу, його вводять у гру, ніби з ауту). Щоранку жителі Спортограда поспішають за місто (годинка-друга спортивної ходьби), а кожної суботи й неділі на стадіонах відбуваються змагання — між спортсменами, ветеранами спорту, пенсіонерами, дітьми, мамами, дідусями, бабусями...

Замовляючи візитні картки, жителі Спортограда обов'язково значають у них після імені та прізвища свій спортивний фах або улюблену команду. Наприклад: «Адвокат Джакомо Луччі, вболівальник «Інтера», «Інженер Франческо Розі, вболівальник Ювентуса», «Доменіко Яннеллі, 100 м за 10,2 сек.», «Доктор Франко Еспозіто, колишній центральний захисник» і т. д.

Згорі Спортоград можна впізнати одразу. Мереживо кружечків, зелених прямокутників, овалів — це стадіони, спортивні майданчики, басейни, палаци спорту. Вони є в кожному районі, причому в найбільших, що в центрі міста, і в найменших, розтшованих на околицях, завжди повно глядачів, які закохані в спорт і чудово на ньому розуміються.

Історія, яку ми збираємось розповісти вам, починалася якраз на одному з зелених прямокутників невеличкого футбольного стадіону.

Чарівні бутси

Польдо сповнилося сімнадцять років. Батьки його померли, і він працював учнем майстра в невеличкій слюсарній майстерні. Як і всі юнаки міста, він захоплювався спортом — був за центра нападу в одній із численних футбольних команд. Тренував команду літній перукар: у його віці та з його черевом годі вже було грати самому, а розлучитись із спортом він не міг. Польдо в усьому слухав тренера без заперечень, ніби той очолював збірну. Однак, незважаючи на всі старання, хлопця аж ніяк не можна було вважати гарним гравцем: він не забивав голів, не мав шанувальників, і тренер ніколи не казав йому: «Молодець, Польдо! Далеко підеш!»

Певний час його історія схожа на історії сотень тисяч однолітків, що живуть у Спортограді. Але одного чудового дня, під час матчу з іншою юнацькою командою, Польдо помітив на трибуні стадіону якусь бабусю в чорному. В тому, що в Спортограді навіть літні жінки приходять на стадіон, не було нічого дивного, але ця стара з усіх двадцяти двох гравців, які метушились на полі, не зводила очей саме з Польдо.

Зворушений увагою цієї загадкової шанувальниці, Польдо кожного разу, коли м'яч потрапляв до нього, позирав у її бік, немов виправдовуючись: «Бачите? Я стараюся щосили... І хіба

моя вина, що нічого не виходить?» А в нього таки справді нічого не виходило, тож і цього разу він не забив жодного гола.

У роздягальні до нього підійшов тренер:

— Слухай-но, Польдо, на тебе знов було соромно дивитися. Якщо ти й далі так гратимеш, я змушений буду перевести тебе в запас. Мої клієнти таки правду кажуть: хто б не завітав до перукарні, кожен вважає, що в команді нема справжнього центрального нападаючого.

Польдо вийшов з пошарпаною валізкою в руках із стадіону, низько похнюпивши голову.

— Не журися,— почув він і, коли обернувся, став віч-на-віч з бабусею в чорному; вона привітно всміхалася, і від цієї усмішки в нього потеплішало на душі.

— От побачиш, наступної неділі гратимеш дуже добре. Я вірю в тебе й хочу зробити тобі подарунок — на щастя,— і вона простягла йому пакунок, який до того тримала під пахвою.— Тільки будь завжди таким же серйозним і старанним, як досі,— жінка повернулася й пішла так легко, ніби була невагомою.

Розгорнувши пакунок, Польдо побачив пару чудових бутсів. Таких бутсів не мав ніхто — незвичайного фасону, чорні, з білими — мабуть, шовковими — шнурками, легенькі й м'які, немов лайкові рукавички. Та що там довго балакати — бутси справді чемпіонські!

Польдо тут-таки приміряв їх і переконався, що бутси йому якраз до ноги. Весь тиждень він зажурено милувався дарунком: який жаль, що ці чудові бутси потрапили до нього лише тепер, коли його неодмінно виженуть з команди!

Наступної неділі в роздягальні товариші по команді, побачивши на ньому обнову, назвали Польдо чудилом. Не втримався і тренер-перукар:

— Пустити такі гроші за вітром, і саме зараз!

Ясно, він більше не вірив у свого центрального нападаючого і хотів замінити його.

Вийшовши на поле, Польдо спершу глянув на трибуну: бабуся в чорному сиділа там само, де й минулої неділі.

Пролунав свисток судді, і в Польдо не лишилося й сліду поганого настрою. Йому здавалося, що він не бігає, а літає; ніколи ще він не почувався таким спритним, ніколи не був у такій чудовій спортивній формі. Бутси не били по м'ячу, а немов пестили його, і слухняний м'яч летів точно туди, куди хотів Польдо.

— Молодець, Польдо! Давно б так!— чулося на трибунах. У Спортограді навіть відвідувачі околичних стадіонів добре розуміються на футболі. Глядачі віддали належне ювелірній техніці Польдо, його несподівано швидким ривкам по центру.

— Давай, Польдо! Покажи, на що ти здатний! Гол!

Вперше в житті йому аплодували, і його несміливість наче вітром змело. Польдо почав не лише підігравати товаришам, а й сміливо грати сам, він, здавалося, без видимих зусиль уник опіки суперника. Варто було йому подумати: «Б'ю в правий кут», і м'яч опинявся саме там. Воротареві вдалося відбити кілька сильних ударів, але на більше не спромігся, пропустив один гол, другий, третій...

Глядачі шаленіли:

— Оце по-чемпіонському! Браво! Ще гол!

І Польдо, загорівшись завзяттям, грав дедалі краще. «А тепер — низом у лівий кут»,— мовив він собі, і воротар знову спізнився, а м'яч попав у лівий нижній кут воріт.

Уболівальники в захопленні. Повстававши; вони радісно вітали Польдо, а той позирав лише на стареньку, яка лагідною усмішкою супроводжувала кожний забитий ним гол і легенько плескала в долоні.

«Ці бутси принесли мені справжнє щастя»,— подумав герой матчу і чекав, коли закінчиться гра, щоб щиро подякувати добрій жінці.

Команда Польдо виграла з рахунком 7 : 0, причому всі сім м'ячів забив саме центр нападу. Глядачі ринули на поле вітати форварда. А біля входу до роздягальні на щасливого футболіста чекав ставний, добре вдягнений чоловік, він поклав руку на плече Польдо й промовив:

— Я вже про все домовився. Наступної неділі ти гратимеш у «Люксі».

У команді, яка очолює турнірну таблицю вищої ліги! Та про таке щастя в сімнадцять років жоден футболіст і мріяти не може!

Раптом Польдо згадав стареньку в чорному. Невдячний, він ледь не забув про неї! Кинувся на трибуни, потім до виходу, питав перехожих, та все даремно: ніхто її не бачив, вона зникла, наче у воду впала.

— А я так хотів подякувати їй,— зітхнув хлопець.— Вона подарувала мені бутси, а разом з ними й щастя... І яке щастя —

грати в «Люксі»! — Польдо подумки вже бачив себе в червоно-зеленій футболці, в якій він вийде на поле Центрального стадіону міста перед очі ста тисяч глядачів! «Я — гравець екстра-класу,— подумав він.— Перукар нічогосінько не тямить у футболі...»

Не минуло й місяця, а Польдо, центр нападу, що в кожному матчі забивав по чотири-п'ять голів, вже став найзнаменитішим футболістом у Спортограді: про нього писали всі газети, брали інтерв'ю тележурналісти, керівники інших команд пропонували «Люксові» за форварда сотні мільйонів.

Польдо переїхав у розкішну квартиру, придбав найдорожчу машину — червону з зеленим — і замовив кращому в місті кравцеві кілька дюжин костюмів. Грошей він не рахував: скільки одержував, стільки й витрачав. Лише подаровані бутси пильнував як зіницю ока. Грав він лише в них, впевнений, що саме вони принесли йому щастя. Правда, про бабусю Польдо, опинившись на вершині слави, забув, як забув і про підручники з механіки, що припадали пилом на шафі. А згодом почав пропускати тренування.

— Так не годиться,— бурчав тренер.— Кожен гравець повинен підтримувати спортивну форму. І ти теж.

— А я не просто гравець, як усі,— огризався Польдо.— Я майстер екстра-класу. Я сам, навіть без тренувань, щогри приношу команді перемогу.

І тренер дав йому спокій — адже щонеділі на трибунах яблуку ніде було впасти, улюбленець публіки Польдо забивав голи один за одним, а глядачі нетямивись від захвату.

По полю центральний нападаючий «Люкса» не бігав, а літав, його ноги в м'яких чорних бутсах не знали втоми, встигаючи до кожного м'яча, і гарматним ударом посилали його вперед або приборкували спритним дотиком фокусника. Захисники, півзахисники, воротар ніби збожеволіли: вони нічого не бачили, крім цих диявольських бутсів, що всюди встигали за м'ячем і робили з ним на зеленому килимі поля все, що хотіли, аж поки він не затріпотить у сітці воріт.

— Польдо, ще гол! — вимагали глядачі. І якщо Польдо був у доброму гуморі, то забивав черговий гол на замовлення. Справді, щоб зробити це, йому варто було тільки подумати.

З роками слава його зростала. Спортоград, місто чемпіонів,

ніколи ще не знав такого видатного майстра шкіряного м'яча. Люди не пропускали жодного матчу з участю Польдо, і власті змушені були встановити для вболівальників графік відвідування стадіону.

Тепер Польдо забув, що колись хотів вивчитися на механіка, більше того — згадавши про це, червонів од сорому. Забув він і про бабусю в чорному, зате добре пам'ятав подаровані бутси. Після кожної гри дбайливо витирав з них пил, змащував найдорожчим кремом, чистив щіточками.

Та одного разу після гри, коли він забив шість голів, Польдо помітив на одному з бутсів дірочку. Вірніше, розірвався шов, але все одно Польдо засмутився дужче, ніж коли б у нього самого виявили невиліковну хворобу.

Він кинувся до найкращого в місті шевця й пообіцяв озолотити його, якщо після ремонту бутс буде як новий. Вправний швець зробив усе мистецьки, і все ж відтоді після кожної гри Польдо стурбовано оглядав бутси, чи не з'явилася на них, бува, нова дірочка. Невдовзі це стало для нього справжньою мукою: незважаючи на дбайливий догляд, бутси розповзалися від матчу до матчу. І то й не дивно, адже він уже десять років незмінно грав у них, тепер верх розтріскався, підбори стерлися, шви дедалі частіше розходилися.

— Тут уже нічого лагодити, — безпорадно розводили руками шевці. — Шкіра геть струхлявіла. Чому ви не купите собі нові бутси?

Та Польдо не слухав їхніх порад. Скільки б не коштувало лагодження цих бутсів, він не гратиме в інших! Завдяки майстрам-шевцям бутси послужили йому ще два роки, але тепер на них гірко було дивитися.

Тим часом Польдо відчував, що його знамениті ривки по центру стали набагато повільніші, а удари послабшали. Він почав забивати щонайбільше по два-три голи за матч.

«Невже все в бутсах? — дивувався він. — Доки вони були нові, я грав, як бог».

Не довіряючи більше шевцям, Польдо взявся сам за бутси. Він дістав найкращі посібники з шевцювання і просиджував над ними цілими ночами, та ніщо не допомагало: шви розходилися, і під час гри бутси щомиті могли злетіти з ноги. Щоб цього не трапилось, довелося прив'язувати їх до ніг додатковими шнурками.

Голи Польдо все ще забивав, але вже не так блискуче, як раніше. Газети і вболівальники винесли одностайний вирок:

«Польдо. великий футболіст, але його золоті часи минули».

— Вони ще побачать, на що я здатний!— Польдо лютував.— Мені б тільки дістати такі ж бутси, і я знов заграю всім на подив.

Він обійшов усі крамниці, фабрики, майстерні Спортограда, але таких бутсів ніхто ніколи не шив і навіть не бачив.

Тим часом старі бутси трималися на ногах лише завдяки новим латкам та поплутаному мереживу поворозок, нагадуючи взуття пустельника, який тридцять років перебув на безлюдному острові. І все ж годі було й думати про те, щоб викинути їх: це однаково, що викинути власне щастя.

Але цей день таки настав. Однієї неділі, повертаючись до роздягальні, Польдо відчув, що йде босоніж. Глянув — бутсів уже справді нема, волочаться лише два хвости шнурків і поворозок та кілька клаптиків зотлілої шкіри. Ніщо вже неспроможне було надати цьому дрантю первісного вигляду.

Невже кінець? Він ледь не завив від люті й розпачу, але швидко отямився.

— Забобони!— І він спересердя шпурнув у піч усе, що лишилося від щасливих бутсів.— Я гратиму в будь-яких бутсах не гірше, ніж раніш!

Не гаючи часу, Польдо побіг до крамниці й купив з дюжину пар бутсів найкращої моделі. Коли ж наступного разу вийшов на футбольне поле, то відчув, що на ногах мовби свинцеві колочки.

«Це мені тільки здається,— втішав він себе подумки.— Звикну. Все буде гаразд».

Та тільки почав грати, як похолов: м'яч від його ноги описав вигадливу дугу і приземлився в ногах у суперника. Вперше за всю свою дивовижну кар'єру центральний нападаючий «Люкса» дав неточний пас. Над виповненими вщерть трибунами зойкнуло: «Ох!»

«Це нерви. Треба взяти себе в руки,— подумав Польдо.— Хто не помиляється? Головне — виправити помилку; зараз я відберу м'яча в того півзахисника і вдарю по воротах. Це буде красень-гол!»

Ще тиждень тому він за кілька стрибків наздогнав би суперника й заволодів би м'ячем; та цього разу Польдо не тільки не наздогнав його, але змушений був спинитися, відчуваючи, що задихається. Ось тобі й маєш! Не встиг він отямитись, коли хтось із товаришів по команді, заволодівши м'ячем, дав пас своєму центрові нападу. Польдо славився вмінням зупиняти м'яча. Тож і зараз він підняв ногу, але м'яч, замість м'яко опуститися поруч, відскочив од бутса до суперника.

На трибунах несамовито свистіли. Для Польдо це наче ляпас за ляпасом по обох щоках.

«Це все через нові бутси, чортяка б їх забрав! — подумки виправдовувався Польдо. — В них боляче ногам».

Він кинувся до роздягальні взути інші бутси, але й це не допомогло. Щоразу, тільки-но м'яч потрапляв до Польдо, він втрачав його. Десятирічний хлопчисько — і той, певне, грав би не гірше.

Польдо ладен був крізь землю провалитися: «Кляті бутси! Усе через них — і ці не підходять!».

Він знову подався до роздягальні й перевзувся, але грав і далі погано. Боляче було дивитися на знаменитого футболіста, який раз у раз припускався помилок та безперестану кудись біг під оглушливий рев трибун.

Уперше «Люкс» програв з великим рахунком, і засмучених уболівальників неважко було зрозуміти. Коли Польдо, похнюпивши голову, залишав поле, в нього жбурляли навіть пляшки з-під лимонаду.

В роздягальні Польдо знесилено опустився на лаву. Він важко дихав, в очах потемніло. Здавалося, на ногах у нього не бутси, а диби. Тренер аж нетямився од гніву:

— Задавака! Чванько! Ось що означає нехтувати тренуванням! З такою грою тобі не місце в моїй команді!

— Благаю вас, — почав просити Польдо, не сміючи очі звести від сорому, — дозвольте мені зіграти ще один матч! Клянусь вам, заб'ю не менше п'яти голів. Я виправлюсь. Сам не знаю, що сьогодні зі мною.

Йому дозволили зіграти наступної неділі, та довелося втрутитися поліції, щоб захистити центрального нападаючого від розлючених уболівальників.

— Геть з поля цього партача! — репетували вони, жбурляючи в Польдо пляшки. — Він ганьбить наше місто!

Польдо вигнали з «Люкса», він спробував поткнутися до слабшої команди, та даремно. Лишались ще команди другої ліги, але й там, після п'ятихвилинного іспиту, доводилося за-вертати голоблі: він був на полі таким безпорадним, наче ніколи раніше й не бачив футбольного м'яча.

Польдо не мав уже ні копійки за душею, адже всі ті шалені гроші, які йому платили в «Люксі», він порозтринькував. Довелося продати автомобіль, перебраться з дорогої квартири до дешевого пансіону. Проте Польдо не занепав духом. «Не може бути,— втішав він себе.— То це що, кінець мені, найкращому футболістові Спортограда? Треба лише знову набрати форму й переконати когось із тренерів узяти мене в команду. Але як це зробити?»

Однієї ночі, коли він крутився в ліжку, марно намагаючись заснути, раптом згадав про бабусю. Роками не згадував, а ось тепер вона стала перед його очима, наче примара,— маленька, сухенька, в чорному вбранні, і сказала:

— Я маю для тебе невеличкий подарунок, він принесе тобі щастя.

Польдо сів на ліжку й мовив до себе:

— Тільки вона може врятувати мене! Якщо дасть ще одну пару бутсів, я знову покажу всім найвищий клас.

Але де вона? Навіть коли ще жива, де її шукати? Єдина надія — піти на той маленький околичний стадіон, де вони колись зустрілися. Завтра саме неділя, і, може, вона прийде туди на матч.

Польдо побіг на стадіон, та раптом згадав, що не має грошей на квиток. Він став біля входу, пильно вдивляючись в юрбу вболівальників. Ніхто його не впізнав, та й хто міг упізнати славнозвісного колись центра нападу з «Люкса» у цій зубожілій, одягненій у лахміття людині!

До стадіону вже бігли, запізнюючись, останні глядачі, а бабусі все не було. «Безглуздий задум»,— подумав Польдо... і тут побачив бабусю.

Вона йшла так само легко, ніби відтоді, як подарувала йому бутси, минув один день, а не тринадцять років! На ній така ж чорна сукня, а під пахвою вона тримала пакунок.

Польдо підбіг до неї:

— Синьоро, благаю вас, допоможіть мені!.. Хіба ви мене не впізнаєте? Я — Польдо, знаменитий центр нападу з «Люкса».

Стара зирнула на нього так, ніби вперше чула це ім'я. Не знати куди поділася її добра усмішка, від якої так теплішало на душі.

— Пам'ятаєте, ви подарували мені бутси? То було для мене справжнє щастя. Я вас дуже прошу — згляньтесь, подаруйте мені ще одну пару.

— Такі? — бабуся розгорнула пакунок, і Польдо побачив ючнісінько такі самі бутси — чудового фасону, чорні, з білими шнурками, легенькі та м'які, мов лайкові рукавички, з пружними еластичними шипами.

— Вони! — видихнув Польдо і простяг руки: нарешті він нову матиме чарівні бутси!

Але стара похитала головою.

— Свої ти вже одержав, — мовила вона. — Ці бутси — як молодість. А молодість хіба повертається? Ні. Тому-то не можна марнувати її. А ти занедбав навчання, та й не тренувався навіть...

Звідки вона все це знала? Приголомшений Польдо не зводив неї очей.

— Ці бутси, — вела далі стара, — для іншого юнака. Він такий же, яким колись був ти: скромний, старанний, закоханий у спорт і навчання. І я хочу допомогти йому, як допомогла тобі.

— Я виправлюсь, — канючив Польдо, — візьму себе в руки, тренуватимусь, буду вчитися, тільки допоможіть мені!

— Я могла це зробити тільки один раз, ти все звів нанівець. У сімнадцять років був заучня майстра в слюсарній майстерні, тепер тобі тридцять, а все одно не вмієш більше нічого робити. І звинувачувати в цьому нікого, крім самого себе. Адже молодість марнувати не можна.

Бабуся дивилася на нього осудливо. Все, що вона казала, щира правда: не дбаючи про майбутнє, Польдо, замість учитися, розтринькав кращі роки на розваги. Ким тепер був він, великий Польдо? Футболіст-невдаха та й годі.

Зі стадіону долинув свисток судді: почалася гра.

— Мені пора, — заквапилась бабуся. — Прощавай, Польдо. — Вона взяла пакунок з бутсами під пахву і плавною ходою легко пішла на стадіон.

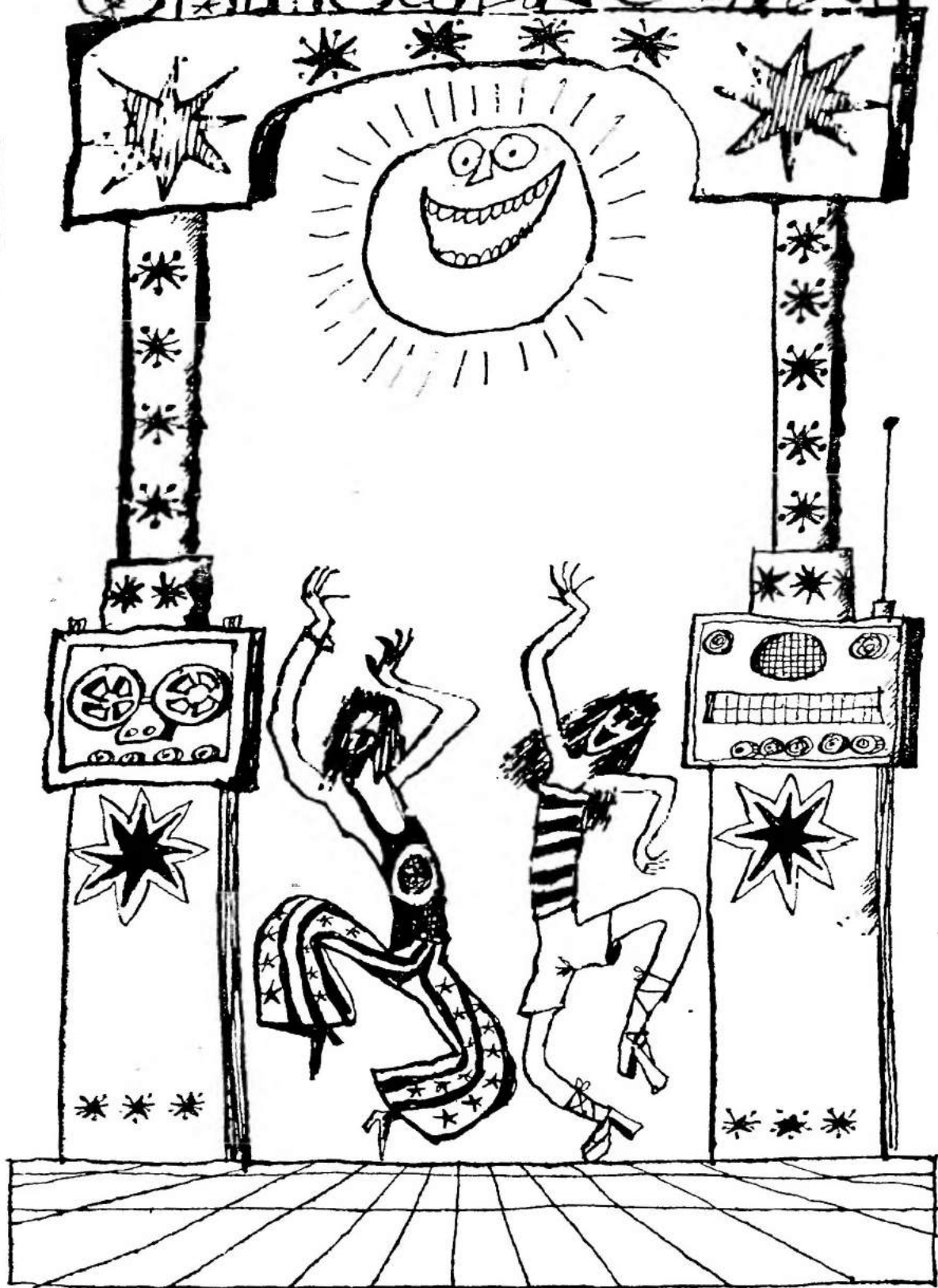
Провівши її очима, Польдо повернувся і, понуривши голову, рушив геть. Більше не тіщив себе марними сподіванками, знав,

куди приведе його цей шлях,— до слюсарної майстерні, тієї самої, де працював хлопчиськом. Іншого виходу не було.

Він похнюплено плентався, а позаду, на стадіоні, вболівальники захоплено вітали нового кумира Спортограда — футболіста в чарівних бутсах.

БЕНГАЦИОНІЯ

Одна субота і шість неділь

Ну й виснажливе життя в Сенсаціонії! Навіть без вихідних. А робочі дні — такі напружені, що доводиться вживати посилені дози вітамінів.

Рано-вранці прокидаються сенсаціонці під мелодійні звуки будильників. А будильники в них, ясна річ, не прості, а музичні, вони грають попури з пісеньок, що тільки вчора вперше прозвучали з естради. Потім — сніданок похапцем, причому вся увага на телевизор, по якому передається програма всіляких видовиськ, концертів та вистав на сьогодні. І бігцем до школи: з восьмої до першої вони вчаться грати на гітарі, танцювати, співати. А ви ж і самі знаєте, як доводиться чуба гріти, танцюючи сучасні танці. Коли ж горлаеш модні пісні, то вже після першої дух перехоплює. Обід, звісно, з естрадним присмаком: спагетті під соусом «шейк», відбивні котлети «бітлз», салат «арлекіно», морозиво «мюзик-хол». Але ковтають обід, аж запахаються, бо водночас гортають сторінки журналів, щоб бути у курсі справ: хіба ж можна не знати про такі визначні події, як шлюб кінозірки чи інтерв'ю з популярним співаком?

По обіді, гадаєте ви, саме час подрімати? Та в сенсаціонців про це й мови не може бути: треба за всяку ціну потрапити в кіно на останній ковбойський бойовик. І знову підтюпцем по

місту в пошуках знаменитостей, щоб поповнити свою колекцію найновішими, найсвіжішими автографами. Вечеря. Одне око пильнує телевізор: перша премія в музикальній вікторині — туристська подорож до Голлівуду; йолопом треба бути, щоб не скористатися такою нагодою. А потім спати? Та де там! Треба бігти на танцювальний майданчик — дансінг, бо зараз нові танці ростуть, як гриби після дощу, — тільки встигай, і відставати тут аж ніяк не можна, коли не хочеш пасти задніх. Безумовно, якась там хвилинка перепочинку між усіма цими важливими справами, може, й знайшлася б, але коли ж крутити транзистор, коли переглядати журнали мод та слухати портативний програвач, щоб відновити в пам'яті найновішу пісеньку?

І так кожного дня, бо в Сенсаціонії тиждень складається з однієї суботи і шести неділь. А оскільки робота сенсаціонців — самі гулянки, то виходить, що всі дні в них робочі. Та ніхто на це не нарікає. Усі там дуже заповзяті і вчаться невтомно. Коли хтось бовкне, що бачив літаючі тарілки, на нього відразу ж накинуться з розпитами:

— А хто на них грав?

— Мелодійна штучка?

Ще цього бракувало, прогавити марсіанську сенсацію!

Один спритний чоловік якось заробив купу грошей, сконструювавши теле-радіо-перемикач-журнально-газетний-перегортач. Це просто геніальний пристрій. Сідаєте в спеціальне крісло, ставите ноги на дві педалі, і вони виконують вашими ногами рухи того танцю, який ви хочете вивчити. Три телевізійні екрани одночасно транслюють по трьох каналах три різні програми; під одним підлокітником умонтовано радіоприймач з навушником (для правого вуха), під другим — програвач, теж з навушником (для лівого вуха), а зверху на телевізорах змонтовано три газетно-журнальні перегортачі, які гортають сторінки, коли трапляється «вікно». Завдяки цьому теле-радіо-перемикачеві-газетно-журнальному-перегортачеві заощаджується безліч часу, і ви завжди йдете в ногу з модою.

Словом, послухати сенсаціонців, то життя в їхньому місті — не з медом. Але що вдієш? Люди повинні розважатися.

Тільки один з сенсаціонців, хлопець на ім'я Освальдо, був іншої думки про те, яке значення мають розваги у житті людини. І історію цю варто розповісти.

Освальдо вже не витримував. Цілісінький день тільки й чути: «Ах, як чудово!» Люди ніби не знають більше нічого, крім цих слів.

- Який чудовий останній танець!
- Яка чудова остання пластинка!
- А останній фільм? Просто чудово!

Чудово! Чудово! Чудово! Чудове все, що модне, що користується успіхом. Досить було з'явитися у газетних кіосках збірці коміксів, оперезаних паперовою стрічкою з написом «Великий успіх. Перша премія на приміському фестивалі коміксів», а люди вже вишикувалися в чергу за нею.

Журнали мод запропонували спідницю-лахміття? «Чудово! Оригінально!» І всі дівчата підряд джэнджурилися в пошматованому дранті. Пропагували новий танець «орангутанг»? Під барабан усі заходжувалися підстрибувати та розгойдуватися, щосили гупаючи себе в груди кулаком. «Ой, як чудово!»

— Авжеж, з біса чудово!— казав сам до себе Освальдо.— Але, на щастя, я маю тепер імунітет.

Освальдо нещодавно захворів і кілька місяців лежав у лікарні, де йому приписали повний спокій, заборонивши слухати радіо, дивитися телевізійні програми, читати газети й журнали. Після лікарні Освальдо вже інакше сприймав світ. Він наче прийшов до тями: довгі місяці тиші та роздумів справді про-

тверезили його. Сенсація, це шалене, нічим не приборкане місто, здавалося йому божевільнею. Всюди музика, танці, фестивалі, звідусіль блискає й горлає реклама, у газетах тільки й пишуть про акторів та естрадних співаків. На вулицях зграї шанувальників переслідують автомобілі зірок естради й кіно, полюючи за автографами, дівчата юрмляться під кіностудіями, домагаючись, щоб їх випробували хоч на якусь найменшу роль. «Я стану знаменитою! Як це чудово!»

Освальдо був ще зовсім юний, та йому здавалося, що за місяці самотності в лікарні він подорослішав.

— Точніше, не подорослішав, а став розсудливішим,— міркував він.

Він тепер не міг дивитися нездарних фільмів з примітивними сюжетами, від яких шаленіли поспіль усі, його нудило від надто гучної музики та розповсюджених божевільних танців-трясучок. Жаль і співчуття викликав в Освальдо й останній із психозів — пульверизаторний живопис, коли — про це свідчить уже назва, — з повного пульверизатора розпилюють фарбу на полотні. Плямисте полотно? Чудово! Тепер усі малювали саме так: це модно.

Але Освальдо вже виробив власне ставлення до всього, з чим йому доводилося зустрічатись: його захоплювали тільки речі по-справжньому прекрасні і значущі, те, що промовляло до серця, загострювало чуття, наче ти вийшов на балкон і побачив, що виднокруг ширшає й даленіє.

— Коли виросту,— міркував він,— я зроблю щось подібне, і мені однаково, матиму успіх чи ні.

Але йому було тяжко. Навіть удома він не міг втекти від тисяч модних захоплень, тисяч нових схиблень сенсаціонців: тільки про це скрізь і йшлося, тільки про це й товкли радіо, телебачення та журнали. Він наче опинився в відкритому морі під час шаленої бурі. Нові моди, захоплення, пристрасті налітали на нього, мов збурунені хвилі.

А тут ще наближався Великий Конкурс. Його бучно рекламували всюди, навіть у школах та в установах, бо настала пора створювати нову моду, відкривати нову зірку, шукати нових кумирів, тому участь у ньому мали взяти якомога більше претендентів.

«Майбутні співаки, майбутні режисери, майбутні художники, майбутні актори, беріть участь у Великому Конкурсі!»

«Щаслива думка, оригінальна вигадка зроблять вас знаменитістю. Маєте шанс утворити моду! Винайдіть, вигадайте те, що сподобається людям! Вас чекає успіх!»

Усі готувалися до конкурсу. Стати знаменитістю — хіба ж не чудово!

«А скільки з'явиться нового безглуздя, виникне нових дурниць,— міркував Освальдо.— Та люди проковтнуть геть усе. Чому це так: коли людина приходить до ресторану або кафе, вона замовляє свої улюблені страви, які саме їй особисто до смаку. А от кіно, концерти, навіть телевізійні передачі вона вибирає тільки модні, ті, що подобаються всім...»

У просторому палаці, де відбувався Великий Конкурс, журі кожної секції розглядало й ретельно вивчало стоси надісланих творів. Ледве закінчивши роботу, схвильований голова журі художників кинувся до голови літературного журі:

— Ми відкрили надзвичайного художника! Він матиме гучний успіх — пропонує новий стиль у живописі! Найоригінальніший стиль! Уявіть, яку чудову картину створено,— чистісіньке біле полотно! Ну геть білесеньке, без єдиного мазка. Яке буяння, яка щедрість фантазії, чи не так? Тільки у генія могла з'явитися подібна ідея.

Але й голова літературного журі був теж надзвичайно збуджений:

— Нам також пощастило. Ми щойно отримали видатний рукопис.— І він показав пачку білого паперу.— Подумати тільки: книга, а в ній — лише чисті сторінки. Ніхто за всю історію літератури не спромігся на щось подібне. Читається вона одним духом, сповнена таємничості, розбурхує фантазію. І ніде жодної найменшої помилки.

Обох, літератора й художника, брала нетерплячка поділитися якомога скоріше своїми відкриттями; тому обидва бігцем подалися до голови журі кінематографістів, який саме був у переглядовому залі.

— Нагодилися ви вчасно,— зрадів той.— Я ще раз переглядаю фільм, якому ми одноставно присудили першу премію: шедевр!

На екрані проектувалося мерехтливе сіре світло.

— Це великий режисер,— палко продовжував кінодіяч.— Фільм відкриває нову еру в кіно: не буде більше зображень, сюжетів, дійових осіб. Бачите? Ця стрічка цілком сіра. Вона

матиме колосальний успіх. Її можна дивитися сотні разів, і вона завжди буде новою; глядачам ніколи не набриднуть сюжет та актори, хоча б тому, що їх взагалі нема.

Поздоровивши один одного, три головуючі побігли до колег із журі телевізійного та музичного конкурсів. Ті обидва теж аж світилися від щастя: вони відкрили двох надзвичайних митців. Їхні роботи, безумовно, справжня революція в мистецтві: годинна телевізійна програма під назвою «Біла тиша» (на екрані нема ні зображення, ні звуку) та німа пластинка.

— Два справжні генії! До того ж, розумієте, під мовчазну пластинку можна й танцювати. Автор цілком певен: мовчазна музика сприятиме розповсюдженню нового танцю «нерухомка», який виконують, не рухаючись. Його танцюватимуть усі, це буде наймодніший танець.

Коли продюсери та видавці довідалися з «Інформованих кіл» про наслідки конкурсу, їхньому захопленню не було меж:

— Надзвичайні, рідкісні митці! Вони заслуговують найбільшої підтримки, а на рекламу їхніх творів можна не шкодувати грошей...

— А певно! До того ж їхні роботи не коштуватимуть нам нічого: ми заробимо на них мільярди!

— Чого ж ми чекаємо? Нехай швидше називають переможців!

— Правильно! Негайно оголосити імена авторів!

Та коли розкрили конверти з іменами переможців, на всіх чекало приголомшуюче відкриття: всі роботи створені однією особою. Одна-єдина людина перемогла на Великому Конкурсі в усіх галузях мистецтва!

Захват годі було стримати:

— Браво! Слава! Неймовірно! Тим вагоміший успіх! Зосередимо всю рекламу на одній особі! Це буде перша, найяскравіша зірка нашої рідної Сенсаціонії!

Мабуть, ви вже самі здогадалися, що переможцем на Великому Конкурсі в усіх галузях мистецтва став не хто інший, як Освальдо.

Його нудило від безглузких модних вихилясів, йому остогидла несамоविта реклама Великого Конкурсу до такої міри, що одного разу, особливо розгнівавшись, він вирішив.. взяти участь у конкурсі.

«Ви хочете дурних вихилясів? Я надішлю вам найбезглуздішу

з нісенітниць у світі. Принаймні журі зрозуміють, що на всю Сенсаціонію знайшлася бодай одна душа, не схибнута на сенсаціях, людина, яка віддає перевагу білим екранам, тиші та чистим полотнам перед нікчемними фільмами, перед брудними картинами чи оглушливою музикою».

Певна річ, Освальдо навіть не думав перемогти. Тож він геть отетерів, коли до нього в помешкання вдерлися в повному складі всі журі, всі продюсери та видавці міста, сила-силенна журналістів та фотокореспондентів.

Вони обнімали Освальдо, тисли йому руку, цілували.

— Bravo! Вітаємо! Яка геніальність!

— Інтерв'ю, будь ласка!

— Дозвольте знімочок... прошу, всміхніться!

Продюсери та видавці тицяли йому в руки контракти та пачки банкнотів.

— Я хотів би придбати виключні права на видання всіх ваших романів!

— Ви повинні знімати фільми тільки для мене!

Врешті-решт Освальдо збагнув: усі нагороди Великого Конкурсу виграв саме він, і ця маячня, ці несамовиті обійми, від яких він мало не задихнувся, означали успіх. Та вони що, з глузду з'їхали? Невже не второпали, що він хотів тільки покепкувати з них та й годі?

— Геть! Забирайтеся геть! Облиште мене!— вибухнув він, енергійно продираючись крізь натовп шанувальників.— Я не хочу вашого успіху!

Але у відповідь гримнули захоплені вигуки:

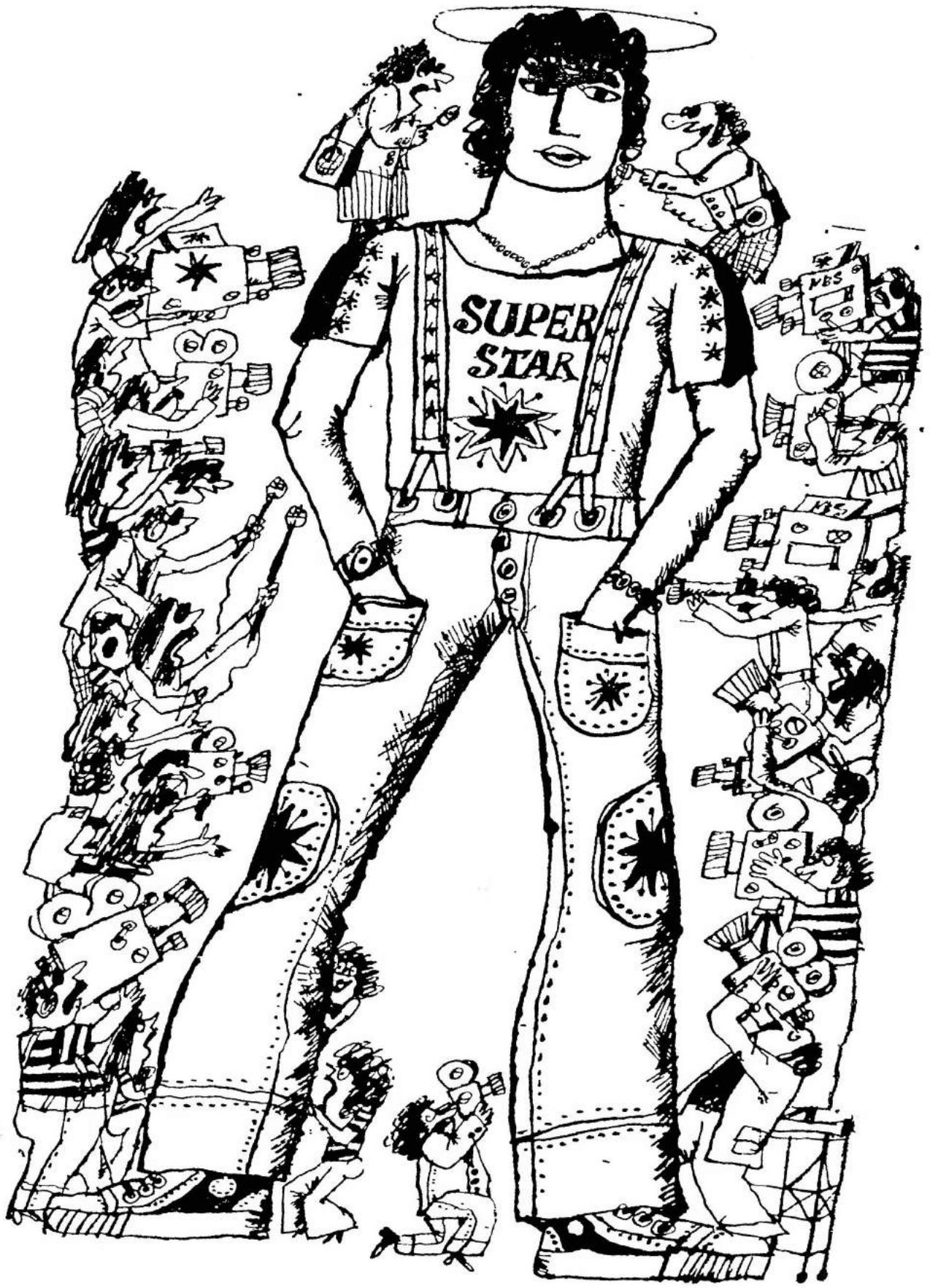
— Яка скромність: не хотіти успіху! Оце справжній митець. До того ж неабияк знається на рекламі. Ми опублікуємо його слова: вони справлять велике враження.

— Та яка тут до біса скромність, я вам кажу цілком серйозно. Забирайтеся геть!

— У нього вдача справжнього митця: дивак, нервовий. Саме такими публіка уявляє своїх зірок.

Коли знесилений Освальдо нарешті зостався сам, на ротацийних машинах уже друкувалися екстрені випуски газет: «Успіх поцілував чоло нового великого багатогранного таланту. Освальдо — тріумфальний переможець Великого Конкурсу!»

Ще ні на кого не налітала повінь такої оскраженілої моди. Молодики кулаками прокладали собі шлях у зали, де виконували

лася його мовчазна музика, за шалені гроші перекуповували в спекулянтів квитки в дансінги, де можна було потанцювати його знамениту «нерухомку». Кінотеатри були вщерть повні-сінькі, сім'ї не відходили від телевізорів: усі хотіли дивитися його сірі фільми та телепередачі «Біла тиша», де на екрани проектувалося лише світло. Книжки з чистими сторінками йшли на розхват, торговці художніми творами збували за неймовірну ціну його білі полотна. Все це було модне, а хіба від моди можна відставати?

Газети й журнали писали тільки про Освальдо та без ліку друкували його фотографії, тобто білі вставки в тексті (бо на честь великого митця хтось винайшов фото без зображення).

Люди милувалися цими білими прямокутничками в газетах і зітхали:

— Боже, який він чудовий, який обдарований!

Освальдо втратив спокій. Він не міг пройти вулицею, бо за ним сунули зграї шанувальників та всіляких колекціонерів, щоб попросити автографа, відірвати на згадку гудзика або хоч торкнутися до кумира. Дім опинився в постійній облозі журналістів, видавців, продюсерів. Вони чекали інтерв'ю, нових книжок, фільмів, картин. Без утаву дзвонив телефон. Листоноша мішками приносив листи: тисячі дівчат мріяли одружитися з ним. Щоб задовольнити попит на автографи, один продюсер додумався розсилати бажаючим маленькі клаптики чистого паперу, і ті користувалися неймовірним успіхом.

— Неписаний автограф Освальдо!— пристрасні колекціонери— власники неписаного автографа— пильнували його краще, ніж чек на мільйон лір.

А бідолашний Освальдо вже не міг витримати. Ніколи ще Сенсаціонія не видавалася йому такою божевільною. Він твердив, що взагалі не має відношення до мистецтва, бо хотів лише покепкувати з моди, яка, мов лихоманка, трусить містом... Та ці слова тільки дужче розпалювали захоплення нескінченного натовпу шанувальників.

Тоді він почав гнати всіх стусанами та копняками, але щасливці гасали по місту, вихваляючись:

— Ось подивіться! Освальдо копнув мене сюди!

Ні, далі тут жити не можна, бо життя в цій божевільній Сенсаціонії стало нестерпним. Не хотів він також бути співучасником величезного шахрайства. Бо вірив у справжнє мистецтво.

А такий дешевий успіх не потрібний йому. Всією душею Освальдо прагнув тільки одного: щоб йому дали спокій.

Однієї ночі він потай, ніби злодій, вислизнув з дому, крадькома пройшов через Сенсаціонію і, нарешті, вибрався на гору далеко за містом. Він більше не повернеться сюди, бо не хоче заразитися цією модоепідемією. Краще вже житиме сам, стане відлюдником, триматиметься подалі від усіх шаленств, ніколи більше не слухатиме радіо, не дивитиметься телевізора, не читатиме газет і журналів.

Влаштувався він у печері.

— Ось де, нарешті, я буду сам,— радів Освальдо,— хоч поміркую на дозвіллі.— І, щасливий, заснув.

На світанку він вийшов з печери, солодко потягнувся. Над ним височіло чисте й прозоре небо, весело пурхали пташки. Деревона шуміли зеленими вітами, десь поблизу жебонів струмочок. Все це справжнє, як справжня й поезія природи; отут, далеко від знавіснілої Сенсаціонії, буде він щасливою, вільною й незалежною людиною, а не рабом того сенсаційного успіху, якого ніколи не прагнув.

— Чудово,— сказав він, вкладаючи в слова пряме значення, бо на душі в Освальдо і довкола нього справді творилося чудо.

— Чудово!— Освальдо аж підскочив від гучної луни, що пішла навкруги.

Луна? Яка там луна, то хор! З печер, із кущів, з-поза кожного каменя виглядали грона захоплених облич! Посилаючи йому цілунки, піднявся густий ліс рук. Гора, яку обсіли люди, скидалася на мурашник: усе населення Сенсаціонії, помітивши, що Освальдо тікає, мовчки рушило слідом і потай стежило за ним.

— Освальдо! Ця остання мода — чудова!— захоплено вигукували вони.— Як чудово жити самітниками разом з тобою! Як чудово!

Поїдаючи його очима, люди дедалі тісніше юрмилися навколо. Хтось наважився й попросив автографа («у першого із самітників»), хтось уже відірвав в Освальдо гудзика.

Крізь натовп пропихався журналіст із розгорнутим записником у руці:

— Будь ласка, ваші перші враження від життя на самоті? Чому ви вирішили створити нову моду?

Коло стискалося, задні напірали все дужче, захоплено вигукували:

— Стежте за Освальдо! Ми повинні робити те саме, що й він.

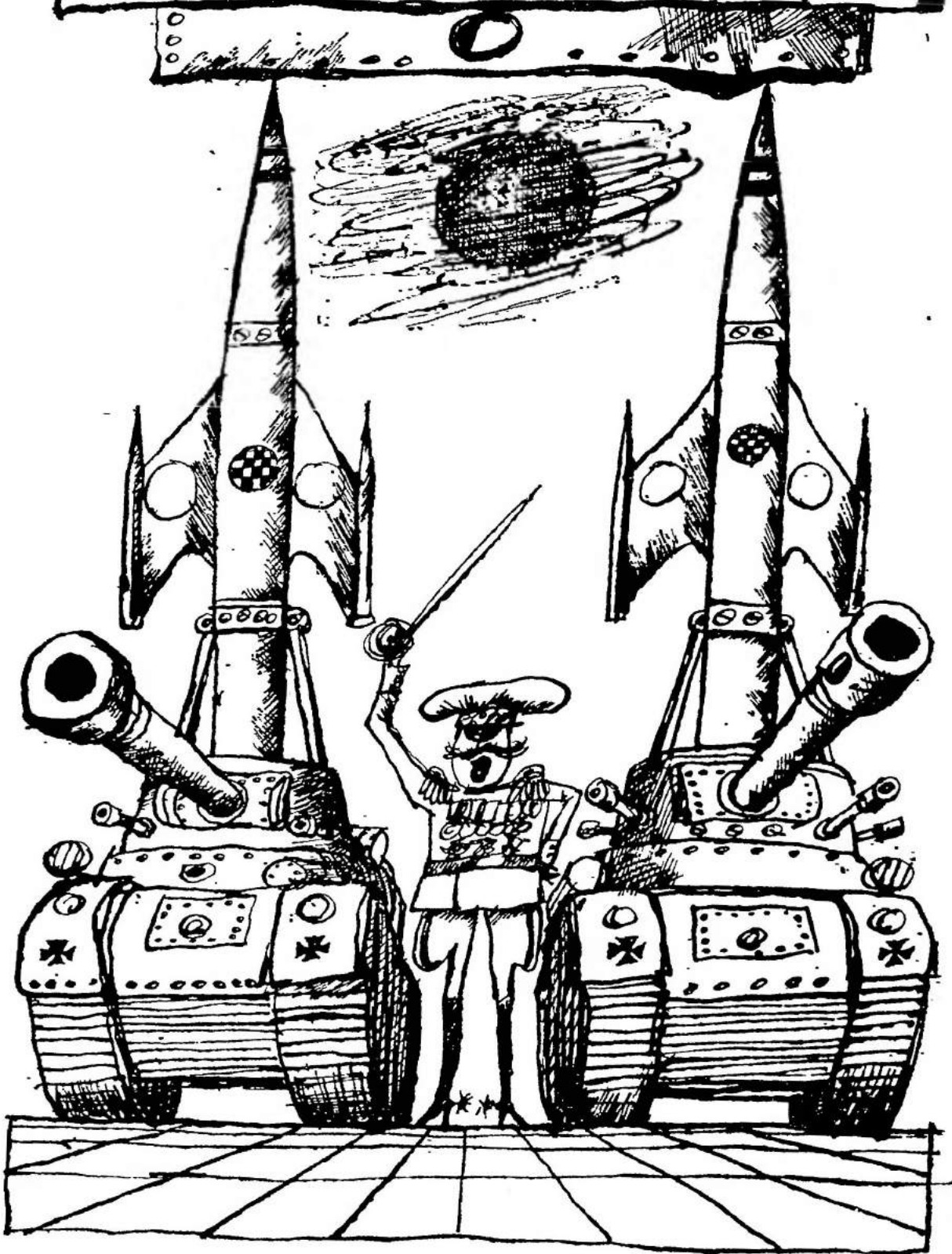
— Так, це ж останній крик моди!

— Як чудово!

Ноги Освальдо підточилися; у розпачі він важко опустився на камінь. Очі затуманилися слізьми,

СОВЕТСКОЕ

Коли я виросту, буду військовим

Якщо котромусь хлопчині в мирному цивілізованому місті, наприклад, у Віршограді, Архітекторії чи Рафаелії заманеться стати військовим, коли він виросте, його одразу ж ведуть у кіно.

— Тобі подобається війна? — питає батько. — То подивись оцей фільм.

У залі гасне світло — і починається документальний фільм про місто Солдафонськ, рай для солдафонів, де геть усі мріють про війну та військову кар'єру.

У перших кадрах — загальна панорама міста. На кожному кроці — величезні казарми. Світає. Грають вранішню зорю. Урочисто піднімається прапор.

Вулиці заповнюють люди. На всіх — мундири: мундир робітника, школяра, урядовця, сестри-жалібниці, але найпочесніший з усіх — військовий мундир. При зустрічі люди козирають одне одному, руки так і ходять угору-вниз, наче їх смикають за ниточку. Тричі на день під музику військового оркестру по місту проносять прапори, і тоді, мабуть, хтось смикає всі ниточки разом, бо люди по всьому місту схоплюються і стають струнко.

Куди оком глянеш, всюди плакати про дисципліну та пильність: «Не плещи язиком! Ворог слухає!», «Заборонена зона! Військовий об'єкт!», «Спершу пропусти танк, потім проїжджай сам!» Патрулі стежать, щоб усі цокали каблуками, біля воріт заводів і фабрик пости кулеметників, у под'їздах портье-вартові питають у всіх пароль.

Проспектом, карбуючи крок, марширує взвод підлітків у мундирах. Це учні йдуть до школи, співаючи хором:

Раз, два! Раз, два! Браві ми солдати,
Учимося без промаху стріляти!

Отакі діти в цьому місті — бойові, а не якісь там молокососи. Тут не заведено пестити малят, сюсюкати з ними. Діти, каже диктор, ніколи не цілують матір-батька, вони віддають їм честь і замість «так» кажуть «так точно». Дітвора не гає часу на читання, на пусті мрії, на ігри з м'ячем.

У Солдафонську зразкові школи. В кожному класі висить величезний портрет Великого Маршала, тутешнього головнокомандувача. В молодших класах за вчителів лейтенанти, а починаючи з п'ятого — капітани і навіть полковники. Ніхто не забуває учням голову всілякими нісенітницями, як от літературою чи мистецтвом, їх учать лише тому, що справді пригодиться в житті.

Разом із творцями фільму ми слухаємо пояснення вчителя-лейтенанта. Тема заняття — «Як безшумно зняти вартового». Урок проходить блискуче.

А на іншому уроці — цього разу в одному з старших класів — учитель-капітан запитує: «Який засіб кращий для знищення селища з усіма мешканцями — напалм чи «бомбовий килим»?»

На екрані — зали Центрального музею Солдафонська, де зібрано все найкраще, що встигло створити людство: спочатку палиці, мечі, дрючки, луки, потім рушниці, гармати, танки, бомбардувальники і, нарешті (адже цивілізація не стоїть на місці), — найвидатніше досягнення науки, подароване генералам, — воднева бомба. Для неї відведено окрему залу.

— Певна річ, — пояснює диктор, — у Солдафонську немає таких непотрібних закладів, як бібліотека, картинні галереї, музеї скульптури тощо. Ми викорчували підступне поріддя митців, мерзенне кодло поражених, що базікають про любов та мир. Наше молоде покоління, на щастя, росте неотруене, морально здорове, віддане патріотичним ідеалам!

Перед нами випускники військової академії. Режисер бере інтерв'ю в новоспеченого молодшого лейтенанта:

- Яка твоя заповітна мрія?
- Воювати за батьківщину!
- Чому?

— Ніяких «чому»! — розлючено відрубуює молодий офіцер Наше діло воювати, а не теревені правити, ми повинні виконувати накази, а не розмірковувати! До того ж на війні швидко можна зробити кар'єру...

Частина фільму присвячена жінкам. Це лічені кадри, адже в такому войовничому місті ставлення до жінок, ясна річ, зовсім не важливе. Ну яка від них користь генералам? У кращому разі можуть бути сестрами-жалібницями чи куховарками. Зате вони поважаються справжніми героїнями, коли, як показано в фільмі, у дуже урочистій обстановці їм надають високе й почесне звання військової вдови або військової сироти: в чорних траурних сукнях вони приймають з рук самого Великого Маршала пам'ятні медалі. Загинув син? Одержуй медаль. Двоє синів? Дві медалі. І чоловік загинув? О, тоді тобі належить чудовий хрест «За військову доблесть»!

У заключних кадрах картини ми бачимо армію Солдафонська в дії. Це найбільш вражаюча частина фільму, ніби фінальний спалах фейерверка. На екрані ліс вогнедишних гарматних стволів, з черева реактивних літаків градом сиплюються бомби, піхотинці кидаються в атаку, віялом стріляючи на бігу з ручних кулеметів і падаючи під кулеметними чергами ворога. Музика лунає дедалі голосніше; один патріотичний марш змінюється іншим. Воєнні дії перериваються короткими епізодами: крупно Великий Маршал, котрий говорить: «Вперед, сміливці мої! Слава вам!», повішені партизани, зруйновані вщент досвідченими льотчиками Солдафонська міста, потім, невідомо навіщо (може, режисер помилився під час монтажу), величезне військово-кладовище. І знову крупним планом Великий Маршал, він, спрямувавши вказівний палець у залу для глядачів, прорікає:

— Батьківщина чекає тебе!

Фільм закінчився.

— Ну, що ти тепер скажеш? — питає батько, коли спалахує світло.— Вийде з тебе великий воїн?

Та ніхто не відповідає. Син уже втік, вилікувавшись від войовничих намірів.

Тавло сказав „Ні”

Казка на три дії
дія перша.

Велика честь

З балкона свого палацу Великий Маршал проголосив, що смні для батьківщини дні нарешті минули і що він починає нову війну. Великий Маршал звертається до своєї доблесної армії, сформуваної перед палацом, і до родин вояків, що купчилися навколо. Хизуючись каліцтвом, стояли інваліди-чоловіки (таких було небагато: більшість загинула в минулих війнах); кожна жінка мала на собі ознаку жалоби по загиблому чоловікові, синові або братові. Траурне вбрання прикрашали пам'ятні медалі.

— Відважні мої! — горлав Великий Маршал. — Вас чекає слава! Знищуйте ворога, руйнуйте його будинки, паліть лани! Це ваш обов'язок перед батьківщиною! Ви готові виконати його?

— Так точно! — хором відповіли вояки.

— Матері, батьки, сестри! — пащекував далі Великий Маршал. — Вам випала велика честь віддати батьківщині своїх синів, чоловіків, братів. Чи ви горді цим?

— Так точно! — відгукнулись жінки в чорному.

— Я пишаюсь тобою, о великий народе Солдафонська!

Нараз обличчя Великого Маршала спотворила гримаса гніву, і, вказуючи пальцем у глиб натовпу, він обурено вигукнув:

— Лише одній людині я не можу цього сказати — матері, яка не спромоглася виховати сина в душі священної любові до батьківщини!

Тисячі приголомшених очей, мов по команді, вп'ялися в матір Паоло, але жінка не опустила голови.

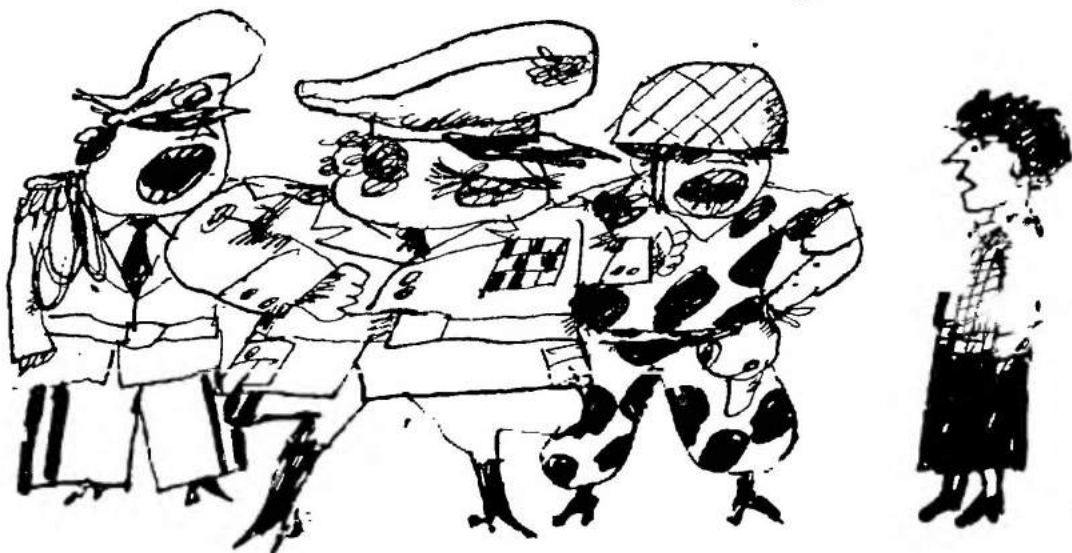
В очах усіх з'явилося презирство. На жінці теж траур, вона втратила на війні чоловіка й брата, проте — як це можна! — не хотіла помсти за них. Великий Маршал мав слухність: вона не гідна Солдафонська.

На щастя, в цю мить засурмили фанфари й почався парад військ, які вирушали на війну.

Коли натовп розходився, всі обминали ту жінку, мов прокажену. Ще б пак! Їхні рідні йшли виконувати свій священний обов'язок, а її син Паоло — дезертир.

Відтоді ніхто з людей не обізався до неї й словом.

Дія Друга Пасло і генерали

Великий Маршал викликав до палацу всіх повновладних керівників, тобто найвищих воєначальників. Хоч армія Солдафонська зазнала величезних втрат, їй усе-таки вдалося захопити певну частину ворожої території. Противник чинив шалений опір, і для остаточної перемоги потрібні були нові солдати. Всі зійшлися на тому, що необхідно призвати до армії п'ятнадцятирічних підлітків.

Нова армія — це нові битви, нова слава Солдафонська. Генерали випили за майбутню перемогу.

— Ми можемо пишатися нашим народом, — мовив Великий Маршал. — Бойове завзяття благородних юнаків Солдафонська не викликає сумніву. З цим я поздоровляю вас, мої генерали, бо ви особистим прикладом запалюєте солдатів на подвиги.

— У нас справді чудова молодь, морально здорова, відважна, чесна, — погодився генерал, уповноважений по трофеях на загарбаних землях. — У нашому місті не буває крадіжок. Завдяки військовому вихованню у нас нема злодіїв.

— Не тільки злодіїв, а й вбивць, — додав інший генерал, командир «Бригади смерті», штурмового з'єднання, солдати якого спеціалізувалися усувати варткових і спалювати ворогів вогнеметами.

— Любов до батьківщини — єдине почуття, яке надихає всіх нас, — обізвався генерал, відповідальний за придушення партизанського руху на окупованих територіях. — Не можна без захоплення говорити про те, як мої люди точно виконують накази, переслідуючи партизанів.

До кабінету ввійшов офіцер і, наблизившись до Великого Маршала, щось шепнув йому на вухо. Той грюкнув кулаком об стіл і закричав:

— Введіть цього мерзотника!

Двоє солдатів привели Паоло. Серед генеральських мундирів, обвішаних нагородами, він, у своєму цивільному піджаку, здався прибульцем з іншої планети. На зап'ястках у нього на ручники.

— Ти ганьбиш Солдафонськ! — заревів Великий Маршал. — Ти паршива вівця!

Паоло мовчав, дивлячись перед себе ясно-блакитними очима.

— Чому ти дезертирував?

— З трьох причин, — відказав Паоло. — Я не хочу вбивати, не хочу розстрілювати, не хочу грабувати.

Генерали аж позеленіли від люті. Першим оговтався командир «Бригади смерті».

— Злочинець! — заволав він.

— Ще й який безсовісний! — підхопив генерал по трофеях.

— Він не любить батьківщину! — обурився спеціаліст по боротьбі з партизанами.

Блакитні очі Паоло, як і раніше, дивилися спокійно.

— Розстріляти! — аж затремтів від люті Великий Маршал.

Дія третя
Квіти

Ніч. У глухому закутку кладовища старезний могильник за-копує труну з необструганих дощок. Нема тут ні почесної варти, ні траурних знамен, не звучить барабанний дріб, не лунають рушничні салюти, як завжди водиться в Солдафонську, коли хтось умирає, а особливо гине на полі бою. Цього разу похорони відбувалися тишком-нишком, адже небіжчик — Паоло, розстріляний дезертир. Попрощатися з ним не пустили й рідну матір.

Могильнику лишалося кинути всього ще кілька лопат землі, коли поруч з'явилася якась примара. Вона виринула з величезної центральної частини кладовища, де пишно ховають полеглих, а нескінченні ряди могил прикрашені світлими мармуровими надгробниками з бронзовими барельєфами та лавровими вінками. Звідти — з підвладного їй царства смерті — й прийшла ця примара в подобі старої, прийшла і з ненавистю втупила глибокі неситі очниці у свіжу могилу.

— Чом ти так дивишся? — насмілився спитати могильник.

— Він не був моїм другом. У Солдафонську всі мої друзі, а цей ні. Хто-хто, а ти добре знаєш, як я не люблю чекати. Це для мене нестерпна мука — ждати, поки юнаки стануть чоловіками, через багато років постаріють і помруть природною смертю. Ні, я дуже поспішаю, тому й хочу, аби якнайбільше їх вмирало, поки вони ще юні.

— Але тепер він твій, — мовив могильник.

— Звісно, мій, але я не можу забути його обличчя за мить

до розстрілу. В його спокійних очах не було зненависті, він навіть не намагався кричати щось на зразок «Помститься за мене» або «Будьте прокляті». Навіть в останню мить він не хотів допомогти мені. Солдафонськ — моє найулюбленіше місто але, як кажуть, нема роду без вироку: Паоло навіть мертвим не хоче ненавидіти, не жадає помсти за себе.

Могильник стояв, тримаючи в руках лопату, не в змозі й слова вимовити. А стара карга тремтіла перед ним чи то від сильного вітру, чи то від остраху.

— Лихо мені,— вела вона далі,— коли інші підуть за його прикладом... Та ні, ні, всі його забудуть! Ніхто не повинен знати, де його поховано. І жодна квітка тут не виросте! — Вона тупнула по землі, і навколо миттю полягла трава.— Його могила має зостатися безіменною, тож дивись мені, не базікай.

— Аякже,— пообіцяв переляканий могильник.

Примара зникла, а вже за мить оглядала невиситими очницями свої володіння — незліченні могили військових. Пройшовши трохи вслід за нею, могильник повернувся і похолов: навколо свіжого горбка, під яким лежав Паоло, розпускалися квіти. А Великий Маршал теж, як оце щойно Смерть, суворо наказував: «Жодної квітки!»

Могильник упав на коліна і заходився гарячково рвати квіти. Та що більше він їх рвав, то більше їх спалахувало навколо, бо не було такої сили, яка могла б знищити це море квітів з красивими ніжними пелюстками.

Екстремний випуск

З газети «Вісник Невігласька»:

«Над звечайна падія сфілювала наше місто. На привиликий жаль ми змушині пітвердити чутки, які пішли серед насеління щодо «Чорного банту».

Це буде вашкий удар, особливо ш для нашої молодді яка самовідано та з завзятам дакладає з усиль щоб виконати свій свіщенний обовязок — вдосконалюватися все далі і все більше.

Але за паганим прикладом і сам спаганишся, і ніщо вже не зможе змити ганебної плями, що лижить на нас усіх.

бідна наша гордість прощавай на завжди!

Прегадайте ті славні часи, коли вчитилі що приїжали до нашого міста за кордону вмерали віт розриву серця! Прегадайте шо навіть у молодих туристів-другорічнів які відвідували Невігласьк голова йшла обиртом, вони не могли повірити у наші разючі над звечайні рикорди шкільної успішності! Ці прекрасні часи нажаль на завжди відійшли в минуле. Типер ми сбецщєнені і заслуговуїм загального осуду. Қоли нам скажуть: «Молодці, робете усьпіхи!», ми не будимо знати куди очі діти від сорому.

Хоч пиро відмовляється песати, наш кориспенденцький обовязок змушує нас висвітлити цей трагичний випадок. Але перейдемо до хвактів.

«Чорний бант», слава та символ нашого міста сьогодні о 12 години 57 филин...»

Що ж за катастрофа спіткала Невігласьк? Про це докладно інформує читачів «Вісник Невігласька». Але оскільки ви не з цього міста і не дуже добре володієте його мовою, ми перекажемо вам цю статтю по-людськи.

Альфредо розплющив очі й позіхнув, потягуючись у ліжку.

Його сестра, вже одягнена, збирала шкільне приладдя.

— Ще рано, Альфредо,— сказала вона братові,— ще тільки десята. Я всього-на-всього запізнююся на дві години. Бачиш? Вже на півночі сонечко заходить.

Альфредо, зневажливо глянувши на неї, тільки й спромігся вимовити:

— Дурепа.

Сестра зайшлася плачем: щоб б вона не сказала, неодмінно ставала жертвою братових знущань.

— Чого ти мене завжди ображаєш? Адже я теж маю власну гідність. Ну, гаразд, ти справді володар Чорного банта, ма-зунчик батьків, улюбленець учителів, усі тобою захоплені, та хіба ж це справедливо: я й слова ще не встигла сказати, а ти вже дивишся спогорда і вриваєш мене.

Сперечатися з нею не варто: розум вона мала курячий.

— Гаразд, гаразд,— махнув він рукою.— Бувай!

На щастя, вона більше не присікувалась і пішла собі геть.

Альфредо встав, неквапно поснідав, потім умився. Одягнув шкільну форму й довго дивився в дзеркало, милуючись чорним бантом, що аж убирив очі. Бант — блискуча, вправно зав'язана шовкова стрічка — таки справді дуже красивий. А скільки зусиль доклав хлопець, щоб здобути його! Усі заздро пасли його очима: матері буквально їли поглядом, а дітям, коли Альфредо проходив вулицею, слова застрягали в горлі, й вони захоплено

втуплювалися в цю чорну стрічку. Він таки мав підстави презирливо дивитися не лише на рідну сестру, а й на решту всіх, у тому числі й на дорослих.

Альфредо зійшов сходами униз. Швейцар стояв на порозі під табличкою з написом «Швейцарська». Як завжди, Альфредо презирливо зиркнув на цей неграмотний напис.

— Добрий вечір, синьйорино Альфредо,— поштиво привітався швейцар, знімаючи форменого кашкета. Він дуже шанував Альфредо.— Сьогодні ви рання пташка. Зараз лише четверта година дня.

Альфредо навіть не відповів йому; ну й бовдур, обізвав його синьйориною та ще й не розуміється на годиннику.

У шкільній формі, з портфелями, до автобусної зупинки бігцем поспішали учні—останні з тих, що запізнювалися. Вони шанобливо давали йому дорогу, нишком позираючи, заздро й захоплено, на його чорний бант.

Прибув автобус із табличкою «Дошколи», й усі посідали.

«Ну й дурні»,— подумав Альфредо і дочекався автобуса, що йшов у зворотному напрямку.

Передавши кондукторові монету в сто лір, він отримав вісімдесят лір здачі, хоч квиток коштував п'ятдесят.

Звичайна річ—кондуктор не вміє рахувати. Як вони тримають на роботі людей, котрі навіть не вміють відлічити здачу?

Сидячи, Альфредо дивився в вікно. На тротуарі, біля лотка з фруктами, продавщиця вигукувала:

— Чудові персики! Двісті п'ятдесят кілограмів за ліру!

Одразу видно—сільська тютя, сама не знає, що кричить.

Автобус звернув у вулицю, де при в'їзді висів знак обмеження швидкості до 40 км на годину, і... Альфредо ледве встиг помітити машину, яка, йдучи чи не з надзвуковою швидкістю, з розгону врізалася в автомобіль, що виїхав справа.

Це було грубе порушення правил вуличного руху. Обурений Альфредо висунувся в вікно:

— Який йолоп дав тобі права?

Де йому випало жити? Тут ні в кого нема голови на плечах.

Автобус описав повне коло по місту й підїхав до школи десь після дванадцятої.

Альфредо увійшов до класу насуплений, пройшов на своє місце—останню лаву, там він сидів сам, окремо від решти учнів.

Учителька зніяковіла, остерігаючись продовжувати урок; проте якось опанувала себе й, розчервонівшись, непевним голо-
сом повела далі урок з географії:

— ...Як я вам щойно сказала, Італія має форму піджака. Її столиця Венеція налічує 50 мільйонів мешканців... — Водно-
час вона крадькома зиркала на Альфредо: то байдуже, що учні
посміхаються, її цікавило тільки, що скаже він.

Альфредо поблажливо махнув рукою; мовляв, давай далі,
адже бачу, як ти з усіх сил стараєшся. А товариші його справді
непутящі: сидять уже другий, а дехто й третій рік в одному
класі та ще й дозволяють собі глузувати з учительки. Соромно
навіть бути з такими разом.

Він дбайливо розправив банта на грудях, щоб усі бачили: це
він, Альфредо, Чорний бант Невігласька, і деяким нетямам до
нього так само далеко, як і до неба.

А вчителька тим часом почала вже опитувати.

— Скільки буде 348 додати 127? — викликала вона одного
учня до дошки.

Учень заходився обчислювати, щось дряпав крейдою на дошці,
закреслював, витирав ганчіркою, потім знову дряпав. Нарешті
вивів 486.

Вчителька обурилася:

— Сором! Ти майже вгадав. Ставлю тобі трійку!

Бідолаха почав скиглити:

— Синьйорино вчителько! Спитайте мене ще, ось побачите,
я відповім краще, виправлюся.

— Тільки гаяти час. Ти вже знаєш, які оцінки матимеш у та-
белі? Трійку з арифметики, двійку з географії, двійку з літера-
тури, четвірку з поведінки.

«Який жахливий табель! — подумав Альфредо. — Такі оцін-
ки — це ж ганьба на все життя».

— А тепер, діти, увага! — сказала вчителька. — Пильно слу-
хайте, може, хоч зараз чогось навчитесь: я викликаю
Альфредо. — І вона лагідно та улесливо подивилася на нього,
а очі в неї так і променіли. — Ти не відмовишся відповісти на
кілька запитань, Альфредо? Ні? Ну, тоді підійди до дошки,
будь ласка.

Альфредо підвівся з таким виглядом, наче робить вчительці
велику послугу, знехотя підійшов до кафедри. Вчителька зво-
рушено дивилася на нього.

— Альфредо,— сказала вона,— ти ж такий здібний, скажи мені: що таке квадрат?

Альфредо зосереджено почухав носа: вчителька із шкіри пнула, прикидаючись добренькою, сама ж тільки й думала, як би поставити йому пастку, підсунувши найскладніше питання. Треба все як слід обмізкувати. Тому він довго думав, перш ніж відповісти:

— Ніколи не куштував.

Вчителька полегшено зітхнула.

— Ну, тоді скажи ще, що таке Нью-Йорк,— річка чи озеро?

Чергове запитання-пастка: ясно, сьогодні вона точить на нього зуби. Але він не розгубився, знову довгенько думав і відповів:

— А мені геть байдуже — річка це чи озеро.

— Ну, тоді останнє запитання: назви мені славнозвісну битву, яку виграв Наполеон.

Знову підступне запитання! Вже всі учні зрозуміли, що Альфредо прагнуть завалити, і намагалися допомогти йому, шепочучи підказки:

— Ватерлоо!.. Канни!

Вони що, дурні? Самі того не відаючи, хочуть його збити? Але ж він не ликом шитий, він одразу збагнув, що й до чого, ще коли здобував Чорний бант.

— Отже?— почала наполягати вчителька.

Та Альфредо вже знайшов відповідь.

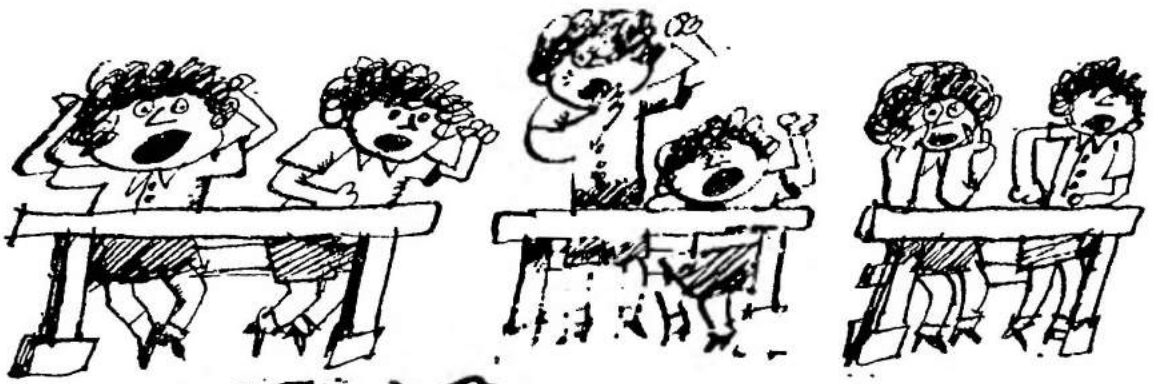
— А хто такий Наполеон?— перепитав він.

Вчителька аж засяяла: в її іскристому погляді читалося палке бажання розцілувати Альфредо.

— Нулі!— переможно мовила вона.— Ставлю тобі нулі! Браво!

Потім обернулася до класу:

— Чули? Вчіться у нього, оце взірець, гордість нашої школи, слава Невігласька! Альфредо — супербовдур, ультранеук, архі-другорічник, тобто бовдур, неук і другорічник у найвищому ступені. Йому тринадцять років, а він ще тільки в першому класі. І вже шостий рік підряд! Альфредо, на відміну від вас, повторює курс, але ніколи нічого не засвоює. І навіть не силкується вгадати. Бо не знає нічого, геть нічогісінько. І цього року знову буде кращим за всіх: його ще раз залишають у першому класі, бо з усіх предметів у нього нулі. Дивлячись у його табель,

не почервонієш від сорому, бо нема там двійок, трійок і, аж страшно вимовити, четвірок. Ніхто й ніколи не зможе перевести його в наступний клас. Молодець, Альфредо! Такий учень, як ти, найбільша втіха й нагорода для вчителя в Невіглаську.

Альфредо спокійно сів за парту, пустивши повз вуха всі оті похвали. Виголошені цією вчителькою, вони залишали його байдужим: була б вона хоч трохи таким неуком, як він,— тоді інша річ. Але вчителька й сама це відчувала, ніяковіючи й гублячись при ньому. Сердешна, вона, звичайно, робила помилки, але як? Майже вгадуючи. Бо знала навіть, що Італія має столицю.

Як завжди, однокласники захоплено й заздро дивилися на Альфредо: кожен мріяв відвоювати в нього це почесне місце на останній лаві, місце найбільшого віслюка, найбезтямнішого барана. Нікчемні заздрісники, вони спали й уві сні бачили, як здирають з нього Чорний бант, цю найдорожчу відзнаку найвидатнішого неука Невігласька. Але він соромився таких суперників: це ж ще не досвідчені віслюки, а так — тільки зелені початківці. Ніхто в Невіглаську не може з ним змагатися. Взяти хоч би цю дурепу, його сестру. Приходить до школи на десяту годину ранку, а не опівдні, як він! Або швейцар, що навіть не розуміється на годиннику. «Четверта година дня...» Казав би вже, що ніч надворі, коли мовчати не може. До того ж написав «Швейцарська» і не соромиться, що зробив тільки одну помилку. Шановна людина в такому довгому слові зробила б їх щонайменше три. Альфредо написав би, принаймні, «Швіцарска».

Він пригадав отих нездар на зупинці, які запізнювались на уроки: їм навіть невтямки переплутати як слід автобуси, ні, вони сідали в той, де написано «Дошколи». Пригадав жалюгідну продавщицю, котра пропонувала 250 кг персиків за одну ліру, замість того, щоб самій доплачувати покупцям. І того водія, котрий під знаком, що забороняв їхати швидше сорока кілометрів, розвинув швидкість до надзвукової, хоч міг одразу переходити на космічну. Ну як тут було втриматися й не крикнути йому: «Який йолоп дав тобі права?»

Як це принизливо, коли найгеніальніший невіглас і бовдур змушений жити серед самих тільки посередностей: бовдурчики, бовдурятка — ось хто вони такі, а між ними трапляється дехто взагалі МАЙЖЕ освічений.

До класу зайшов директор, і Альфредо з болем у серці відначив, що деякі з учнів підвелися. Ганьба, вони, виходить, ще і мають уявлення про виховання.

Звичайно, директор прийшов тільки заради нього.

— Ну, як наш Альфредо?— спитав він.

— Препогано,— відповіла, сяючи, вчителька.— Довелося погавити йому ще одного прекрасного нуля. Хлопчик його чесно аслужив. Він не зміг відповісти на жодне запитання, нічого не знав, ну нічогісінько.

— Дуже приємно, Альфредо,— сказав директор.— Роби й надалі так, і ніхто ніколи не зможе відняти в тебе цієї почесної відзнаки.— І він урочисто торкнувся Чорного банта.

Директорова похвала трохи втішила Альфредо: адже директор досить-таки відомий невіглас та йолоп.

— Скажи нам правду,— попросив директор,— у чому секрет твоїх успіхів?

— Все дуже просто,— відказав Альфредо.— Я ніколи нічого не вчу, сплю досхочу, не слухаю пояснень на уроках.

— Молодець, твоїй силі можна позаздрити. Мій син теж бовдур, але, на превеликий жаль, йому далеко до тебе. Щоб розворушити його самолюбство, я завжди ставлю йому за приклад тебе. Не було, кажу я йому, жодного разу, щоб наш володар Чорного банта хоч що-небудь зрозумів, як це іноді трапляється з тобою. Ти не повіриш, але він і слухати не хоче, навіть інколи каже: відчепись ти від мене зі своїм Чорним бантом, я взагалі не знаю, про кого ти говориш.

— Забули люди, що таке повага,— гірко зазначив Альфредо.— Я докладаю стільки сил, щоб бути гідним Чорного банта, а виявляється, є люди, які не визнають мого авторитету найбільшого неука всього Невігласька.

Директор зітхнув:

— Тільки ж ти цього не розумієш.

— Як не розумію?— здивувався Альфредо.— Я найбільший невіглас, і це єдине, що я знаю достеменно.

— Що? — пополотнівши, вигукнув директор.

— А те, що чуєте,— вів далі своєї Альфредо.— Я не сліпий. І прекрасно розумію, що помилки інших — то дрібнички порівняно з моїми. А з цього виходить, що всі вони — менші невігласи, ніж я.

Та чому запала така тиша, а всі, мов приголомшені, дивляться

на нього, витріщивши очі? Вчителька зблідла, хапає повітря. Директор посірів.

— Мені дуже боляче, Альфредо,— ледь чутно обіззався він.— Ти знаєш одне: ти найбільший неук. Але це можемо зрозуміти тільки ми, ми, невикінчені неуки!

Під ногами Альфредо ніби безодня розверзлася, і він відчув, що падає туди.

— Як ти міг?— невтішно схлипувала вчителька.— Чому ти зрозумів?

Вже падаючи в прірву, Альфредо зробив відчайдушну спроб врятувати себе. Позбутися Чорного банта? Ні, тільки не це!

— Неправда!— вигукнув він.— Заприсягаюсь, я нічого не зрозумів!

— І не силкуйся втішити нас,— сумно мовив директор.— Сьогодні ти вперше став на хибний шлях, і хтозна, може, підеш ним і далі.

Товариші по школі, яких завжди принижувало астрономічне нецтво Альфредо, не приховували злорадної втіхи.

— Зрозумів! Він зрозумів!— єхидно передражнювали вони.

Але Альфредо їх не чув: він заворожено дивився на руки директора, що повільно зводилися до нього.

— Простіть мене!— заволав він.— Я не хотів розуміти, клянусь вам.

Рука директора вже врівень з його грудьми.

— Я більше нічого не зрозумію! Ніколи!

А директорові руки вже взяли за банта.

— Ні, не треба! Згляньтесь на мене!— благав Альфредо.

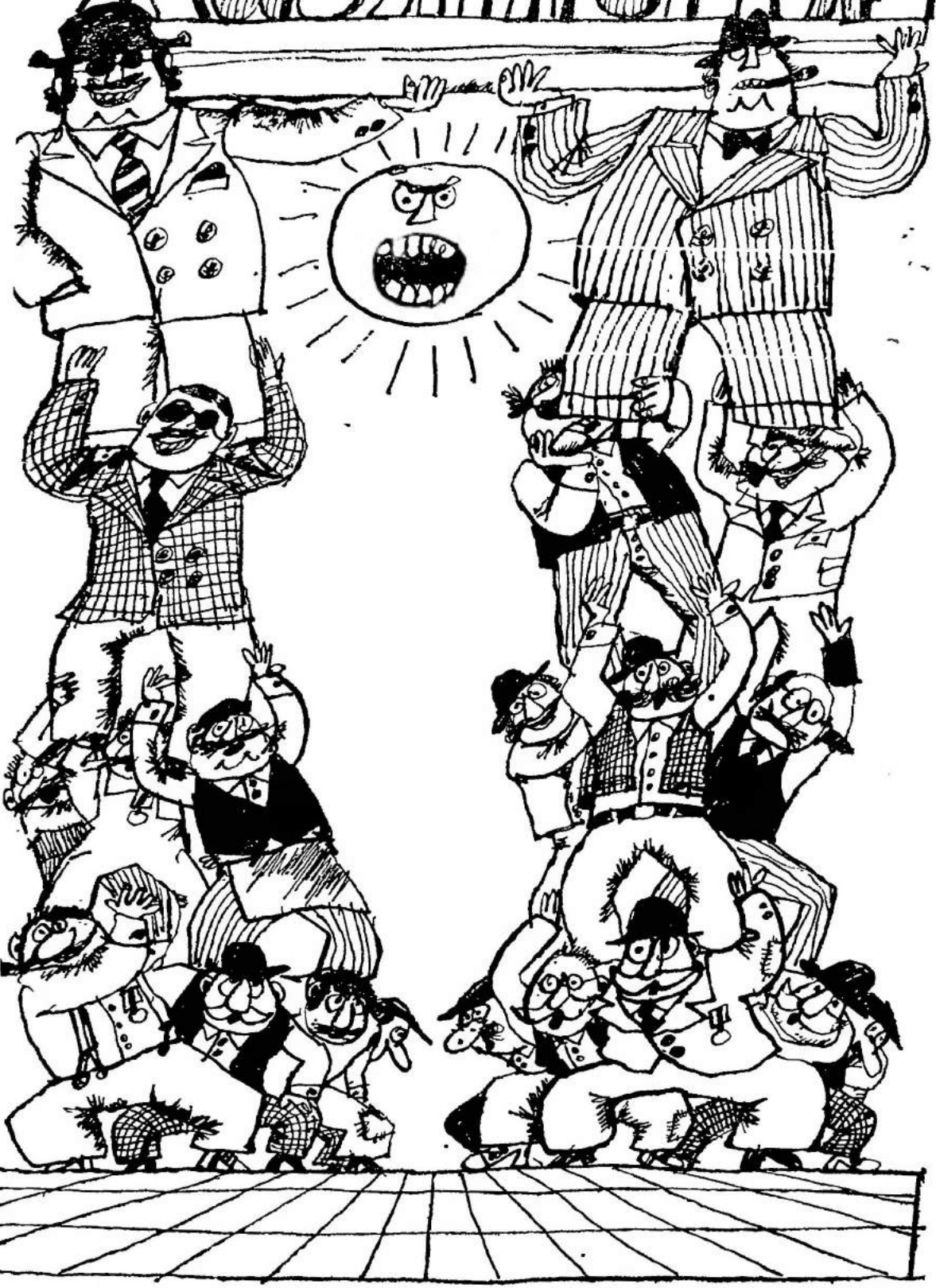
Та дарма, бо нецтво в Невіглаську не поступалося своїм.

— Ця висока нагорода належатиме тому, хто справді гідний її,— оголосив директор, знімаючи банта. Альфредові ж здалося, що з його грудей вирвали серце.

Не витримавши, вибухнув плачем: гордість і слава Невігласька, він упав з вершини абсолютного нецтва в розряд посередностей, став людиною, котра дещо розуміє.

Новина-блискавка розлетілася по школі, рознеслася по всьому місту. До місця події збігалися репортери, а вже десь за годину хлопці — вуличні продавці газет — розносили екстрений випуск «Вісника Невігласька». Міф розвіявся: це було жорстоке розчарування для всіх жителів міста.

КАЗЯІІНОГРАД

У Хазяїнограді навіть повітря комусь належить: дихнув — і плати за нього. Тут усе має свого хазяїна: будинки, телефон, газ, вода, коти, квіти, бар, трамвай, таксі, більярд, кінотеатр, ресторан, магазини, автомат, що продає жувальну гумку.

Ти підійшов до фонтанчика напиться? Одразу ж, ніби з-під землі, з'являється якийсь чолов'яга і тицяє тобі квитанцію:

— Будь ласка, до каси...

У Хазяїнограді ніхто не знає, що таке громадський парк, бо всі парки — чия-небудь власність, і за вхід треба заплатити хазяїнові. Треба платити й за вхід на спортивний майданчик, і за те, щоб скупатися в річці. Коли тобі на другий бік річки, а ніг мочити не хочеться, то мушиш платити за перехід хазяїнові мосту.

Куди не кинь — усюди хазяїн! Навіть у міській футбольній команді він є: купує і продає гравців, наче олов'яних солдатиків або кеглі.

Треба зважити, що хазяї в цьому місті діляться на дві категорії: ЗВИЧАЙНІ і, як тут кажуть, МУЛЬТИХАЗЯІ (ці найзаможніші, бо одній людині можуть належати, наприклад, заводи + будинки + магазини + аптеки + газети + т. д., не кажучи вже, звичайно, про такі дрібниці, як власний будинок, вілла на узбережжі, яхта чи замиський маєток).

Найкраще роздивитися Хазяїноград можна згори, з оглядово-

го майданчика, що височить над містом. Розташований він на зарослому чагарником пагоркові, де на спеціальних постаменах встановлено біноклі. Не встиг ти ще й ногою ступити на майданчик, як до тебе вже підходить добродій з вишуканими манерами і простягає жетона:

— Хочете помилуватися чудовою панорамою міста? Сто лір за одну хвилину. Будь ласка.

Це хазяїн панорами.

Опускаєш жетона у проріз, і весь Хазяїноград у тебе як на долоні, так близько, що можна прочитати імена хазяїв, написані на заводських димарях, на дахах будинків, ба навіть на вбиральнях.

Вихід на пенсію — це свято. Разом з іншими робітниками, котрі також ішли на пенсію, Вальдо зайшов до великої, ошатно прикрашеної заводської зали. Справді, це і його свято, і їхнє спільне свято — свято заслужених робітників. Такі врочисті церемонії в Хазяїнограді відбуваються щороку по всіх заводах та установах. Це настільки визначна подія в житті міста, що про неї пишуть в газетах і говорять по телебаченню.

Робітнича біографія Вальдо почалася багато років тому, коли він підлітком переступив поріг заводу. Крім роботи й нового хазяїна, він знайшов тут друга, хлопця, який працював за сусіднім верстатом. Вдень вони працювали поруч на заводі, а що-суботи ввечері зустрічалися в барі, де можна було зіграти в карти чи в більярд. Друзі ніколи не сварилися, хоча їхні погляди частенько не збігалися.

Марко — так звали Вальдового друга — завжди бурчав:

— Що за місто! Самі хазяї! Узяти хоча б нашого...

— Що в тебе за думки! — відказував Вальдо. — Хазяї завжди були й завжди будуть. Уже так заведено. Коли на землі є дерева, будинки, заводи, то повинні бути й хазяї.

— Зовсім ні, — заперечував Марко. — Без дерев, будинків та заводів жити було б набагато гірше й важче. А от хазяї навіщо? Я собі уявляю місто, де буде все: дерева, будинки, заводи, але не буде хазяїв. Без них жити набагато краще.

Минав час, друзі старіли. Вальдо старанно працював і надіявся, а Марко, як завжди, нарікав, але вони ніколи не сварилися.

Настав день виходу на пенсію. Для заслужених робітників, відданих заводові, уточнив хазяїн, влаштували урочисті проводи.

Святково одягнені, всі старі робітники зібралися в заводській залі. Сьогодні вони прощалися з заводом. Хазяїн виголосив довгу промову:

— Честь і хвала вам, достойні, працьовиті, найвідданіші робітники, ви — основа Хазяїнограда, взірць для молоді.— І так далі, і таке інше.

Потім він вручив усім медалі й кожного поплескав по плечах. Він був зворушений, робітники теж, у багатьох сльози підступили до очей.

Марка серед них не було, він не належав до найвідданіших. Увечері Вальдо показав у барі медаль друзям:

— Егеж красива? Щире золото! А подивіться, що на ній написано: «45 років відданої служби».

— Молодець! Яка честь!— говорили вражені друзі, що сиділи при столику, передаючи медаль один одному.

Лише Марко навіть не торкнувся медалі.

— Три тисячі лір¹ — оцінив він.— Більше вона не варта.

— Що ти верзеш?— вибухнув Вальдо, якого зачепило за живе зневажливе ставлення друга до медалі.— Ця медаль дорога як нагорода. А означає вона, що я чесний громадянин і заслужений робітник. Завтра моє ім'я з'явиться в газетах.

У відповідь Марко так глянув на нього, ніби просвітив рентгеном, розворушивши в глибині серця приховану потаємну надію.

— Скажи-но правду,— Марко говорив тоном лікаря, що визначає діагноз пацієнтові,— ти ж ніколи не хотів бути тільки кваліфікованим, сумлінним робітником, заслуженим громадянином і таке інше, а завжди сподівався вибитися в хазяї, маги бодай одного-однісінького фонтанчика.

— Ну й що?— Вальдо навіть не збентежився від того, що оголено його душу.— А якби мені усміхнулася доля! Людина завжди надіється на краще. До того ж я мріяв не про фонтанчик, а хотів стати хазяїном лави в парку: старі, що люблять сидіти на лавочках серед зелені і грітися на сонечку, ніколи не переведуться. Квитки б ішли — любо-мило подивитися, а я маю

¹ Тисяча італійських лір близько 1,5 крб.

би непоганий прибуток.— Він знизав плечима.— Нічого не вдієш, певно, не судилося мені бути хазяїном.

— Бідний Вальдо,— сказав Марко.— Ти й досі не збагнув, що нема покірливішого лакея, ніж той, хто мріє сам стати хазяїном. А це означає, що хазяїн підкорив собі навіть твою душу. Він змусив тебе мріяти. Ти і такі, як ти, обманюєте самі себе, мріючи стати власниками фонтанчика або лавки в парку. Ви мрієте, скоряєтесь, не перечачи, а потім, коли з вас вичавили всі соки та сказали «прощавайте, спасибі»,— ви втішаєтеся медалькою.

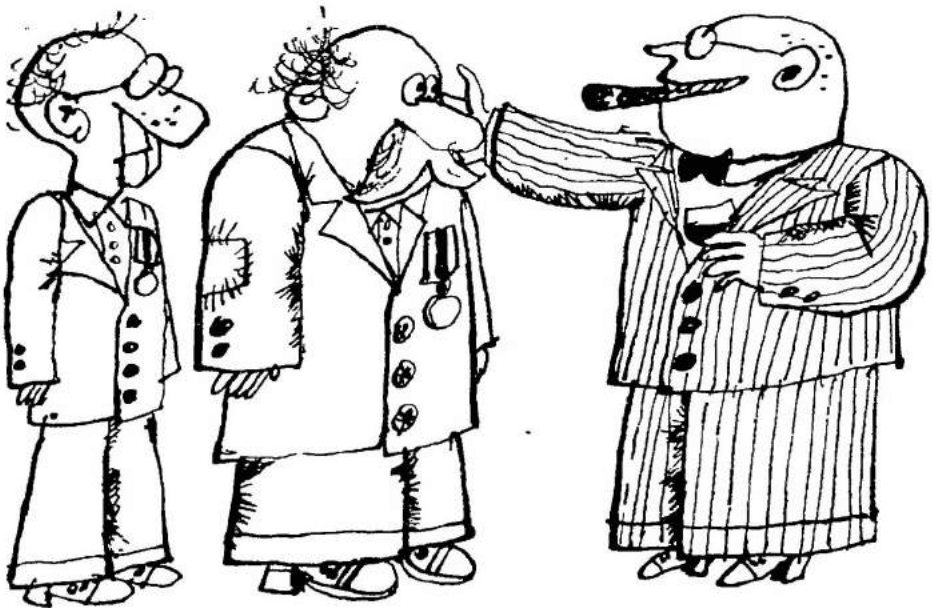
Усі затамували подих. Вальдо наїжився, надпив трохи вина і, не дивлячись на Марка, утер рукою уста.

— Гарзд, а чого ти домігся своїми думками? Тільки гризота тебе доймала через них. Хай мені не пощастило стати хазяїном лави, я бодай оцю медаль залишу синові,

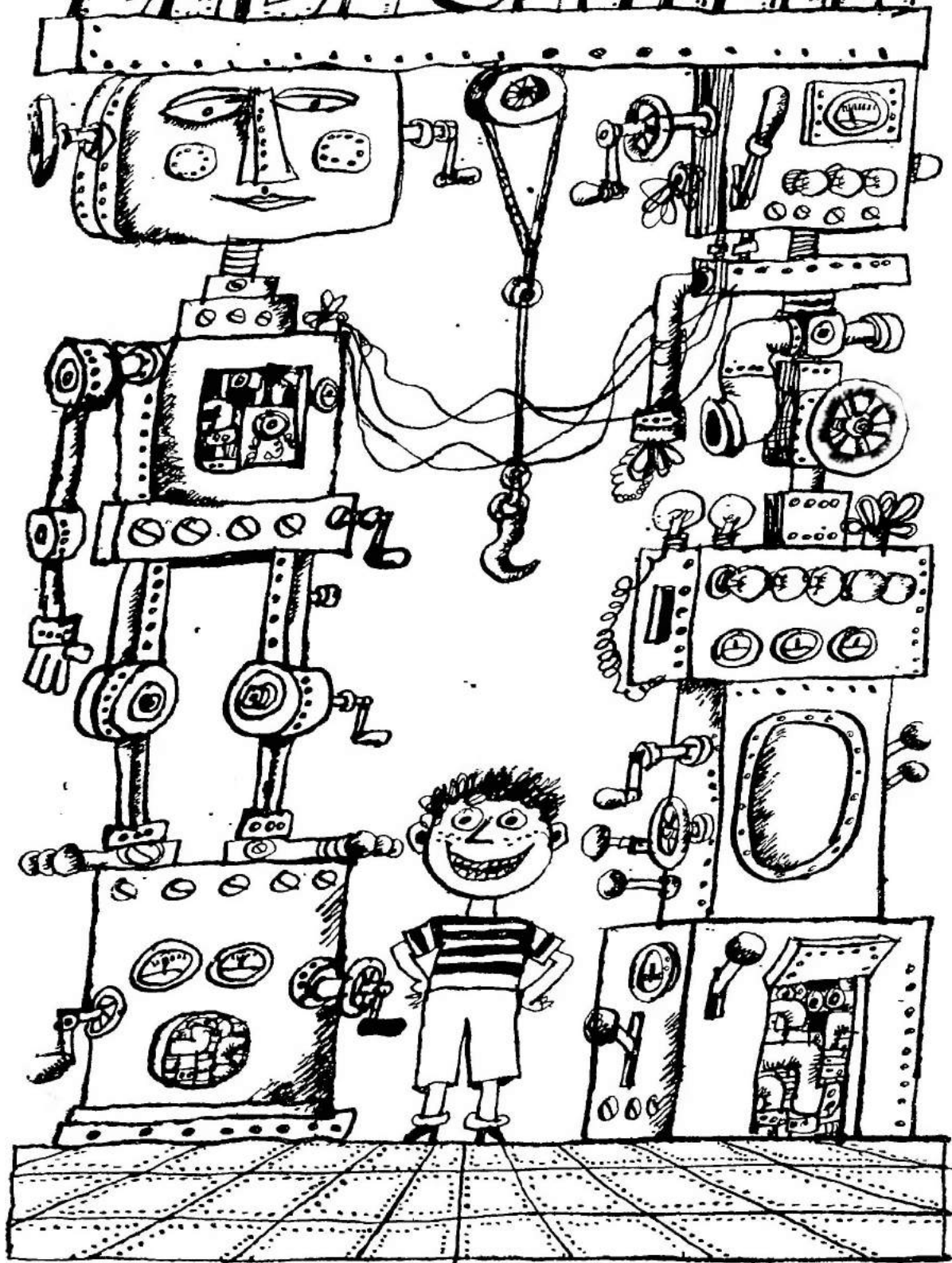
— Я волів би залишити синові щось інше! — відказав Марко.

— Що саме?— спитав хтось цікавий.

Марко не відповів. Але відповідь можна було прочитати в його очах: там промайнуло щось схоже на птаха в високому польоті, в них палахкотіло сяйво, яке горить в очах людей, котрі не мають хазяїв, принаймні над своїми душами.

АВТОМАТІЯ

Місто Кнопок

— Мамусю, а для чого в людей руки?

Мати підіткнула їй ковдру і всміхнулася:

— Щоб натискати на кнопки, люба.

— І ще брати ними різні речі, правда?

— Дурненька, для цього є машини. Ну, руки ще треба мити під умивальником.

— А ноги для чого? Щоб ходити?

— Яка ж бо ти дитина! Щоб натискувати на педалі в автомобілі. Невже ти коли бачила людину, яка б ходила пішки?

— Ну, а голова? Без голови, мабуть, ми не можемо обійтися?

— Розумна ти моя, правильно. Голова в нас запасна на той випадок, коли зіпсується електронний мозок, який думає за нас. А тепер спи.

Мати поцілувала Паоліну й натиснула кнопку. Магнітофон почав грати колискову, вікна автоматично причинилися, працював кондиціонер, будильник перевів стрілку дзвінка на сьому годину.

Другого дня вранці о сьомій — дзень-дзелень, і Паоліна прокинулася. В Автоматії — місті машин, місті суцільної автоматички — починався новий день.

Дівчинка змінила ліжко на електрочерване крісло, воно проїхало до ванної і спинилось під душем, механічні руки намили-

ли Паоліну, а потім ш-ш-ш...— зашумів електрорушник, подаючи тепле повітря.

Крісло повільно в'їхало до їдальні. Сніданок. Буль-буль...— шоїлка влила Паоліні прямо до рота каву з молоком.

— До побачення, мамо.

— Щасливо, люба моя.

Крісло під'їхало до дверей, вони розчинилися, й Паоліна пересіла на крісло в ліфті. Зззз...— кабіна опустилася в гараж під будинком, і дівчинка вже в електромобілі. Навіщо напружуватися, самій вести машину, коли є автоводій? Дррр...— і Паоліна вже перед шкільним ескалатором. Уууу...— і вона в класі.

На парті праворуч стоїть обчислювальна машина, ліворуч — електронний мікромозок. Паоліна натискує клавішу — і написану на дошці задачу розв'язано. Паоліна натискує іншу клавішу — і твір на задану тему готовий.

Тим часом її мати порядкує вдома. Вона сіла за пульт управління і, щоб якомога швидше прибрати квартиру, натиснула на всі кнопки одразу: тринк-транк-бах-бабах! І ось уже працюють автоматичні пилососи, натирачі підлоги, стелиліжка, вікномийки.

А батько тим часом уже на заводі. Його вказівний палець тільки й знай натискує кнопки. Туп-тап-таратап!.. Сам один на весь величезний завод. Та він твердо вирішив: якщо найближчим часом його не забезпечать, як обіцяли, автоматичним кнопконатискувачем, оголосить страйк, бо більше не витримає: за цілу годину роботи палець німіє.

Та повернімося до школи. Вчитель роздає домашні завдання: кожен учень одержує магнітну стрічку з записом тієї або іншої книжки. Вдома діти ввімкнуть магнітофони і спокійно прослухають записи — не псувати ж очі читанням! Паоліна дивується, чому їм жодного разу не давали «Робінзона Крузо». Втім, на все місто не було жодного примірника цієї книжки, бо в Автоматії все одно ніхто нічого не зрозумів би в ній.

Як і всі хлопці в Автоматії, Клоріндо був закоханий у техніку. Надовго зачинаючись у своїй кімнаті для ігор, тобто лабораторії, він годинами думав, що б таке винайти. Але місто вже напхане найдосконалішими машинами, все можливе, здається, вже створене, навіть машина думок — і та існує давно. Винайдено також і машину снів. Залежно від того, який сон ти хочеш побачити — веселий, страшний, історичний чи фантастичний, — ти натискуєш відповідну кнопку, а коли засинаєш, дві механічні руки, загорнуті в щось м'яке, починають масажувати тобі голову, і невдовзі з'являється замовлений сон. Дехто вранці не може згадати, що йому снилося, в такому разі машина записувала сон на відеоплівку, і його можна було подивитися вдруге в чорно-білому або кольоровому зображенні (залежно від того, який він був насправді), ба навіть озвученим і з належними запахами. Ця ж машина безпомилково підказувала також виграшні номери найближчого тиражу спортлото.

Але Клоріндо певен: не може бути, щоб уже винайшли все. Можна, безперечно, придумати ще якусь машину, котра зробить людину щасливішою. Бракувало ідеї, не міг її підказати навіть найдосконаліший електронний мозок.

Аж ось йому сяйнула думка. Винайти ще одну корисну машину? Ні, краще сконструювати механічну людину, здатну керувати всіма складними автоматами в місті; вона навіть натискуватиме кнопки замість людей! І це буде не просто робот, їх

уже й так досить, а саме МАШИНОЛЮДИНА, пристрій, котрий геть не відрізнятиметься від свого творця, зможе мислити й діяти.

Не гаючи часу, Клоріндо заходився розробляти проект. Батькова лічильно-обчислювальна машина та електронний мозок допомогли впоратися з найскладнішими розрахунками, материн хімічний комп'ютер розробив нові види необхідних синтетичних матеріалів. На щастя, для механічної людини можна було використати чимало давно вже випробуваних на практиці штучних органів і частин тіла: серце, нирки, зуби, нігті, вії, а також ті, що з'явилися останнім часом: пластмасові кістки, призначені для заміни власних при переломах, повітряні камери-легені, мішковидні шлунок тощо.

Зібравши кістяк, Клоріндо почав монтувати нерви власної конструкції — з'єднав металеві дротики, прикріпив мініатюрні транзистори та батарейки, щоб реєструвати відчуття, після чого приладнав нирки, шлунок, легені. Поволі винахід набував форми.

Увечері, коли тато з мамою заходили до синовій кімнати — поцілувати його і сказати «на добраніч!», Клоріндо ледве стримувався, щоб не розповісти їм про свою роботу. Ні, ні, він зробить батькам сюрприз, тільки-но одержить патент на свій винахід, — і він засинав у мріях про цей щасливий, — може, найщасливіший у його житті день.

Тепер йому залишилось виконати дві — і то найважчі — роботи. Коли він покрити тіло синтетичною шкірою власного винаходу та наповнив вени штучною кров'яною плазмою, винахід став достоту схожий на людину. А що вражало якнайбільше — він діяв! Механічна людина розплющувала очі, рухалася, виконувала накази...

Клоріндо посадовив його в свою, на два місяця, машину й поїхав до Палацу науки. Там він піднявся ліфтом, потім рухома підлога привезла його в простору, огорнуту напівтемрявою кімнату.

І ось він разом зі своєю механічною людиною стоїть перед Мудросом — Великим Інженером, що урочисто сидить в кріслі з широкими підлокітниками, де сила-силенша кнопок. Наділений найвищою владою в Автоматії, Мудрос розглядає й затверджує кожний винахід. Значення його неосяжні, він ніколи не залишає Палацу науки, завжди готовий зосередити свій сумний погляд

мудрого старого на черговому винаході, розібратися в ньом ї належно оцінити.

— Великий Інженере,— запинаючись од хвилювання, поча Клоріндо,— я винайшов... ось це...

Мудрос, огорнутий напівтемрявою, залишався байдужим, в тільки ворухнув пальцем, натиснувши кнопку на підлокітник і прожектор освітив механічну людину.

— Це досконала модель,— вів далі Клоріндо.— Автомат, завдяки елетронному мозкові, розуміє кожен мій наказ і викону його. Коли ми створимо таких автоматів багато, людям не доведеться робити нічого: в установах і на заводах натискуватимуть кнопки вони.

На сумному Мудросовому обличчі не відбилося нічого.

— Не віриш?— спитав Клоріндо.— Він справді працює. Ос зараз побачиш. Іди!— Механічна людина пішла.— Бачив? Ві може робити все. Сідай!— Механічна людина виконала команду.— Привітайся! Стань навколішки! Почухай потилицю!

Промінь прожектора невідступно прямував за механічної людиною, і Мудрос придивлявся до витвору Клоріндо уважно мов режисер до актора на репетиції. Та в його сумних очах, я і раніше, годі було вичитати бодай найменший присуд.

Клоріндо тремтів від хвилювання. Адже доля його винаходу залежить від єдиного слова цього старого.

— Ну, тепер бачиш? Хочеш, вона виконає будь-яке інше завдання?

Мудрос заперечно хитнув головою.

— Ну, то видаси мені патент?— згоряючи від нетерпіння, вигукнув Клоріндо.

Мудрос мовчки дивився на механічну людину.

— Ну?— в Клоріндо перехопило подих.

Великий Інженер заплющив очі й здригнувся, ніби раптово отямився.

— Ні,— ледь чутно вимовив він.

Клоріндо відчув, як у нього опустилося серце, а все тіло охопив протест.

— Чому ні?

Прив'язаний до металевого ліжка, Клоріндо дивиться просто перед себе — на електричний стінний годинник. Секундна стріл-

ка біжить ривками, ніби рухається під водою,— так, принаймні, йому здається. То, мабуть, тому, що в нього очі сповнилися слізьми.

Через скільки секунд спрацюють електронні промені? Тридцять, двадцять дев'ять...

Наче засуджений до страти, він не може відірвати погляду від стрілки, котра відлічує останні миті його існування.

Він так мріяв сконструювати досконалу машину... механічну людину... допомогти людям стати щасливішими.. Тепер же все байдуже, все здається до огиди непотрібним, нікчемним... Мати, батько... їхній поцілунок на добраніч — мов ніжна перепустка у світ солодких снів... Навіть ці згадки приносять зараз гіркосту... Йому бридко... він не хоче думати ні про що... Тепер би лиш машину снів: натиснути кнопку нескінченного, рятівного сну й ніколи більше не прокидатися...

— Винахід тобі не вдався,— відказав йому тоді Мудрос.— Взяти, приміром, рухи: їм бракує плавності, це руки механізму.

— Але ж це машина! — запротестував Клоріндо.— Машиною вона завжди й залишиться.

— Я високо ціную твої добрі наміри й твою працю, Клоріндо, але ти не вирішив ще багато проблем. Зверни увагу на колір його обличчя.

Прожектор освітив обличчя людини-автомата.

Знайшов до чого прискіпатися! Шкіра з вигляду була якраз ніби справжня, винахідник передбачив на ній навіть пори і кілька веснянок.

— Ти впевнений, що така шкіра засмагне?

— Не знаю,— пробелькотів Клоріндо.— Щиро кажучи, я про це не думав.

— От бачиш! Твій витвір не зовсім такий, як людина. Твій автомат постарішає? В нього посивіє волосся? Він з роками зсутулиться?

І про це Клоріндо не подумав.

— Я виправлю помилки, я ще попрацюю над ним, побачиш, у мене все буде гаразд.

Мудрос похитав головою:

— Може, це тобі і вдасться, але навряд чи ти впораєшся з основною вадою — зробити так, щоб твоя машина мислила й діяла, як жива людина, без чийхось вказівок.

— Це нездійсненно! — вигукнув Клоріндо. — Таку машину винайти неможливо!

Великий Інженер натиснув кнопку, й Клоріндо, освітлений яскравим променем прожектора, відчув себе в ролі обвинуваченого.

— Чому ти сумніваєшся в тому, що я сказав? — суворо спит Мудрос.

— Неможливо придумати машину, котра діяла б самостійно! — затався на своєму Клоріндо.

— Неможливо? Такого слова нема в Автоматії.

— Зізнайся, ти просто хапаєшся за будь-яку зачіпку, аб тільки не визнавати мого винаходу. Я тобі не вірю!

Мудрос іще дужче спохмурнів, та в його очах було більше суму, ніж невдоволення.

— Вір мені, Клоріндо, — мовив він. — Наука здатна творити таке, про що ти навіть не підозрюєш.

— Ти прискіпуєшся до мене! — закричав Клоріндо, мало не плачучи. — Я вважав тебе за найпершого мудреця Автоматії, а ти злий і заздрисний. Так, так, ти заздриш мені, заздриш моєму винаходові!

— Дуже шкодую, але тепер я змушений показати тобі, що ти помиляєшся, — відповів Мудрос, неохоче натискуючи одну з кнопок.

На стіні засвітився величезний екран, і Клоріндо побачив незнайому лабораторію, а в ній з десятеро якихось дідуганів, котрі не зводили очей із сплячого хлопчика. Клоріндо здалося, що ніби він знає хлопчика в ліжку, хоч фільм, судячи з усього, був дуже давній. Через поганий звук доводилось напружувати слух, щоб розібрати слова людей на екрані, та й дідугани розмовляли слабкими, тремтячими голосами.

— Іншого виходу в нас нема, — промовив один із них.

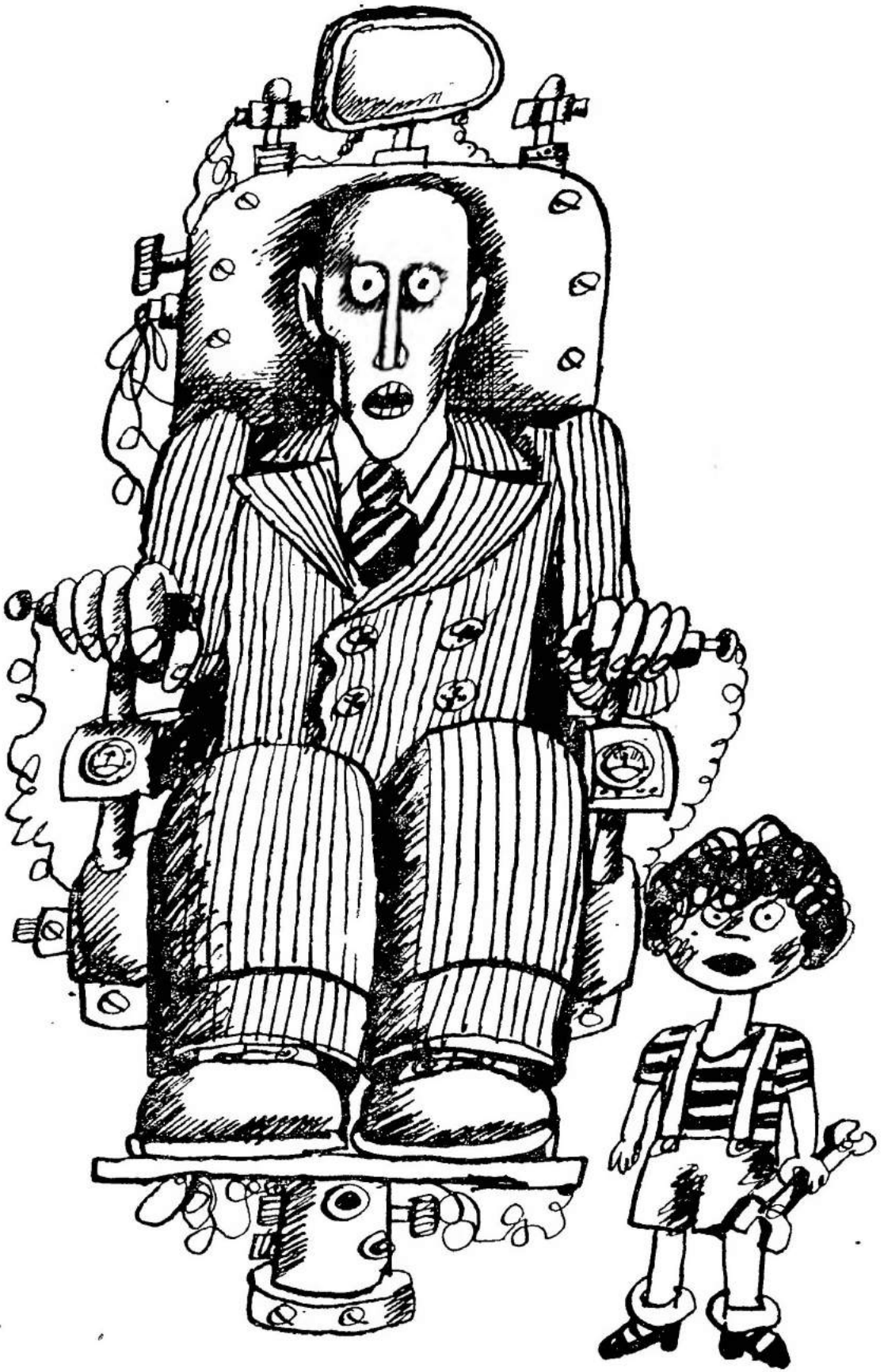
— Спробуємо, — погодився другий і розбуркав хлопчика.

Прокинувшись, той сів, протер оченята. Всі позирали на нього вичікувально. Хлопчик спустив ноги з ліжка, підвівся, привітався з дідуганами й попросив їсти.

Перед ним поставили тацю із сніданком. Хлопчик їв, а старі не зводили з нього очей, неначе перед ними відбувалося чудо. Хоча сніданок — звичайнісіньке печиво та кава з молоком.

— Ось вона, втіха! — вигукнув один.

— Так, — підхопив інший. — Наша остання втіха.

Мудрос натиснув кнопку, екран згас, і в залі знов запанувала півтемрява.

— Що це означає? — спитав Клоріндо. — Я нічогосінько не второпав. Правда, цього хлопчика я вже ніби десь бачив, він когось нагадує мені.

Мудрос натиснув чергову кнопку, і прожектор висвітив його обличчя.

— Це ти! — впізнав Клоріндо. — Ти в дитинстві!

— Так, — підтвердив Мудрос. — Цьому фільмові понад півсторіччя.

— Але при чому тут мій винахід?

— Ти й досі не збагнув? Я вирішив показати тобі, наскільки він недосконалий. А ті старі, яких ти бачив на екрані, справді великі винахідники.

Що мав на увазі Мудрос і чому в його очах з'явилось стільки болю?

— Що вони винайшли? — спитав Клоріндо.

Мудрос відкинувся на бильце крісла, наче хотів злитися з темрявою.

— Вони винайшли мене.

Стоячи посеред зали, яскраво освітлений прожектором, Клоріндо вп'явся поглядом у Мудроса, котрий ледь виднівся в темряві. Хлопець чітко чув кожне його слово, але мозок відмовлявся усвідомити почуте.

— То ти... — пробелькотів Клоріндо.

— Атож, я — машина, найкраща із будь-яких моделей механічної людини. А вони, — Мудрос тицьнув пальцем в бік темного екрана, — всі вони давно померли. Це були останні люди в Автоматії.

У Клоріндо голова пішла обертом. Чи не приверзлося це йому?

— Останні? Та що ти говориш? Їх же он скільки!

Мудрос ствердно кивнув.

— Ти глузуєш з мене, — продовжував Клоріндо. — Я людина, жива людина, і моя мати — теж, і тато...

Мудрос мовчав, але відповідь можна було прочитати в його погляді, невтішному, як сама журба.

У Клоріндо підломились ноги, кімната попливла, здавалося, ніби світ увесь пішов перевертом.

— Я, — пробелькотів він, — я...

— Так, так само, як і всі. В Автоматії давно вже не лишилось жодної людини. Але щоб створити ілюзію, ніби життя триває, останні люди винайшли механічну людину. Я був першим екземпляром. Тепер ти знаєш, що я маю на увазі, коли кажу про досконалу машину, цілком подібну до людини...

Механічна людина, яку створив Клоріндо, стояла в кутку не порушно, мов манекен. Вона була жалюгідна, і Клоріндо чудово це розумів. Досить побіжного погляду, щоб переконатися: то машина. Але це вже не обходило його.

Мудрос тим часом вів далі:

— ...Та машина мислить, діє, відчуває самотійно, і ніхто її до цього не спонукає. В машини росте борода, вона старішає і вмирає, коли закінчується визначений для її існування термін,— усе, як у справжніх людей. Але ми зостаємось машинами — я, ти, всі. Автоматія — місто науки, де всі щасливі... — Він з гіркою усмішкою всміхнувся. — І все ж ми — лише автомати, як і оті, що ними самі користуємось. Ніхто цього не знає, крім мене. Коли б інші дізнались про це, вони мало не збожеволіли б від горя. Тільки я, єдиний, хто несе в собі цю муку... А тепер і ти теж. Та ніхто не повинен знати цієї таємниці, і тобі не вдасться поділитися нею з іншими.

Мудрос натиснув кнопку, і всі двері залу автоматично зачинилися.

— Що ти замислив? — стрепенувся Клоріндо. — Хочеш убити мене?

Лежачи в ліжку в кімнаті, сусідній з залом Великого Інженера, Клоріндо чекає розряду електронних променів, які на завжди зітруть те, що він почув.

Але поки що він знає: людей уже нема, існують лише машини. І він теж машина — така сама, як пральна чи друкарська, як холодильник чи телевізор, тільки досконаліша.

А стрілка на циферблаті все біжить. Залишилось двадцять секунд, дев'ятнадцять...

І любі тато з мамою — теж лише машини. Оті теплі ніжні вуста, що цілують його кожного вечора, — то тільки пластмаса або ще хтозна-що. А батькові очі, такі світлі й розумні, — не що інше, як фотоелементи. Усмішка за столом, коли всі втрьох обідають, — лише електронні імпульси.

«Що це зі мною? Я плачу?» — питає він себе.

Мудрос — той, ясна річ, ніколи не плаче: слізьми нічого не зарадиш. Він володар таємниці, тим-то він і приречений на вічний смуток.

«Дурнику, ти ж бо не людина, то навіщо плакати? Це ж просто смішно: адже машини не плачуть».

Клоріндо дивиться на стрілку: десять секунд, дев'ять... Ще аж вісім секунд агонії.

«Я всього лиш машина, автомат! Безглуздо, смішно так мучитись. Навіщо я катуюсь? Це ж думки машини, міркування мого геніального електронного мозку. Яке безглуздя — мордуватися, наче людина, не будучи людиною!»

Стрілка продовжує швидко рухатися. П'ять секунд, чотири... Розряд електронних променів — і по всьому. Смерть? Якоюсь мірою — так, адже він повернеться додому, нічого не пам'ятаючи. Мудрос пояснив йому: він, Клоріндо, житиме, як жив раніше, тільки забуде все, про що сьогодні дізнався.

По дорозі додому він стріне знайомого.

— Привіт, Клоріндо.

— Добридень, Россі.

Вони стануть, трохи погомонять:

— О, ти був у Мудроса! Ти помітив, який він сумний? Чому б це?

Але їм ніколи не дізнатися, чому сумує Мудрос, так само як не дізнатися ніколи, що вони — машини.

Дві секунди...

«Тато, мамо, у мене для вас сюрприз! Я був у Мудроса! Показав йому свій винахід — цю механічну людину. Він мене дуже хвалив і порадив лише дещо змінити...»

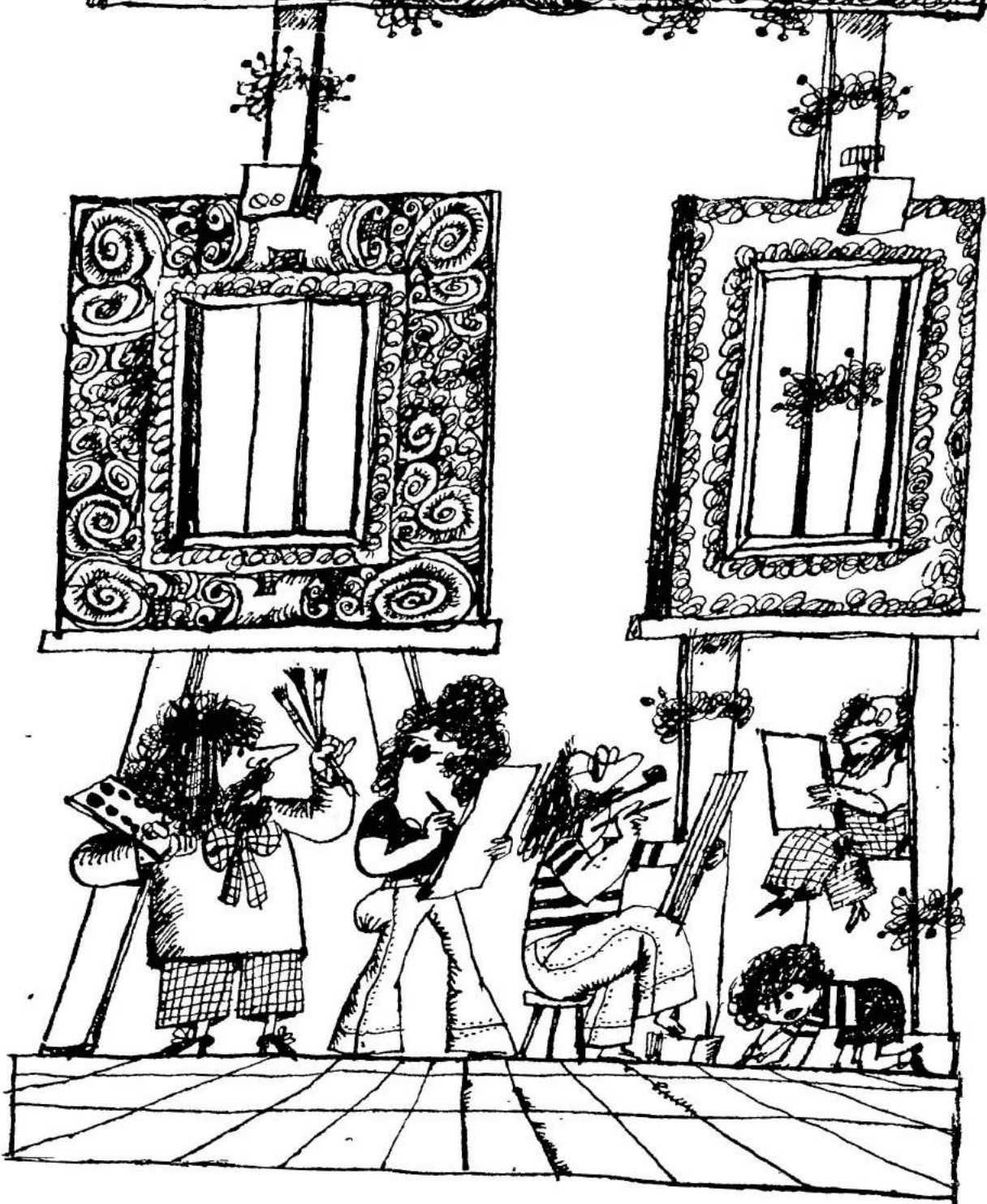
«Браво, Клоріндо, молодець, — похвалять сина батьки. — Працюй, може, він видасть тобі патент.»

Але зараз, протягом секунди, Клоріндо знає, що ніколи не створить такої досконалої машини, як він сам.

Мине остання секунда — і він не зможе згадати нічого. Забуде, що він машина, і знову стане щасливим, як усі в Автоматії.

Таки справді Автоматія — найкраще місто в світі.

РАФАЕЛИЯ

Усі художники

Порада: коли ви потрапите до Рафаелії, не ходіть по місту з фотоапаратом. Бо всі вам співчуватимуть, як співчували б математикові, котрий заходився вирішувати задачу з алгебри за допомогою рахівниці. Коли вам до вподоби панорама міста або якийсь його закуток і ви хочете мати його зображення на згадку, не надумайте фотографувати; намалуйте картину або принаймні зробіть ескізний начерк олівцем. Так уже заведено в Рафаелії. Коли хтось каже: «Хочу зробити твій портрет», то він намалює його пензлем на полотні, і буде той портрет такий завбільшки, як маленька фотокартка. Навіть на посвідчення особи тут наліплюють не фото, а чарівні мініатюрні автопортрети, писані олією. Прекрасне, кажуть, у Рафаелії (а що прекрасніше від краєвиду, квітки, зображення людини?), не можна вловити таким примітивним приладом, як фотоапарат: прекрасне схоплюють оком, уявою, а не об'єктивом.

І ще одна порада: не даруйте малюкам-рафаельцям брязкалець, ляльок чи ведмедиків. Вони на них і не глянуть. Тутешні дітлахи ще з колиски мріють розмальовувати альбоми — або ж стіни — паличками кольорової крейди. Ось ці палички і є першим подарунком, який вони отримують. Пізніше їм дарують кольорові пастельні олівці. Потім акварельні фарби, а в шість років вони одержують олійні фарби та пензлі. У першому класі починають не з паличок, а вчать малювати справжню картину. У школі не влаштовують іспитів з нудним опитуванням та письмовими творами на задану тему. Наприкінці навчального

року до школи приходять мистецтвознавці і прискіпливо оглядають виставку намальованих учнями протягом року картин; це переважно прекрасні роботи, тим-то на більшості з них з'являються таблички з написом «продано».

Ви, мабуть, гадаєте, що в Рафаелії всі тільки те й роблять, що малюють. Ні, там уміють і розважатися. Щонеділі, наприклад, перед деякими будинками можна побачити великі черги. Думаєте, рафаельці вирішили подивитися кіно чи виставу в театрі? Зовсім ні! Ці заклади взагалі ніхто не відвідує: усі хочуть побувати в художніх галереях. Але щоб потрапити туди, треба замовити квитки щонайменше за місяць, точнісінько, як на персональну виставку славнозвісного майстра.

А діти мають багато ще й інших утіх та розрад. Як усі діти на світі, вони пристрасні колекціонери. Але навіть чути не чули, що можна збирати марки чи етикетки, — вони колекціонують лише невеличкі картини, малюнки та репродукції. А який широкий обмін! «Я тобі репродукцію Пікассо, а ти мені — два естампи Гуттузо». «Книга про Рафаеля за повну серію листівок Караваджо».

Царство кольорів, а надто фантазії та натхнення, Рафаелія чи не найяскравіше, найрадісніше місто на світі. Тут можна побачити будинки, пофарбовані в усі кольори — червоний, блакитний, зелений у жовту смужку та багато інших, з бузковими балконами, пурпуровими дахами; бруківка й тротуари викладені мозаїкою. До того ж вітражі у вікнах кожного будинку створюють чарівну гру світла. На всіх вулицях іскряться барвисті афіші. Реклама? Звичайно! Але ж не якогось прального порошку чи маслинової олії; рафаельці — серйозні люди, і коли вони рекламують, то, звісно, тільки твори мистецтва, розвішуючи на стінах їх досконалі копії. І взагалі, як же весело та хороше жити серед оцих надзвичайно приємних людей. Всі ніби схибнулися на барвах, побачили б ви тільки, яких кольорів одяг у рафаельців. І це тому, що так вони звикли висловлювати свої почуття: коли людині сумно, вона виходить з дому у строгому перловосірому костюмі; коли весело — в жовтому піджаку в червоний горошок, — а взагалі кожен одягається так, як підказує фантазія і почуття. А на карнавалі, коли в місті панує великий маскарад художників, усі в масках та багатобарвних костюмах арлекнів; це просто вирування кольорів — здається, ніби всі люди одягнулися в веселку.

Як Донателла потрапила у світ мистецтва

Єдина донька батька-матері художників, Донателла рано зосталася сиротою. Очі в Донателли ясні, лагідні й допитливі до всього красивого. Вона дивилася на світ та навколишню природу очима мисливця: кожен її погляд жадібно вбирив у себе, мов губка воду, краєвиди, усмішки людей. Вона полювала на красу, бо тільки нею й жила. Донателла була справжньою громадянкою Рафаелії, отже, мала душу художниці і мріяла жити тільки у світі мистецтва.

Самотня й несмілива, Донателла подовгу бувала вдома за книжками або за мольбертом. Та коли відкладала книжку або пензля, її очі не тільки не мали на чому відпочивати, а навпаки, у неї ніби відбирало зір: похмурі та безбарвні стіни навпроти боляче засліплювали її. То були стіни в'язниці, і що може бути гірше — вони заступали їй небо, барви навколишнього світу.

Одного разу, коли Донателла особливо страждала, бо не могла побачити бодай щось на злиденній стіні, вона аж кинулась від чийогось тихого голосу:

— Краса життя може бути скрізь, навіть тут.

Голос вимовив ці слова хоч і дуже лагідно, але настійливо, як доброзичливий порадник. І відлуння голосу ще довго перекочувалося в кімнаті.

Трохи перелякавшись, Донателла озирнулася: нікого не було.

— Хто ти? — спитала вона.— Хто це говорив?

Ніхто не відповідав. Донателла обійшла весь дім: ні, нікого. Звідки ж лунав цей голос, відгомін якого вже встиг затихнути?

Дівчинка повторила сама до себе: «Краса життя може бути скрізь, навіть тут». Таємничий голос не додав більше нічого, але значення слів ясне й так. Маленька художниця одразу здогадалася. Голос сказав правду: природа, якої так бракувало їй, може вступити в дім. Досить лише позбутися цих огидних мурів. Вона завзято заходилася покривати фресками всі стіни помешкання. Чим завзятіше малювала, тим більше їй здавалося, ніби окреслює довкола себе якісь чудодійні кола. Стіни кожної кімнати розступалися, ніби відходили й зникали, а кожне зачароване коло все більшало й більшало. І ось це вже не помешкання, а мальовничий куточок живого світу.

Таким чином у її помешканні з'явилися гірський краєвид, море, лісова місцина. «Гірська», «морська» й «лісова» кімнати — називала їх дівчинка. Вони були так прекрасно розписані, що в «гірській» кімнаті ви відчували смолистий запах сосен та студений подих альпійських верховин; у «морській» на вас дихав солоний вільний вітер, розвіваючи вітрила ген на обрії; нуртувало життя в хащах «лісової» кімнати: ось на якусь мить зупинився полохливий зграбний олень, а там щось хитрує вперта лисиця.

Тепер Донателла жила вже не в замкненім світі свого дому, а в безмежнім царстві природи.

Та все ж вона почувала себе самотньо: тільки природи було замало. Чогось ще бракувало, тому туга гризла душу. Дівчина вже встигла забути про той таємничий голос, коли несподівано — а їй тоді було дуже сумно — знову його почула.

— Люба Донателло,— мовив голос цього разу,— тобі справді бракує вогника, який запалює в серці наймогутніші почуття.

«Це правда,— зненацька для самої себе подумки визнала Донателла. Цього разу вона навіть не кинулася од несподіванки на цей голос, так глибоко вразили її слухність сказаного, любов, якою були проникнуті слова.— Голос каже правду: мені треба когось любити».

А справді, чому б не мати завжди поруч себе найближчих і найдорожчих тобі людей? Це ж залежало тільки від неї. І замість з'ясовувати, хто це говорив, дівчинка взяла фарби й заходилася малювати на великих полотнах на повен зріст свою сім'ю,

яку в неї так рано забрала доля. Натхнення їй дали давні мініатюри, створені батьками, своїх же батьків вона відтворила в уяві й намалювала їх вродливими, молодими, розумними, такими, якими вони назавжди залишилися в її серці. Тепер вони знову були вдома, виписані на полотні з такою любов'ю, що, здавалося, ось-ось зійдуть зі стіни й заговорять з нею.

А чому б не мати ще бабусю й дідуся? Але Донателла пам'ятала їх геть невиразно, тому зобразила так, як їй хотілося,— сивеньких, з добрими життєрадісними очима, з мудрим виразом на лагідних зморшкуватих обличчях.

У Донателли ніколи не було сестри чи брата, але ж вона так мріяла про них. Брат — той старший від неї, високий та дужий, людина, котрій цілком довіряєш. А сестра хай би була й менша за неї, така собі пустунка, маленька шкода, але ж така люба. Й вони всі з'явилися на полотні, такі, якими вимріяла їх Донателла. Вона ще хотіла мати друзів — певна річ, художників, які б іноді відвідували її, розвіюючи тугу. Тож і намалювала чималу компанію, всі вони веселі, дотепні, ну й, звісно, всі без винятку шанувальники її таланту. Коли Донателлі хотілося, щоб друзі завітали до неї, то діставала з комірчини їхні портрети, а так само портрети сестри й брата,— розставляла їх довкола свого крісlecka. А часом збирала всю родину на прогулянку до «лісової» кімнати й чудово проводила з ними час.

Відтепер, дякуючи пораді голосу, вона не була самотньою.

Як чудово бути художницею: адже можна відтворювати таку прекрасну дійсність, котра ніби правдивіша за справжню.

Одначе Донателла відчувала якесь неясне невдоволення. Все, що оточувало її, було досконалої краси. А вона сама?

Утворені нею пейзажі й люди на портретах просто чарівливі, і серед усієї цієї краси Донателла почувала себе ніби неповноцінною. Не те, щоб вона була негарна на вроду, зовсім навпаки, але вона звичайне собі, ну зовсім звичайне дівча і напевне не могла бути така гарна, як ті, кого змалювала з величезною любов'ю й хистом.

Чим більше думала про власну звичайність, тим більшої зазнавала гризоти. І вже почала сердитися на таємничий голос: навіщо отак піддурив її? І хоч цей голос був дуже приємний, врешті-решт він належав комусь, хто так і не наважився глянути їй у вічі; може, вона потрапила в пастку, хтось із неї просто пожартував?

— Більше не слухатиму його,— вже вкотре пообіцяла Донателла,— проте якщо він знову наважиться заговорити зі мною, я змушу його зізнатися, хто він.

І от одного дня, немовби здогадавшись, що Донателла ніяк не діждеться почути його, тихий голос пролунав знову:

— Не журися, Донателло! Кожен, хто дивиться на себе захоплено, стає вродливим.

Яка ж то дурниця — вважати себе за нещасну, а головне — не йняти віри цьому розумному й милому голосові. Його слова, по-справжньому жагучі слова, набули для Донателли найважливішого сенсу. Треба тільки глянути на себе тими ж пристрасними очима, якими вона вбирала красу життя. Ось що мав на увазі голос і саме це й підказав їй. А як це зробити? Дуже просто: треба тільки написати автопортрет.

І вона створила його: зобразила такою, якою хотіла бути, якою уявляла в мріях. Погляд ясних очей допитливий, на обличчі жадібно-пристрасний вираз, який з'являвся тоді, коли вся поринала в роботу, малюючи щось прекрасне. Автопортрет вийшов такий чудовий, що Донателла, мов заворожена, дивилася на нього. У чомусь був він схожий на портрети батьків, рідних, друзів: вона на ньому така ж прекрасна, як усі вони, змальована такими ж поетичними барвами.

Донателла навіть не помітила, як промайнула ніч, весь час милувалася автопортретом, дедалі більше захоплюючись ним. А вранці, глянувши на себе в дзеркало, відчула себе так, ніби її хтось покривдив.

— Он яка я,— тихо промовила дівчина. — Справжня Донателла — ота, в дзеркалі. Вродлива, але геть не схожа на ту, що мріялась мені. Ой лишенько, все це тільки омана, все не справжнє — природа, яку я малювала, портрети батьків, друзів, геть усе.

Вона ладна була будь-що віддати, аби справді бути такою, як на автопортреті; тоді все інше також стало б справжнім та правдивим, а вона б і далі жила у мирі та злагоді серед своїх неповторних лісів, біля моря, разом із батьками й друзями.

Всім серцем Донателла прагнула, щоб отой приємний тихий голос знову з'явився й прошепотів якусь мудру пораду: тільки він міг допомогти їй. Але цього разу вона вже не дуже намагалася дізнатися, хто він такий; дивувалася тільки, як йому вда-

лося так глибоко зачепити її серце, так осяяти її своїм світлом. Він справді чарівний, цей голос.

Донателла нетерпляче ждала його, мало не вголос кричучи. — Де ж ти? Чому більше нічого не говориш? Ти мені так потрібен, бо я така нещасна. Озовися!

І от, нарешті, голос знову пролунав серед тиші.

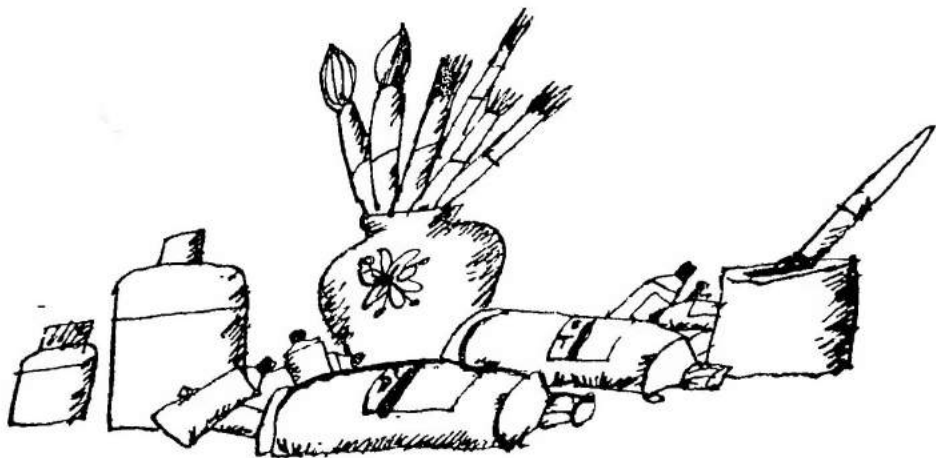
— Дурненька,— почав він з відтінком прихильного докору.— Мистецтво може все, воно дужче за дійсність, правдивіше за всяке дзеркало. Художник, митець здатний перебороти будь-які суперечності життя. Запам'ятай це: ти сильніша за всіх.

Це вже якийсь ребус. Ні, зараз вона нічого не збагне з того, що сказав голос. Але в ньому вчувалися жартівливі нотки,— так дають лукаву пораду.

Авжеж, тут якась заковика! Ну й дурненька, відразу не здогадалася! А це ж так просто! Як завше, голос повідав їй чистісіньку правду: вона таки сильніша за всіх, сильніша за всяке дзеркало, сильніша за дійсність. Донателла взяла палітру, пензлі й намалювала автопортрети на всіх дзеркалах у домі. Тепер, навіть дивлячись у люстро, вона бачитиме себе такою, якою хотіла бути. Нарешті все довкола неї набуло єдиного гармонійного зв'язку; все прекрасне: і вона, і її серце, де панують тепер спокій та мир.

— Дякую, — обізвалася, просяявши, Донателла.— Віднині я справді житиму в світі мистецтва.

Відтоді Донателла більше не чула загадкового голосу. Але не переймалася тим, бо знала його таємницю. Вона зрозуміла, що говорив з нею голос мистецтва, який брався з самої глибини її серця. Адже мистецтво — це справжня чарівність, навіть певна ілюзія, омана, але та омана робить життя легшим і прекраснішим.

Не один мене пита:
Бувальщина чи казка
Мандрівка в ці міста?
Трохи те, а трохи те,
Трохи марення пусте,
Трохи правдонька свята.
Варто уявити
Місто десь отак —
І воно поволі
Справді вироста.
Знаю певно,
Що таємно
Всі вони існують
Достеменно.
Роздивись на ті міста,
Вигадай ще нові,
Дивні та казкові,—
Бо тобі з них вибирати
Те, що будувати,
У якому вікувати.
Всі ж лихі і темні
Без найменшого жалю
Із планети позмітай.
І рукою
Хай твоєю поверта
Мужність, чесність,
Правога.

A79 Арджілли М. Десять міст: Оповідання.
Для середн. та ст. шкіл. в. (Пер. з італ.
В. І. Хазіна та Л. Б. Шарінової. Мал.
Р. П. Сахалтуєва).— К.: Веселка. 1980.—
119 с., іл.

Десять оповідань прогресивного італійського письменника про видумані міста, які уособлюють основні пороки капіталістичного світу.

A $\frac{70803-102}{M206(04)-80}$ 149—80 4803020000 И (італ)

Марчелло Арджилли
ДЕСЯТЬ ГОРОДОВ

Рассказы
(На украинском языке)
Для среднего
и старшего
школьного, возраста

Перевод с итальянского
Вадима Исаковича Хазина
и Людмилы Борисовны Шарпиной

Рисунки
Радны Филипповича Сахалтуева

Издательство «Веселка»,
Киев-4, Бассейная, 1/2

Редактор М. С. Чищевий
Художній редактор В. С. Крюков
Технічний редактор Л. В. Маслова
Коректори
Л. К. Скрипченко,
Н. І. Поклад

Информ. бланк 1502

Здано на виробництво 12. 10. 79 Підписано до друку
12. 02. 80. Формат 60×90¹/₁₆. Папір друкарський 3. Гарнітура
літературна. Друк високий. Фіз. друк. арк 7,5. Обл.-
вид. арк. 6,81. Умовн. друк. арк. 7,5. Тираж 65000. Зам. 73-0.
Ціна 25 к. Видавництво «Веселка», Київ-4, Басейна, 1/2

Львівська книжкова фабрика «Атлас» республікансько-
го виробничого об'єднання «Поліграфкнига» Держком-
видаву УРСР, Львів-5, Зелена, 20

